

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 7 мая 1982 г. ● № 18 (3116) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

Угледзься, таварыш, у гэтыя твары. Урачыстыя і суровыя. Прышлі ветэраны ў светлы і радасны Дзень Перамогі да Вечнага агню, каб ушанаваць памяць баявых сяброў і паплечнікаў, што не вярнуліся з вайны...

Памяццю, думкамі сваімі яны сёння звернуты ў сваю маладосць, апаленую гарачым подыхам вайны.

Вайна. Вялікая Айчынная...

У кожнага з гэтых людзей дзве біяграфіі: цывільная і франтавая, дзе былі бясконцыя вёрсты ваенных дарог, безыменныя вышыні,

што бралі пад смяротным агнём, зруйнаваныя гарады, вуліцамі якіх ішлі на захад, да Перамогі.

Пра той векапомны час нагадваюць медалі і ордэны на грудзях сівых ветэранаў. У іх — ці не ўся гераічная гісторыя Вялікай Айчыннай вайны: «За абарону Масквы», «За абарону Сталінграда», «За абарону Каўказа», «За ўзяцце Кёнігсберга», «За ўзяцце Берліна»...

Дзень Перамогі! 37 гадоў сплыло з таго апошняга дня вайны. Кажуць, час гоіць ра-

ны. Але не балючую памяць. Попел мільёнаў жыццяў, спаленых вайной, стукае ў сэрцы жывых. Тых, хто выйшаў цэлым з вогненнай віхуры, тых, хто нарадзіўся пасля і бацьку над галавой толькі мірнае неба.

І таму мы кажам усяму свету — мы за мір! ...Ідуць да Вечнага агню ветэраны. Кладуцца на граніт кветкі. Яны яшчэ зберагаюць пах зямлі. Роднай зямлі, шматпакутнай і велічнай. Зямлі, якую наш народ адстаяў у крываваых баях з фашызмам. Зямлі, якую ён ніколі не дасць у крыўду.

ВЕРНЫЯ ПАМОЧНИКІ ПАРТЫ

Дзень друку ў гэтым годзе адзначан асобай вяхой: споўнілася 70 гадоў газеце «Правда», баявому органу ЦК КПСС, флагману савецкай журналістыкі.

5 мая ў Мінску адбыўся ўрачысты сход журналістаў і актывістаў друку, работнікаў выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю з удзелам прадстаўнікоў партыйных і савецкіх органаў, грамадскіх арганізацый, калектываў працоўных горада, прысвечаны 70-годдзю газеты «Правда» і Дню друку.

У прэзідыуме сходу таварышы Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, У. І. Бровікаў, А. Т. Кузьмін, І. Я. Палякоў, Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ С. Я. Паўлаў, рэдактары газет і часопісаў, работнікі выдавецтваў, ветэраны друку, прадстаўнікі грамадскасці.

Уступным словам сход адкрыў першы сакратар Мінскага гаркома партыі Г. Г. Барташэвіч.

З дакладам выступіў старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдактар газеты «Звязда» А. А. Тоўсцік.

Удзельнікі ўрачыстага сходу з вялікім уздымам прынялі прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вархоўнага Савета СССР таварышу Л. І. Брэжневу.

Святкаванню 70-годдзя газеты «Правда» былі прысвечаны ўрачыстыя сходы ў рэдакцыях газет і часопісаў, працоўных калектывах, сустрэчы пісьменнікаў і журналістаў з рабочымі і служачымі прадпрыемстваў і арганізацый Мінска. Навукова-практычныя канферэнцыі, прысвечаныя знамянальнай дзеце, праведзены на факультэце журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна і ў Першамайскім раёне.

У многіх калектывах арганізаваны выстаўкі насценнага друку.

БЕЛТА.

ПЛЕНУМ МІНСКІХ КНІГАЛЮБАЎ

Адбыўся V пленум праўлення мінскай гарадской арганізацыі Добраахвотнага таварыства аматараў кнігі.

З дакладам «Кніга і дружба народаў СССР» выступіла адказны сакратар праўлення Г. Ліхадзіўская. Сакратар гаркома намсамола А. Герасімаў, кандыдат хімічных навук М. Мінкевіч, загадчыца цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Янкі Купалы А. Костылева

і іншыя адзначылі дзейнасць кнігалюбаў беларускай сталіцы, якія другі год запар з'яўляюцца пераможцамі рэспубліканскага сацыялістычнага спаборніцтва.

Пленум зацвердзіў план мерапрыемстваў па дастойнай сустрэчы 60-годдзя СССР, 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.

П. АПАНАСЕНКА.

ПРЭМ'ЕРЫ

На здымку: сцена з балета «Шчаўкунчык». Фота Ул. КРУКА.

Зноў ажилі на сцэне Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР героі балета П. Чайкоўскага «Шчаўкунчык». На гэты раз вядомы твор прачытаў народны артыст БССР В. Елізар'еў. Сцэнаграфія

народнага мастака УССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі УССР Я. Лысіка.

У спектаклі заняты народныя артысты БССР Л. Бржазоўская, Н. Паўлава, Ю. Траян, В. Саркісян і іншыя выканаўцы.

Аднавіў работу народны тэатр Бабруйскага гарадскога Дома культуры. Адбылася прэм'ера спектакля па п'есе М. Матукоўскага «Апошняя інстанцыя». Паставіў спектакль рэжысёр народнага тэатра заслужаны работнік культуры БССР Б. Шурын.

«Творчыя планы тэатра ў жанравым і тэматычным дыя-

пазоне, — гаворыць Барыс Аляксандравіч, — разнастайныя. Гэта і работа над рускай класікай — увасабленне на нашай самадзейнай сцэне драмы «Вір» А. Астроўскага, і пастаноўка камедыі В. Катаева «Дзень адпачынку», і п'еса А. Гельмана «Сам-насам з усімі».

В. УЛАДАУ.

Пастаноўку спектакля па п'есе Міхаіла Булгакава «Кабала святош» завяршыў Барысаўскі народны драматычны тэатр. Гэта ўжо 45-я творчая работа самадзейнага мастацкага калектыву за трыццаць га-

доў яго існавання. У спектаклі, прэм'ера якога адбудзецца ў новым Палацы культуры, заняты рабочыя, служачыя, навушчыцкая моладзь індустрыяльнага цэнтра.

П. БАРОДКА.

У кнігарні пісьменніка стала добрай традыцыяй правядзенне «Дзён новай кнігі», калі наведвальнікі могуць сустрэцца з аўтарамі твораў, якія нядаўна ўбачылі свет у выдавецтвах. Каб наблізіць кнігу да чытача, садзейнічаць яе лепшай прапагандзе, тут зрабілі яшчэ адно добрае пачынанне: пачалі афармляць выстаўкі ілюстрацый да твораў беларускіх пісьменнікаў. Аўтарамі першай экспазіцыі сталі мінскія школьнікі, а работы іх прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.

З дзіцячай непасрэднасцю і адначасова са спробай па-свойму зразумець свет, створаны шодрай фантазіяй майстроў слова, падышлі юныя мастані

У ляснішчым пакоі інтэрната № 2 Светлагорскага завода штучнага валана прайшоў вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы. Старшыня савета інтэрната Л. Бараноўская, загадчыца чытальнай залы бібліятэкі Палаца культуры хімікаў Т. Башынская расказалі пра жыццёвы і творчы шлях песняра, а Т. Камяка, Т. Коўшун, І. Каралькова і іншыя прачыталі яго вершы. Закончыўся вечар віктарынай, пераможцы якой адзначаны прызамі.

С. ГРАМЫКА.

Вечар, прысвечаны Янку Купалу, правялі супрацоўнікі Літаратурнага музея песняра. Ён быў арганізаваны ў калгасе імя ЧЭБА Любанскага раёна, мясцінах, у якіх у свой час быў пісьменнік, пачаў пі-

«Гучыць купалаўская ліра» — так назвалі свабя сава п'янеры і школьнікі Кастрычніцкага раёна Мінска. Яны чыталі вершы Янкі Купалы, з цікавасцю слухалі паэзсу Эдзі Агняцэв, якая расказала аб сваіх сустрэчах з народным песняром.

Пабывала Эдзі Сямёнаўна і ў навушчыцаў мінскага ГПТВ-114, дзе выступіла перад будучымі будаўнікамі і вадзіцелямі трамвая.

Ю. КАРАТАЕУ.

Вялікую работу праводзяць вучні і настаўнікі СШ № 121 г. Мінска па падрыхтоўцы да святкавання 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Яшчэ на пачатку сёлетняга навучальнага года вучні многіх класаў наведвалі радзіму народнага песняра — Вязынку і Мікалаеўшчыну, пазнавалі ў літаратурных музеях

Члены Заводскай раённай арганізацыі таварыства кнігалюбаў г. Мінска праводзяць значную работу па падрыхтоўцы да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Сумесна з работнікамі бібліятэкі № 11 яны правялі вечар, прысвечаны юбілею паэта.

Слова пра Якуба Коласа сказаў навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Якуба Коласа Геннадзь Тумас. Перад прысутнымі выступіў таксама паэт Павел Пруднікаў. Ён расказаў пра свае сустрэчы з песняром.

На вечары былі выкананы песні і рамансы беларускіх кампазітараў на словы Я. Коласа.

М. СЯДОУ.

Т. Васілеўская. 10 клас. Ілюстрацыя да трылогіі «На ростанях».

да ілюстрацый трылогіі «На ростанях», паэм «Новая зямля», «Бандароўна», драмы

В. Міхасевіч. 8 клас. Жыня.

«Раскіданае гняздо» і іншых твораў, якія добра ведаюць па школьнай праграме.

саць паэму «Над ракою Арсай». У госці да былых кумунараў прыехалі іх землякі Іван Муравейка і Уладзімір Паўлаў, а таксама былы рабфакавец С. Харно, супрацоўнікі музея.

У актавай зале Палаца культуры сабраліся жыхары вёскі Камуна, вучні. Перад прысутнымі выступіла загадчыца масава-прапагандыскага аддзела музея М. Чабатарэвіч. Яна перадала школьнаму музею Камунарскай васьмігадовай школы, якая носіць імя Я. Купалы, партрэт песняра і кнігі Р. Бардуліна і К. Кірзенкі з аўтографамі. З цікавасцю слухалі кумунары І. Муравейку, У. Паўлава, а таксама С. Харно, які падарыў школьнікам фотакупала сфатаграфаваны з рабфакаўцамі.

Л. ЛАБАДА.

Лаўрэат першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных — народны тэатр Палаца культуры Белсаўпрофа паказаў мінчанам сваю новую работу — спектакль па драматычнай паэме Янкі Купалы «Адвечная песня». У пастаноўцы выкарыстана шмат беларускіх народных песень і танцаў, якія гучаць у стэрэафонічным запісе.

У поспеху спектакля заслуга належыць рэжысёру-пастаноўшчыку Ю. Сцяпанаву, мастаку М. Кургановічу, выканаўцам ролі У. Пекуру, Л. Чухрову, В. Пашковай, І. Гапеевай і іншым.

П. ГАРДЗІЕНКА.

Я. Купалы і Я. Коласа, што знаходзяцца ў Мінску.

Пад кіраўніцтвам выкладчыка Беларускай мовы і літаратуры У. Кміта ў школе працуе факультатыву 7-ых класаў, на якім вучні больш глыбока знаёмяцца з жыццём і дзейнасцю выдатнага паэта. На факультыве распрацаваны цікавыя планы маршрутаў па мясцінах жыцця Купалы і Коласа.

Нядаўна ў школе прайшоў тыдзень беларускай літаратуры, прысвечаны вялікім юбілеям. Вучні сустраліся з супрацоўнікамі літаратурных музеяў, удзельнічалі ў конкурсах на лепшага чытальніка твораў паэтаў. У класах аформлены выстаўкі-станды і куткі, якія расказваюць пра жыццёвы і творчы шлях паэтаў-юбіляраў. Цікавы і змястоўны альбом падрыхтавалі вучні 6 «Д» класа са сваім класным кіраўніком Г. Жук. Пагартушы яго, можна прасачыць увесь жыц-

цёвы шлях Я. Коласа, пачынаючы з ранняга дзяцінства і да апошніх год жыцця. Матэрыялы для альбома дапамаглі вучням супрацоўнікі Літаратурнага музея Я. Коласа.

Актыўна рыхтуецца да вечара, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і школьнай літаратурна-драматычнай гуртка, якім кіруе выкладчыца Беларускай мовы і літаратуры В. Харкевіч. Члены гуртка вырашылі паставіць на школьнай сцэне славуітую «Паўлінку». Ужо праходзяць апошнія рэпетыцыі. Юныя акцёры сустрэліся з артыстамі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, якія расказалі школьнікам пра сваю работу над купалаўскай камедыяй. Несумненна, што «Паўлінка» ў выкананні школьных артыстаў зноў паўстане перад гледачамі цікава, святочна і весела.

В. ГУДОВІЧ.

З цікавым даследаваннем «Верш Якуба Коласа ў супастаўленні з рускім і украінскім вершам» выступіў на старонках украінскага часопіса «Радзінскае літаратурознаўства» (№ 2, 1982) малады літаратурназнавец з Ліпецка В. Славецкі. Дэтальна прааналізаваўшы метрыку вершаў Я. Коласа, супаставіўшы іх з вершамі А.

Пушкіна, М. Лермантава, А. Кальцова, Т. Шаўчэнкі, І. Франка і іншых паэтаў, ён прыходзіць да вываду, што вершаваная сістэма Я. Коласа шмат у чым арыентуецца на рускае і украінскае вершаскладанне XIX стагоддзя, і адначасова яна самабытная ў метрыцы, строфіцы і каталегіцы.

М. ЧАБАН.

Насустрэч 100-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа украінскае выдавецтва «Дніпро» ў трэці раз у перакладзе Галіны Вігурскай выпусціла трылогію «На ростанях», якую праілюстраваў мастак Г. Зубкоўскі.

Г. Вігурска — даўні сябар беларускай літаратуры. Дзякуючы яе перакладчыцкай працы на Украіне ўбачылі свет творы П. Броўкі, І. Шамякіна, В. Быкава, К. Крапівы і іншых беларускіх пісьменнікаў.

М. СЦЕНКА.

МІНСК — САДАТ, МІНСК — ПАТРЫЁТ

«Гарады-героі» — серыю кніг пад такой назвай выпускае выдавецтва палітычнай літаратуры ў Маскве. Нядаўна яна папоўнілася чарговым зборнікам «Мінск», аўтар якога вядомы журналіст і пісьменнік Міналай Матукоўскі даў кнізе падзагалавак «Дакументальная аповесць аб 1100 днях геральнай барацьбы супраць гітлераўскіх акупантаў».

Выкарыстаўшы ўспаміны непасрэдных удзельнікаў вайсковых падзей, а таксама лісты тых, хто пайшоў ад нас назаўсёды, і шматлікія дакументы, аўтар паступова, старонка за старонкай прасочвае, як гнёў народны нарадзіў у беларускай сталіцы камуністычнае падполле, што стала тым цэнтрам, які аб'яднаў вакол сябе патрыётаў.

Выданне багата ілюстравана здымкамі. Змешчаны партрэты некаторых удзельнікаў барацьбы з фашызмам і акупіраваным Мінскам, дакументы тых часоў, панарамы разбуранага ворагам Мінска і Мінска сённяшняга. Тыраж кнігі 200 тысяч экзэмпляраў.

І. ГРЭЧКА.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

27 красавіка адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР, на якім абмяркоўвалася работа секцыі крытыкі і літаратуразнаўства ў сувязі з 10-годдзем пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Адкрыў пасяджэнне і вёў работу прэзідыума старшыня праўлення Максім Танк.

З дакладам аб рабоце секцыі ў святле згаданай пастановы ЦК КПСС выступіў старшыня бюро секцыі Н. Пашкевіч, які расказаў аб мерапрыемствах, праведзеных творчай секцыяй, аб тым мабілізуючым уплыве, які ўжо дзсяць гадоў аказвае выдатны партыйны дакумент на развіццё крытычнай думкі ў рэспубліцы, пазнаёміў з планам работы секцыі, у якім, у прыватнасці, прадугледжана больш цеснае супрацоўніцтва з іншымі творчымі секцыямі Саюза пісьменнікаў, з выдавецтвамі рэспублікі, з аддзеламі секцыяў іншых творчых саюзаў, а таксама наменчыныя захады для больш дзейснай падрыхтоўкі маладых крытычных сіл.

У абмеркаванні даклада прынялі ўдзел Д. Бугаёў, С. Андрэаюк, А. Адамовіч, С. Александровіч, Л. Арабей, А. Пяткевіч, У. Калеснік, У. Юрэвіч, А. Вярцінскі.

Д. Бугаёў, які пачаў спрэчку, гаварыў пра станоўчыя зрухі, якія адбыліся ў савецкай,

у тым ліку беларускай крытыцы, пад дабравольным уздзеяннем пастановы ЦК КПСС. Разам з тым ён адзначыў жывучасць некаторых старых хібаў у крытыцы, выпадкі беспадстаўнага захвальвання твораў, адсутнасці прынцыповай аўтарскай пазіцыі ў некаторых рэцэнзіях.

А. Адамовіч, Л. Арабей, У. Калеснік, А. Пяткевіч, У. Юрэвіч гаварылі пра палемічнасць выступленняў у друку як пра абавязковую ўмову нармальнага штодзённага жыцця крытыкі.

Ішла гаворка на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР пра падрыхтоўку кадраў крытыкаў, актывізацыю крытычных сіл з арыентацыяй на шырокага чытача, неабходнасць стварэння перыядычнага выдання, спецыяльна прысвечанага крытыцы, развіццё крытычных жанраў і інш.

Вынікі гаворкі, якая фактычна вылілася ў абмен думкамі аб сучасным стане літаратурнай крытыкі і перспектывах яе развіцця, падвёў сакратар праўлення СП БССР Б. Сачанка, які, зрабіўшы шэраг заўваг у адрас крытычных раздзелаў друкаваных органаў Саюза пісьменнікаў, падтрымаў думку аб скліканні спецыяльнага семінара маладых крытыкаў.

Па абмеркаваным пытанні прэзідыум праўлення СП БССР прыняў адпаведную пастанову.

ПА ТВОРЫ ІВАНА ШАМЯКІНА

На Магілёўскім заводзе штучнага валокна імя В. Куйбышава адбылася канферэнцыя чытачоў па раманах І. Шамякіна «Вазьму твой боль». З уступным словам на канферэнцыі выступіў інжынер аддзела ўпраўлення якасцю А. Салаўёва, Яна расказала пра жыццёвы і творчы шлях аўтара.

У абмеркаванні рамана пры-

нялі ўдзел кантралёр Л. Цімафеева, інжынер В. Сарокіна, начальнік лабараторыі Ж. Міхайлаўская, майстар Н. Кацава, старшы інжынер А. Анегдзенка.

У зале, дзе праходзіла канферэнцыя, была арганізавана выстаўка твораў народнага пісьменніка.

В. НИКАЛАЕУ.

ЗНАЁМСТВА З ФІЛЬМАМІ-ЛАЎРЭАТАМІ

У кінатэатрах, дамах культуры, клубах рэспублікі працягваецца дэманстрацыя двухсерыйнага мастацкага фільма «Людзі на балоце», створанага народнымі артыстамі БССР В. Туравым па матывах аднайменнага рамана народнага пісьменніка Беларусі І. Мележа. Цікава глядач да гэтай стужкі невыпадкова. На яўдаўнім XV Усеагульным кінафестывалі, які праходзіў у Таліне, фільм «Людзі на балоце» атрымаў галоўны прыз. Журы адначыла таксама і выканаўца майстэрства актрысы А. Барзавай, якая стварыла прывабны і запамінальны вобраз Ганны.

Хвіліны сустрэчы з раманта-

дзянскай вайны перажываюць юныя глядачы, пазнаёміўшыся з фільмам «Ветразі майго маленства» (рэжысёр - пастаноўшчык Л. Мартынюк, аўтар сцэнарыя В. Хомчанка), у якім расказваецца пра лёс іх равеснікаў, што ўваходзілі ў самастойнае жыццё, налі адбыліся важныя гістарычныя ператварэнні. Фільм «Ветразі майго маленства» таксама прымаў удзел у фестывалі і таксама атрымаў узнагароду. Аўтарам яго ўручаны прыз ЦК ВЛКСМ «Крыштальная ваза», а мінскі школьнік Дзіма Пракапчук атрымаў спецыяльны прыз дзіцячага журы за выкананне галоўнай ролі Сцёпкі Царова.

К. СЕЧКА.

НА ЗЯМЛІ ТРАКАЙСКОЙ

Шматгадовая дружба звязвае працоўных Лідшчыны і Тракайскага раёна Літоўскай ССР. Сацыялістычныя спаборніцтвы паміж імі, абменныя канцэрты самадзейнасці сталі ўжо традыцыйнымі. Гэтыя творчыя сувязі набылі асабліва шырокі размах сёлета, у год 60-годдзя ўтварэння ССР. Сведчанне гэтаму — дні культуры, якія адбыліся на Лідскай і Тракайскай землях (першымі гасцей прымала Лідшчына). І вось нядаўна лідчане наведвалі працоўных Тракайскай ССР. Удзельнікамі дзён культуры ў Літве сталі народныя харавыя калектывы торфапрадпрыемства «40 год БССР», шклозавода «Нёман», калектывы мастацкай самадзейнасці калгаса «Сцяг Саветаў», саўгаса «Мала-Мажэйкава» і торфазавода «Дзітва».

На сустрэчу гасцей з Беларусі прыбылі адначасна работнікі Тракайскага райкома партыі, райвыканкома, работнікі культуры, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый. Першыя канцэрты выступленняў на літоўскай зямлі адбыліся на Гргішкім цэлюлозна-папяровым камбінаце, Вевіскай птушкафабрыцы і ў актавай зале райвыканкома.

Цікавае па сваім змесце канцэртную праграму прадставіў для рабочых і служачых Гргішскага цэлюлозна-папяровага камбіната народны хор торфапрадпрыемства «40 год БССР». Немалы поспех выпаў і на долю шклозаводцаў. Песні ў іх выкананні гучалі на рускай, беларускай, літоўскай, польскай і ўкраінскай мовах. Нёманцы выступілі на Лентварскай дыянавай фабрыцы, у эксперыментальнай гаспадарцы «Мерніс», саўгасе «Аўсенішкес».

Лідчане не толькі парадавалі тракайскай сяброў канцэртнымі выступленнямі, але і самі пазнаёміліся з жыццём многіх працоўных калектываў, з іх поспехамі і дасягненнямі ў выкананні рашэнняў XXVI з'езда КПСС. Былі арганізаваны экскурсіі ў Тракайскае замка, на Электраэнергетычны ГЭС, Лентварскую дыянавую фабрыку, Вевіскую птушкафабрыку, у эксперыментальную гаспадарку «Мерніс». У саўгасе «Рудзішкес» удзельнікі мастацкай самадзейнасці наведвалі музей баявой і працоўнай славы, пазнаёміліся з дзейнасцю клуба інтэрнацыянальнай дружбы, усклалі кветкі да помніка партызанам, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

М. ГРЭБЕНЬ, загадчык аддзела культуры Лідскага райвыканкома.

ПЕРАМОЖЦА — «МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

Калегія Дзяржаўнага камітэта па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю ССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры па выніках Усеагульнага сацыялістычнага спаборніцтва за першы квартал 1982 года сярод выдавецтваў

ваў краіны прысудзілі першае месца з уручэннем пераходнага Чырвонага сцяга Дзяржкамвыда ССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры і грашовай прэміі беларускаму выдавецтву «Мастацкая літаратура».

СЯБРЫ КНІГІ

Людміла Іванаўна Квяткевіч працуе на Маладзечанскім мясакамбінаце настэлянішай. Здавалася б, што яе звязвае з бібліятэкай? Ну, можа ўзяць кніжку пачытаць... Снамаж другое. Есць у яе яшчэ адзін шматгадовы занятак, які стаў для яе прафесіяй: больш як дзесяцігоддзям яе гаспадарыць Квяткевіч з'яўляецца грамадскім бібліятэкарам. Амаль паўтары сотні рабочых і слу-

жачых прадпрыемства далучаны ёю да кнігі. Такое ж даўняе знаёмства работнікаў Маладзечанскай гарадской цэнтральнай бібліятэкі імя Н. К. Крупскай і з Л. Янушкевіч, якая прапагандае кнігу ў музычнай школе.

Каля сарака сяброў кнігі дапамагаюць супрацоўнікам бібліятэкі ў прапагандзе кніг сярод працаўнікоў горада.

У. МАНГІНОВІЧ.

ПАМЯЦІ АЛЯКСЕЯ ПЫСІНА

Быў першым камсамольцам ён у вёсцы. Стаў вёскай, увасоблены душой У кожным доме, яблыні,

бярозцы, у справе кожнай, у дарозе той, Якой сыны і ўнукі вёскі

Ракушава

Ідуць у будучыню.

у сваё заўтрашняе.

Гучыць фанэграма з голасам Аляксея Пысіна, які чытае баладу, прысвечаную сельгору Федару Ракушаву. Сёлета паэту споўнілася 62 гады.

Дню нараджэння Аляксея Пысіна быў прысвечаны вечар у Магілёўскім культурна-адукацыйным цэнтры імя Н. К. Крупскай. На вечар запрасілі ўдаву паэ-

та — Еўданію Сямёнаўну.

Успамінамі пра Аляксея Васільевіча падзяліўся выкладчык бібліятэчнага тэхнікума В. Арцём'еў і выкладчык культуры і асветы рэжысёр Краснапольскага народнага тэатра В. Ермаловіч. Затым навушныя пад кіраўніцтвам выкладчыцы, рэжысёра А. Галавачовай выканалі літаратурна-мастацкую кампазіцыю.

Літаратурна-мастацкія вечары, прысвечаныя творчасці А. Пысіна, прайшлі ў бібліятэчным тэхнікуме імя А. С. Пушкіна, у сярэдніх школах Магілёва.

А. ВІКТАРАУ.

У ІМЯ ЖЫЦЦЯ

Курган Славы... На беларускай зямлі іх створана шмат. Пятнаццаць гадоў назад адзін з іх вырас на 21 кіламетры шашы Мінск — Масква.

На Кургане ўстаноўлены велічны помнік. Аўтары гэтага манументальнага ансамбля — скульптары Андрэй Бембель і Анатоль Арцёмовіч, архітэктары Леў Міцкевіч і Алег Стаховіч. Кургану Славы прысвядзіў свой расказ адзін са старэй-

шых майстроў мастацкай фатаграфіі, заслужаны работнік культуры БССР М. Ананін. Выдавецтва «Беларусь» надрукавала яго пад загалоўкам «У імя жыцця». 95 рознакаляровых здымкаў раскрываюць веліч гэтага помніка.

Тэкст, які напісаў А. Кудравец, надрукаваны на беларускай, рускай, англійскай, французскай і нямецкай мовах.

І. АНТОНАУ.

УРОКІ ВЯДУЦЬ... ПІСЬМЕННІКІ

Сустрэчы беларускіх пісьменнікаў са школьнікамі, асабліва з вучнямі сельскіх школ рэспублікі, праходзяць часта. Больш рэгулярнымі сталі яны цяпер, калі паўсюдна разгарнулася дзейная падрыхтоўка да 100-годдзя з дня нараджэння народнага песняра Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Пад знакам юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа праходзіла і гэтая сустрэча, што адбылася ў Сватнаўскай сярэдняй школе Мядзельскага раёна. Да вучняў і педагогаў прыехалі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Барыс Сачанка, Эдзі Агняцет, Лідзія Арабей, Дзмітрый Бугаёў, Змітрок Бяслыскі, Яўген Верабей, Артур Вольскі, Анатоль Вяр-

цінскі, Генрых Далідовіч, Павел Кавалёў, Мікола Корзун, Леанід Прокша, супрацоўнікі часопісаў «Детская літаратура» і «Юность», прадстаўнікі Міністэрства асветы БССР і іншыя.

Госці пазнаёміліся з вучэбным працэсам у школе, наведвалі ўрок, гутарылі з педагогамі. Але найбольшае уражанне ад гэтай сустрэчы — ўрок, які вялі літаратуры. Э. Агняцет, А. Вольскі, Г. Далідовіч, Л. Прокша, П. Кавалёў, Л. Арабей, А. Вярцінскі, Д. Бугаёў... сталі настаўнікамі. Адны з іх успомнілі гады сваёй педагогічнай дзейнасці, другія, перакаваліфікаваўшыся ў выкладчыкаў, імкнуліся авалодаць сакрэтамі сучаснай педагогікі.

Е. ДРОМІН.

ВЫСТАЎКІ

Даўня дружба звязвае літоўскіх і беларускіх фотамастакоў. Нядаўна ў Выставачным салоне Таварыства фотамастацтва Літоўскай ССР адкрылася прывезеная з Мінска выстаўка «Фотаграфіка».

У экспазіцыі — амаль сто каларовых і чорна-белых здымкаў.

У. СТРУМІЛА.

Рэспубліканская выстаўка графікі экспануецца ў Бабруйскай выставачнай зале. 140 работ беларускіх мастакоў прадстаўлены на ёй.

Трапісцалогічныя, глыбінныя псіхалагічныя і сацыяльна-характарыстычныя вызначальныя творы, як «Крык», «Пварыў», «Ураджай вайны» заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Кашурэвіча, «Салдатка», «Уваходзячыя» заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Л. Асеціна, «Вяртанне» А. Карпана. У іх знаходзіцца адлюстраванне невычэрпнай тэмы Вялікай Айчыннай вайны.

Шмат твораў расказваюць пра нашага сучасніка. Класікам беларускай літаратуры, іх творам прысвечаны работы: «Я. Колас» С. Прывалы, «Пясня беларускі» Р. Панцялева, «Цётка» А. Александровіча, «Францішан Багушэвіч» М. Ку-

павы, серыя «Яна і я» Г. Папалаўскага.

Паэтычнае бачанне прыроды, шчырае любоў да родных краёў адчуваецца ў «Зімовай казцы» Л. Шаніні, «Сланечніках» А. Паслядовіч, «Сцюдзёных святанях» Ю. Кухарава, «Крыніцы» і «Раніцы» В. Сідаравай і інш.

В. ЗЯМСКОУ.

60-годдзю ўтварэння ССР прысвядзіў персанальную выстаўку, якая адкрылася ў брэсцкім кінатэатры «Беларусь», самадзейны мастак са Століна Юрый Сергіенка. У экспазіцыі больш за 80 жывапісных палатнаў, якія расказваюць аб прыгажосці Палескага краю, яго працавітых людзей.

Выстаўка — плён амаль 20-гадовай творчасці аўтара, работы якога экспанаваліся ў Мінску, Польскай Народнай Рэспубліцы, адзначаны шматлікімі дыпламамі і граматамі.

М. ГОРСКІ.

У Гомелі адкрылася абласная выстаўка твораў маладых мастакоў. Яе тэматыка даволі разнастайная.

Мажорнай сімфоніяй гучыць «Пейзаж з вясёлкай» В. Сідоркіна. Вёска ў белаў кіпені садоў, бяздоннае неба, усё квітнее на зямлі, і над гэтай прыгажосцю шматколера дуга вясёлкі. Твор гэты — светлая, узнёслая песня аб родным Палессі.

Палітра маладых мастакоў

радасная. Сакавітая колерная гама ўзмацняе алтымістычнае гучанне твораў В. Дзенісенкі, В. Асіпенкі, І. Мілейшы і іншых. Асобны раздзел займаюць палотны У. Еўтухова, якія створаны ў час паездкі ў Заходнюю Сібір («Возера Самат-

Творчасць віцебскага мастака І. Бароўскага добра вядома ў нашай рэспубліцы. Вучня Ю. Пана, ён з'яўляецца ўдзельнікам многіх усеагульных і рэспубліканскіх выставак, яго работы экспануюцца ў

лор», «Буравая», «Нафтаправод на Саматлары», «Партрэт нафтавіка-камуніста»).

А. ШЫНПАРКОУ.

На здымку: наведвальнікі знаёмяцца з экспазіцыяй. Фота П. БЕЛАВУСА.

мастацкіх і краязнаўчых музеях нашай краіны.

Нядаўна ў выставачнай зале абласнога аддзлення Саюза мастакоў БССР адкрылася персанальная выстаўка работ І. Бароўскага, прысвечаная яго

60-годдзю. На ёй прадстаўлены лепшыя работы жывапісца розных гадоў, пераважна партрэты нашых сучаснікаў — вэтэранаў Вялікай Айчыннай вайны і працы, дзеячы мастацтва і навукі, настаўнікаў, моладзі.

А. АРБЕНІН.

Больш за 150 экспанатаў прадстаўлена на выстаўцы народных умельцаў у гарадскім пасёлку Парычы Светлагорскага раёна. Увагу прысутных прыцягваюць дываны С. Друзік і Н. Марачкоўскай, вышываныя гальштукі і ручнікі Г. Брэдневай, а таксама работы Н. Друзік, Л. Лях і іншых.

А. РУСІНОВІЧ.

Мастак-аматар, супрацоўнік аддзела навуковай арганізацыі працы Мінскага вытворчага аб'яднання імя У. І. Леніна Юрый Папоў упершыню трымаў справаздачу перад налегамі і рабочымі аб'яднання аб сваёй творчай рабоце. У заводскім клубе была арганізавана яго выстаўка. Адначасова былі выстаўлены і лепшыя работы іншых удзельнікаў творчай студыі прадпрыемства, якая існуе ўжо шмат гадоў.

Самадзейныя мастакі рэгулярна арганізуюць такія выстаўкі ў заводскім клубе, каб паказаць свае лепшыя работы таварышам па працы.

М. САЛАУЕУ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Дзень Перамогі... Як пяцца ў песні, — мы набліжалі яго як магі: жорсткімі атакамі на франтах, стойкай барацьбой на захопленых ворагам тэрыторыях, шматсутачнымі працоўнымі вахтамі ў нашым тыле. Савецкі чалавек не шкадаваў у гэтай барацьбе сіл, крыві, жыцця.

Беларуская зямля... Па ёй пракаціліся амаль усе войны, у якіх наша Радзіма абараняла свой гонар і свабоду. Кожная пядзя беларускай зямлі — гэта ў мінулым рубжэ або плацдарм, маршрут або цытадэль, лагер або «кацёл».

Герой Савецкага Саюза Павел Пятровіч Маладых, успамінаючы баі за вызваленне Беларусі, расказвае:

— Тут мы наступалі імкліва. Да вясны сорок чацвёртага добра навучыліся ваяваць. Набылі веру ў свае сілы, за плячамі мелі ўжо нямаля перамог, валодалі добрай зброяй, яе бесперабойна кавалі для фронту працаўнікі тылу. Беларусь вызвалілі войскі чатырох франтоў ва ўзаемадзейні з партызанскімі злучэннямі і брыгадамі — уяўляеце, якая моц!

У канцы чэрвеня 1944 г. гвардзейская стралковая дывізія, у якой служыў тады капітан Маладых, дзейнічала на Мінскім напрамку. У ноч на 3 ліпеня гвардзейцы выйшлі да беларускай сталіцы з боку Навінак. Баі даваліся вясці з тымі гітлераўцамі, якія імкнуліся абараняцца ў горадзе, і з тымі, што трапілі пад Мінскам у «кацёл» — іх да сотні тысяч. Дывізія здзейсніла энергічны манеўр, яе часткі вырваліся наперад, да Нёмана. Першым фарсіраваў раку батальён, дзе нампалітам быў гвардыі капітан Павел Ма-

ладых. Разабралі некалькі хлявоў, звязалі платы і на вадзі! Захоплены пасля пераправы плацдарм утрымлівалі двое сутак. Адважна змагаліся наводчык «саракапяткі» сяржант П. Каласкоў, кулямётчык Т. Ахмедаў. Камбат і нампаліт з купкай гвардзейцаў выстаялі да падыходу галоўных сіл. За мужнасць, праяўленую ў гэтых баях, некалькім воінам батальёна, у тым ліку палітработніку Паў-

пер доктар навук С. Маркевіч і былы партызанскі пілот, цяпер адказны работнік аэрафлоту І. Тарасаў. Гутараць, успамінаюць. І гаворка заходзіць такая, што была б пад рукою карта, можна было б зноў начарціць стрэлы ўдараў і прарываў — іх злучэнне пад камандаваннем У. Лабанка дзейнічала з вялікім апэратыўным размахам. Ваня Тарасаў тады і на паветраную разведку лётаў з парты-

таленавітыя сыны. Кнігі Васіля Быкава выдаюцца сёння ў шасцідзесці краінах свету. Чалавек, які прайшоў праз усю вайну ў шынялі малодшага кадэра афіцэра, які мае за плячамі нялёгкаю і не гладкую біяграфію, расказаў у сваіх кнігах пра суровую і сумленную праўду вайны так, як, можа, ніхто да гэтага часу.

Памяць пра Вялікую Айчынную — гэта не толькі манументы на месцах баёў і абеліскі на брацкіх магілах. Гэта і сённяшнія працоўныя справы, прысвечаныя ратным подзвігам. У вытворчым аб'яднанні «Гарызонт» калектывы цэхаў і аддзелаў дадаткова да планавых заданняў выконваюць нормы за герояў вайны, «затых хлопцаў», якія як бы жывуць і працуюць побач з сённяшнімі гарызонтаўцамі. Адзін з ініцыятараў такой добрай справы — Мікалай Іванавіч Абядняк, былы разведчык, удастоены звання Героя Савецкага Саюза ў васемнаццаці год Даўно працуе на «Гарызонце» інжынерам, з'яўляецца старшынёй камісіі Фонду міру. У трэцім цэху, напрыклад, заведзены рабочы табель № 2045 на Героя Савецкага Саюза Паўла Зайцава, і некалькі год заробак па гэтым табелі — ужо больш 11.000 рублёў — пералічваецца ў Фонд міру. Цэхі і брыгады, якія выконваюць нормы за герояў вайны, ёсць цяпер і на іншых заводах, фабрыках, у будаўнічых арганізацыях рэспублікі.

Мірнае неба з'яе блікітам над краінай, над Беларуссю, якую называюць «самай дынамічнай» рэспублікай — маецца на ўвазе яе імклівае развіццё ў індустрыі, земляробстве, культуры, навучы. Як не радавацца гэтаму, асабліва калі ўспомніць, што не так ужо і даўно называлася гэтая зямля краем лясоў і балот! А цяпер? Вядомыя ўсяму свету

Светлае свята ПЕРАМОГІ

лу Маладых, было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Да ганаровых званняў заслужанай дывізіі дабавілася яшчэ адно — з таго часу яна стала называцца Пралетарская, Маскоўска-Мінская.

З наступаўшымі войскамі Савецкай Арміі на беларускай зямлі ўзаемадзейнічалі партызаны — актыўна, па ўсіх правілах апэратыўнага майстэрства і тактыкі. І часам раптоўны ўдар партызанскага злучэння з тылу ў корані мяняў абстаноўку на фронце.

Зрэдку сустракаюцца (усё няма калі, усё справы) баявыя таварышы — былы разведчык партызанскага злучэння, ця-

занскімі камандзірамі, і боепрыпасы дастаўляў з Вялікай зямлі, і параненых вывозіў. 200 баявых вылетаў з пасадкай на партызанскіх аэрадромах на яго рахунку, ён узнагароджаны многімі ордэнамі...

Ішла вайна народная, свяшчэнная вайна.

Пра яе, Вялікую Айчынную вайну, расказалі ў сваіх кнігах беларускія пісьменнікі Іван Мележ, Васіль Быкаў, Іван Шамякін, Іван Чыгрынаў, Іван Навуменка, расказалі з той мастацкай праўдай, якая часам вышэй за дакументальную. Інакш і не маглі яны, верныя сыны шматпакутнага і гераічнага народа, яго

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

Гэтай сустрэчы, магчыма, і не было б, каб не васьм гэтага працуды і вельмі праўдзівыя радкі: «Нігде, як в авіацыі, людзі так не блізкі друг другу, понимаю друг друга с одного жеста ладони или пальцев; нигде так не ругают свою службу, как я

всю четырнадцать тыпаў самалётаў, больш за дзве тысячы гадзін правёў у паветры, у яго за плячамі вялікая школа армейскага палітработніка.

— Мая першая сустрэча з небам, — расказвае Анатоль Канстанцінавіч, — адбылася ў той час, калі славыты асы Вялікай Айчынай перадавалі свой вопыт пасляваеннай моладзі, калі рэактыўная авіяцыя вяла змаганне за дальнасць, хуткасць і вышыню. Менавіта ў

Максімавіча Астапенкі, якому я заўсёды быў і буду ўдзячны. Хаця, зразумела, характары герояў абагульненыя, працуючы над раманам, я ўвесь час памятаў заповіт Талстога: трэба назіраць шмат людзей, каб стварыць адзін тып. І, здаецца, не памыліўся — пасля выхаду кнігі я атрымаў шмат пісем і тэлеграм. Многія знаёмыя лётчыкі цікавіліся: «Скажыце, Гарэгляд — гэта наш камандзір палка, Севярын — наш нампаліт?».

— Анатоль Канстанцінавіч, у вашым рамане расказваецца пра мірныя вайсковыя будні лётчыкаў. І ўсё ж, не-не, ды і прагучыць рэха мінулай вайны. Мне здаецца, гэта дасягаецца праз паказ пераемнасці пакаленняў: тых, хто цаною ўласнай крыві набліжаў жадааны і радасны Дзень Перамогі, і тых, хто ахоўвае сённяшняе неба. У гэтым сэнсе цікавыя вобразы генерала Крэмнава і нампаліта маёра Северына. Ці не аўтабіяграфічныя апісні?

— Мы заўсёды вечныя даўжнікі перад тымі, хто не вярнуўся з крывавых палёў вайны, перад іх памяццю... І ў мяне, як і ў Северына, бацька загінуў на фронце, і я таксама, як і мой герой, доўгі час быў нампалітам палка. Дарэчы, мне пашчасціла служыць у лётным палку, які даў Радзіме дванаццаць Герояў Савецкага Саюза. Сярод іх — легендарны лётчык Аляксей Марзьеў. У 1965 годзе напярэдадні 20-годдзя Перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі я вырашыў сабраць ветэранаў палка. І яны адгукнуліся на маю прапанову — прыехалі. Цэлы тыдзень пражылі яны ў сваім родным палку. Мы ўсе захапіліся іх моцнай дружбай, той сілай, якая яднала гэтых мужных людзей. Ветэраны сустракаліся з афіцэрамі і салдатамі, дзяліліся баявым вопытам, ездзілі на экскурсіі. Мне вельмі хацелася, каб моцная дружба гэтых людзей, іх вярнасць небу пералілася ў нашых маладых лётчыкаў. Як самую дарагую рэліквію захоўваю фотаздымак той пары: Марзьеў у кабінце самалёта. Яму вельмі хацелася ў неба... Памятаю, як усіх нас уразіў расказ старога лётчыка Вячаслава Валінтэя. У гэтага чалавека быў вельмі цяжкі лёс. Фашысты збілі яго самалёт на Курскай дузе, паранены, ён трапіў у палон, быў у Дахаў і зрабіў проста немагчымае — уцёк адтуль. І пасля гэтага зноў дамогся права лятаць. Яго расказ цягнуўся тры гадзіны, без перапынку. Людзі ў зале плакалі. Вядома, гэты выпад

дак пацінуў глыбокі след у сэрцах усіх пілотаў. Менавіта ў тых дні ў маім уяўленні нарадзіўся вобраз генерала Крэмнава. Гэтая сустрэча з ветэранамі, а яна стала ў палку традыцыйнай, дапамагла мне многае зразумець.

— Анатоль Канстанцінавіч, а як пачынаўся ваш шлях у літаратуру?

— Ведаеце, пачынаў, як і ўсе амаль, з журналістыкі. Яшчэ курсантам ваеннага вучылішча напісаў нататку і паслаў у акружную газету. Нататку надрукавалі і прасілі пісаць яшчэ. Трохі пазней я асмеліўся напісаць у «Сталинскую авиацию». А калі стаў слухачом Ваенна-палітычнай акадэміі імя У. І. Леніна, там заўважылі маё жаданне пісаць і выбралі ў рэдкалегію нашай газеты «Ленинец». Газетнаму майстэрству нас вучыў вопытны журналіст палкоўнік Усевалад Аляксандравіч Карзмышаў. Ён бязлітасна рваў нашы опусы і прымушаў шмат працаваць над словам. З задавальненнем наведваў я і вяртальны курсы журналістаў, дзе частымі гасцямі былі такія вопытныя майстры слова, як Б. Палавой, М. Шагінян і іншыя. Дарэчы, газеце «Ленинец» я абавязаны сваёй сустрэчы з Юрыем Гагарыным. У 1962 годзе напярэдадні Дня касманаўтыкі рэдакцыя даручыла мне зрабіць невялікае інтэрв'ю з Юрыем Аляксеевічам. Я даведаўся, што ён будзе на ўрачыстым пасяджэнні і, не марудзячы, памчаўся на сустрэчу. Прыехаў я рана. Гагарына яшчэ не было. Таварышы паралілі пачакаць касманаўта ў рэстаране: «Ён яшчэ не абедва і павінен зайсці туды... Калі я звярнуўся да Гагарына са сваёй просьбай і сказаў, што на ўсялякі выпадак у мяне ёсць тэкст, Юрый Аляксеевіч падсунуў мне порцыю свежых агуркоў: «Бяры, маёр!» А сам сядзеў засяроджаны і думаў, затым дастаў ручку і доўга пісаў... Назаўтра «Ленинец» выйшаў з аўтографам касманаўта. У гэтым жа годзе мяне прынялі ў Саюз журналістаў. Шчыра кажучы, хваляваўся страшэнна...

— Нават больш, чым у час першага палёту?

Анатоль Канстанцінавіч добраазычліва ўсміхаецца з майго наіву і тут жа дадае:

— Вось якраз у палёце пілоту хвалявацца супрацьпаказана.

...Пасля акадэміі я працаваў начальнікам палітаддзела, затым інструктарам

...КАБ ДУША БЫЛА КРЫЛАТАЙ

авіацыі, но когда дело доходит до перевода в другую часть или в наземную службу, то человек, бывает, и слезами умоется, хоть не вспомнит даже, когда в последний раз плакал. Романтика юношества, соединенная с опасностью полета, рождает такой сплав человека и металла, который не боится ни огня, ни страха, ни врага, а сам человек так прикипает сердцем к самолету, что становится и его рабом, и его повелителем. Где он еще увидит густые разливы синевы на высоте двадцати тысяч метров или восход солнца, когда на стыке дня и ночи выходишь из облаков...» А каб усё гэта адчуць і зразумець, трэба пабыць у авіяцыі «не наездом, — паўжыццям, а лепей і ўсё жыццё, памерзнуць на аэрадроме ці аднойчы зайсці на пасадку з палаючым рухавіком».

Пісьменніку Анатолю Суляяну ёсць пра што расказаць чытачам: большасць свайго свядомага жыцця генерал-маёр Суляянаў правёў у небе. За дваццаць чатыры гады лётнай практыкі ён ас-

гэтыя гады выходзіўся новы тып сучаснага лётчыка...

— Відаць, тагачасны падзеі і ляглі ў аснову вашага рамана «Расколотае неба», прысвечанага мужным людзям, якія і ў мірны час здзяйсняюць подзвігі, прадаўжаюць баявыя традыцыі бацькоў? Ваш герой лейтэнант Геннадзь Васееў мужна ідзе на таран, каб знішчыць варожы самалёт, што парушыў граніцу і, магчыма, сфатаграфавалі сакрэты аб'ект.

— Так, у аснову твора ляглі рэальныя падзеі і рэальныя людзі. Гэта — мае таварышы па небу, іх вайсковыя будні, у час якіх іншы раз даводзіцца рызыкаваць жыццём. Я імкнуўся паказаць станаўленне іх не толькі як лётчыкаў, але і як людзей, як камуністаў, знайсці і раскрыць вытокі чалавечай мужнасці. Пры жаданні можна знайсці і прататыпы. Так, напрыклад, у вобразе Патапенкі ўвасоблены пэўныя рысы характару заслужанага лётчыка-выпрабавальніка Пятра

трактары «Беларусь» і аўтамабілі «БелАЗы», беларускія лазеры, беларускія ЭВМ. Беларуская бульба таксама не менш знакамітая — дзякуючы за яе і лінгвісты, і азербайджанцы, і жыхары Поўначы.

Людзі, дарагія, цудоўныя нашы людзі ўслаўляюць сваёй працай добрае імя рэспублікі.

Мір, праца — без гэтага не можа жыць чалавек. Надзейным вартавым мірнай працы савецкага народа з'яўляюцца Савецкія Узброеныя Сілы. З групай беларускіх кінематаграфістаў мне давалося быць на вайсковых вучэннях «Захад-81», працаваць над дакументальным фільмам. Мы бачылі на справе, у складаных абставінах сучаснага бою воінаў малодшых пакаленняў. Асабліва вызначаліся майстэрствам і мужнасцю салдаты і афіцэры падраздзяленняў Гвардзейскай мотастралковай Рагачоўскай Чырванасцяжнай, ордэнаў Суворова і Кутузава дывізіі імя Вярхоўнага Савета БССР. Вучэнні, якія разгарнуліся на велізарнай прасторы, выклікалі захапленне. Доўга пасля ўспаміналіся словы ротнага камандзіра, з якім мы гутарылі перад атакай.

— Калі б вунь з таго рубяжа нам давалося весці раптам не вучэбны, а рэальны бой, — разважаў гвардыі капітан, — то ніякай перабудовы, ніякай дадатковай падрыхтоўкі не спатрэбілася б. Упэўнены: хлопцы змагаліся б умела і адважна.

Светлае свята Перамогі. Шалясценне баявых сцягоў на майскім ветры. Урачысты грэм салюта. Людзі ўшаноўваюць у гэты дзень удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, загінуўшых і жывых. Людзі з надзеяй і натхненнем глядзяць у будучыню.

Віктар ТРЫХМАНЕНКА.

галоўнага палітупраўлення. Даводзілася шмат лятаць, першыя гады не меў ніводнага выходнага дня, затое аб'ехаў усю краіну. Ведаеце, гэта цудоўна! Сёння быць у Маскве, а заўтра апынуцца на Курылах, зайсці ў Ціхі акіяны, а ён табе «па калена», і сустрэць усход сонца, пачатак новага дня...

І ўвесь час побач былі людзі, якія ў суровых умовах рабілі сваю нялёгкую работу. Яшчэ працуючы нампалітам, я пачаў запісваць свае назіранні, уражанні і думкі, хацелася глыбей разабрацца ў людзях, асэнсваць час і сябе. Так нарадзілася кніжка нарысаў «На земле і в воздухе». У 1976 годзе выйшла кніжка апавяданняў «Листопад».

— Значыць, шлях да рамана быў доўгі?

— Раману аддадзена амаль дзесяць гадоў. Нараджаўся ён цяжка — не стала літаратурнага вопыту. У гэты час я шмат чытаў і перачытваў Талстога і Дастаўскага, Шалахава і Астаф'ева, пералапаціў і тэорыю літаратуры. Але асабліва моцнае ўражанне на мяне зрабіла проза Васіля Быкава. Яго «Альпійская балада» і «Сотнікаў» проста паланілі. Захапленне яго творчасцю пачалося даўно. Нават аднойчы я спецыяльна ездзіў у Гродна, каб сустрэцца з пісьменнікам, але мне тады не пашчасціла — Васіля Уладзіміравіча не было дома. Моцна мяне ўразіла аповесць «Дажыць да святання». Я доўгі час не хацеў верыць, што лейтэнант Іваноўскі загінуў. Нават пісаў ліст знаёму генералу Іваноўскаму: ці не ён гэта?

Ваенная проза В. Быкава балюча ўразіла суровай праўдай. Я рады за яго, люблю яго моцнай мужчынскай любоўю.

...Мы гутарым у рабочым кабінце Анатоля Канстанцінавіча. Пісьменнік прызнаецца, што зараз працуе над новай аповесцю. На стале побач з афіцыйнымі паперамі — томік Буніна. Перахапіўшы мой позірк, ён гаворыць: «Іван Аляксеевіч — цудоўны стыліст!»

Раз-пораз звоніць тэлефон. Што і гаворыць, у намесніка начальніка палітычнага ўпраўлення Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі клопату багата, але вось голас генерала па-бацькоўску цяплей — ён гаворыць з малым лётчыкам. І мне міжволі ўспамінаюцца словы з прадмовы да яго кніжкі «Листопад»: «...ён не толькі вучыў лятаць, а рабіў усё, каб душа людзей неба была крылатай». Тое ж самае робіць і пісьменнік Суляянаў. І гэта яго галоўны клопат.

А. ПІСЬМЯНКОУ.

ПАЭЗІЯ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Ветэраны спявалі ў хоры

Ветэраны спявалі ў хоры,
Ветэраны прачула вялі
Пра Дзень Перамогі, каторы
Набліжалі яны, як маглі.

І толькі цяпер, здаецца,
Здаецца, у першы раз
Я ўбачыла — болей сэрцам, —
Які ж ты няёмольны, час,
Як мала іх засталася,
Якія сівыя яны...
Казала нам шматгалоссе:
Калісьці былі пеюны.

І бровы збягаліся строга,
І грудзі былі ў ордэнах.
І радасны Дзень Перамогі
Слязою блішчэў на вачах.

Старая кінахроніка

У аналах гітлераўскіх хронік
Застаўся славы апагей:
На танку ў скопішчы людзей
Сам фіюрэр рухаецца роўна.

Сцягі і свастыкі над рэйхам.
Які бязвоблачны парад!
Ідуць юнцы — за радам рад,
Ажно з-пад ботаў рвецца рэха.

Ідуць, ідуць —
і з кожным крокам
Бліжэй сусветная вайна.

(Мільёны думалі: яна,
Як неба сіняе, далёка).

У экстазе дзеці і дзяўчаты
(Такімі ў кадры на вякі).
Кідаюць кветкі мацярыкі
Самазабыўна і заўзята.

Яны б знямелі і застылі —
Увесь абдураны народ, —
Каб сорах пяты дальні год
Ім уявіўся
хоць на хвіліну.

Недзе войны за акіянам
У схаванках гудуць, нібы восы,
Спакаваны, пранумараваны
На ваенных складах
нашы лёсы.

Ты — жывы, трапяткі, нетрывалы —
Ты не ведаеш покуль пра гонар

Быць на вуснах у генералаў,
Быць на ўліку у Пентагона.

Ты — разумны, упэўнены, смелы —
Уявіць хоць на момант ці здольны,
Як Зямля аблачынкай белай
У знямелым Сусвеце тоне?

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Не страляйце ў неба!

Для ўсіх, хто хоча дружбы на зямлі,
У нас адна ёсць пад нагамі глеба.
Каб ціха ў небе воблакі плылі,
Спявалі птушкі —
Не страляйце ў неба!

Мы ад рэйхстага ўзяць змаглі ключы.
Даруе нам гісторыя, салдатам:
Салютавалі ў неба з аўтаматаў,
Даніну дню вясны аддаючы.

Цяпер, калі між спелых муравоў
Гушкаецца палёў бязмежных мора,
Не рушце строй крылаты журавоў,
Што апаясваюць зямлю без зморы.

Дадзім паболей вільгаці, святла
Палям і пушчам, каб цвілі ў прыволлі,
Бо неаднойчы смерць да нас ішла
І раз'ядала нашы раны соллю.

Будзь рады, што гісторыя бяжыць
Ужо каторы год пад мірным небам.
Усе краіны ў дружбе хочуць жыць.
І не адзіным толькі чэсным хлебам.

Для нас — сумленых на зямлі людзей —
Жыццё бывае з радасцю і горам,
Але заўжды, калі пачнецца дзень,
Мы радуемся сонцу
Над прасторам.

У той дзень...

Ніколі той дзень не забуду —
Мяжу паміж шчасцем і злом.
Насустрэч бяздольнаму люду
За тою мяжою ідзём.

У тыгравым нейкім адзенні
З канцлагаў людзі бягуць.
А ў полі
Пад небам вясеннім
Так хораша птушкі пляюць.

Ужо адшумелі мяцелі,
Наш Май па планеце ідзе.
І лаптаўкі зноў прыляцелі,
Вярнуліся з поўдня ў той дзень.

Зямлі набіралі з адталін,
Каб гнезды сабе будаваць.
І мы сваім сэрцам казалі:
Нам трэба жыццё аднаўляць.

Усё мы для мужнасці маем,
Што намі здабыта ў баях.
Святло пераможнага мая
Ва ўсіх чырванела краях.

Над колерам свастыкі чорнай,
Над колерам смерці і зла
Надзея зары непаўторнай
Для ўсіх
Мая зорка ўзышла.

Марк СМАГАРОВІЧ

Наша загартоўка

Мы проста ў агністыя далі
Са школьных кідаліся парт.
Сябе мы ў баях гартавалі,
Хоць быў і заўчасны той гарт.

Здаралася часта салдатам
Да мэты паўзці ў тыя дні —
Нібыта кавалкі праката,
Яны палымнелі ў агні.

Здавалася, бой быў прайграны:
Фашыст перарэзаў нам шлях.
Тады палітрук легендарны:
— За мной!..
І ўзвіваўся, як сцяг.

І рукі сціскалі вінтоўку:
— Наперад!..
І ўсё ўжо гуло...
Праходзілі мы загартоўку,
Хоць нам па семнаццаць было.

Рэйкавая вайна

Удар быў з балот і з узлескаў.
Удар з двух бакоў быў — дваіны.
Атрады ішлі на «жалезку».
Гром рэйкавай грывнуў вайны.

Нарэшце збыліся надзеі:
Ірваўся нянавісці тол.
Круціліся рэйкі, як змеі,
Старчма утыкаліся ў дол.

Ад вогненых яркіх усплэскаў
Свяціўся прасцяг па начах —
Нібы апускаўся з нябёсаў
Штоноч на зямлю Млечны Шлях.

Мне прагуляцца зачастую
Ахвота проста аднаму.
Люблю я восень залатую,
Люблю і лета і зіму.

І тут прызнацца немагчыма,
Што ўсё ж вясну люблю ўдвай:
Тады ўся ў квецені Радзіма —
Мая Радзіма і твая.

Раздзьмуць пажар вайны дарэмна
Імкнецца вораг — мой і твой:
Планета ўсім людзям патрэбна
Не абгарэлай, а жывой.

Ветэраны.

Фота В. ГОРСКАГА.

II.

У АРТЫКУЛЕ П. Садоўскага ці мала заўваг, якія датычаць і маёй перакладчыцкай працы. Аб'ектам крытычнага разгляду П. Садоўскі выбраў чамусьці аповець нямецкага і сэрбалужыцкага пісьменніка Ю. Брэзана «Крыста», якую я пераклаў 18 гадоў таму назад, і верш венгерскага паэта Ш. Пецэфі «Ціса», перакладзены мной амаль трыццаць год назад. Зразумела, — слова не верабей, выляціць — не спаймаеш, але такі тэндэнцыйны выбар паасобных мясцін для крытыкі прымушае мяне бараніць таварышаў па перакладчыцкай справе і сябе самога таксама.

П. Садоўскі абвінавачвае мяне ў тым, што, перакладаючы верш Пецэфі «Ціса», я карыстаўся рускім тэкстам В. Левіка. Заадно ён абвінавачвае Я. Семіянона ў карыстанні рускімі тэкстамі П. Антакольскага пры перакладзе вершаў Хо Шы Міна. Па-першае, і В. Левік і П. Антакольскі перакладлі не з арыгінала, а з падрадкоўя, зробленага спецыялістамі-мовазнаўцамі, а П. Антакольскі карыстаўся яшчэ і французскімі перакладамі. Па-другое, у нас, у Беларусі, не было і няма літаратураў і мовазнаўцаў, якія б ведалі венгерскую і в'етнамскую мовы і маглі б зрабіць хаця б элементарнае падрадкоўе з гэтых моў. Абсалютная большасць перакладаў з моў народаў СССР, а таксама з багата якіх замежных робіцца не толькі ў Беларусі, але і ва ўсіх братніх рэспубліках з дапамогай рускага падрадкоўя або найчасцей проста з рускіх перакладаў. Нават некаторыя драматычныя творы Лопэ дэ Вэга, Шэкспіра, Шылера, Брэхта, напісаныя на такіх распаўсюджаных і паўсюдна вывучаемых мовах, як англійская, нямецкая і іспанская, перакладаліся ў нас з рускіх перакладаў. Што ж тады гаварыць пра творы, напісаныя па-в'етнамску або па-венгерску? Кожны разумее, што лепш перакладаць з арыгінала. Але ж рэдка бывае такое шчаслівае спалучэнне, калі чалавек валодае чужаземнай мовай і мае здольнасці паэта-перакладчыка.

Трэба ж лічыцца з тым, што толькі ў СССР літаратурныя творы пішуцца амаль на ста мовах. Таму эстафета дружбы, а мастацкі пераклад, паводле слоў М. Рыльскага, ёсць найвышэйшы акт дружбы, не можа чакаць таго часу, калі майстры перакладу стануць паліглотамі і авалодаюць усімі мовамі, калі нашы беларускія перакладчыкі будуць перакладаць непасрэдна з венгерскай, в'етнамскай, грузійскай, армянскай, узбекскай, эстонскай і іншых моў. Каля трох дзесяткаў год перад гэтым Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, кіруючыся абавязкамі дружбы, рыхтавала да выдання вялікі зборнік венгерскай паэзіі, і я нароўні з дзесяткамі іншых беларускіх паэтаў прыняў удзел у гэтай эстафеце сяброўства. Як і ўсе мае калегі, я не ведаў венгерскай мовы і перакладаў, як і яны, з рускіх тэкстаў, наша выдавецтва ў той час нават не мела магчымасці забяспечыць нас падрадкоўем. Гэтакія ж абставіны прымусілі і Я. Семіянона пры рабоце над вершам Хо Шы Міна звярнуцца да перакладаў рускага паэта П. Антакольскага.

Калі ж П. Садоўскі пачаў пераглядаць нашы перакладчыцкія здабыткі з адзінай мэтай

(Працяг. Пачатак у № 16).

— вышукаць мясціны, да якіх можна прычэпіцца, то пра што тут гаварыць. Дарэчы, ці не абавязвае нават сама назва яго артыкула «Культурна-моўныя пытанні беларускага перакладу» звярнуць увагу перад усім на тое, што ў нас, у параўнанні з братнімі рэспублікамі, перакладчыцкая справа пастаўлена яшчэ вельмі слаба. Напрыклад, у маленькай Эстоніі перакладаюць непасрэдна з большасці моў народаў СССР, а мы, беларусы, толькі з рускай, украінскай ды двое-трое з нас перакладаюць яшчэ з літоўскай і латышскай. Мы нават не маем аніводнага крытыка,

разабрацца як след у тых доўгіх спісах, грэба спісачь не адну старонку, але памер газетнага артыкула вымушае мяне абмежавацца вялікай цытатай з кнігі К. Чукоўскага «Іскусство перевода». К. Чукоўскі падае грубую моўную памылку паэта М. Святлова, які, перакладаючы верш У. Сасюры, збытаў украінскае «на розі» — на рагу, з рускім «на розе» — на ружы. Таму радок «На розі дзвенів трамвай» у перакладзе набыў іншы сэнс: «По розам звенел трамвай». «Тым самым, — вызначае К. Чукоўскі, — ён унушыў чытачу, што Сасюра — містык-сімваліст, які збліжае

та «малыя каруселі». Але ж яшчэ вучні сямігодкі ведаюць, што капчацак «es» у нямецкага прыметніка ёсць адзнака адзіночнага ліку ніякага роду. А складанае нямецкае слова «Kettenkarussell» П. Садоўскі тлумачыць як «вялікія каруселі». Аднак нямецкае «Kette» гэта па-нашаму «ланцуг», а не «вялікі» і «Kettenkarussell» перакладаецца толькі як «ланцугавая карусель» — карусель, дзе сядзенні падвешаны на ланцугах.

Яшчэ адна заўвага. Нямецкае слова Dorfanger у залежнасці ад кантэксту мае рознае значэнне: плошча і вы-

ядамай паэткай і перакладчыцай Э. Агняцвет, абвінавачвае яе ў пошласці. Справа ў тым, што П. Садоўскі абсалютна не зразумеў верша Элюара «Мэтай паэзіі павінна быць практычная ісціна». Ён нават не зацікавіўся прысвячэннем Элюара «Майм патрабавальным сябрам». Даём тлумачэнне паводле кнігі крытыка С. Вялікоўскага «К горизонту всех людей». Гэты верш уваходзіць у зборнік «Палітычныя вершы» (1948) і стаў маніфэстам усёй пасляваеннай лірыкі паэта. Элюар тут паўстае супраць прадпісанняў сюррэалістаў, у прыватнасці, супраць свайго былога сябра Бенжамена Перэ, які папракаў Элюара ў тым, што ён стаў камуністам у жыцці і ў творчасці, прынізіў паэзію «служэннем» і здрадзіў клятвам юнацтва. Гэты верш Элюара пабудаваны на вострым супрацьстаўленні таго, што падабаецца яго былым «сябрам» і што з'яўляецца мэтай сапраўднай паэзіі. Тонкі лірык Элюар наўмысна груба і натуралістычна напісаў тры радкі, намаляваўшы ў іх тое, што яго літаратурныя і ідэйныя праціўнікі лічаць узорам сапраўднай паэзіі. Падаём іх у перакладзе М. Ваксмахера, вельмі блізка да арыгінала: «Если я говорю, что закатное солнце в лесу женскому чреву подобно, отдающемуся в постели — Вы верите мне, вам доступны мои порывы».

Э. Агняцвет нават трохі прыкрыла аголеную натуралістычнасць гэтых радкоў: «Калі я скажаў вам: вянчэрняе сонца ў лесе нагадвае жанчыну, якая аддаецца на ложку, — Вы паверылі мне, вы зразумелі мае порывы». П. Садоўскі абвінавачвае перакладчыцу ў пошласці і захапляецца перакладам А. Цвярскага, перакладам далёкім ад вобразаў Элюара, радкамі, дзе выпушчана ўся ідэйная сутнасць задумы паэта: «Когда я говорю, что солнце свет в лесу Подобен женщине, что сбросила одежды, — Вы верите, мои одобрил чувства». П. Садоўскі зачараваны гэтым перакладам: тут ёсць і «свет», і «лес», і «женщина, что сбросила одежды».

Дарэчы, тут Садоўскі здрадзіў самому сабе: ён жа паўсюдна патрабуе, каб пераклад быў максімальна блізка да літары арыгінала. А тут так далёка ад яго.

Характарызуючы гэты верш, як «інтымна-сюррэалістычны», П. Садоўскі, паўтараем, не разумее, што першая строфа пададзена ў натуралістычна-інтымным плане дзеля таго, каб абвергнуць яе наступнымі строфамі. П. Садоўскі прыводзіць тры першыя радкі, і недасведчаны чытач, які не чытаў арыгінала, можа сапраўды падумаць, што вось які выдатны пераклад гэтых радкоў зрабіў Цвярскай і як іх «апошліла» Агняцвет. Напісаўшы першую строфу ў аголена-натуралістычным плане, паэт упэўнены, што тут «патрабавальныя сябры» паверылі яму, зразумелі яго парывы. Аднак, звяртаючыся ў наступных строфах да гэтых самых «сяброў», паэт гаворыць ужо зусім іншае: «Але, калі я спяваю аб вуліцы роднай і аб сваёй краіне — гэтай бяскрайняй вуліцы, — Вы мне болей не верыце, Вы хаваетесь ў пустыні. Без мэты блукаеце вы, забываеце, што людзі жадаюць змагання, надзей, згуртавання, каб свет растлумачыць і перайначыць» (пераклад Э. Агняцвет).

Аляксей ЗАРЫЦКІ

Сябры і мэтай

які б валодаў якой-небудзь замежнай мовай, не лічыць некаторых славянскіх, настолькі, каб мог параўнаць пераклад з арыгіналам. І кнігі перакладаў у нас часцей за ўсё рэдагуюць рэдактары, якія таксама не валодаюць мовай арыгінала.

Вернемся да пытання аб карыстанні мовамі-пасрэднікамі. Ці такі ўжо вялікі грэх пры няведанні мовы арыгінала карыстацца ў якасці пасрэдніц іншымі зразамельмі перакладчыка мовамі? Тэарэтычныя палажэнні і абгрунтаванні таго, як трэба перакладаць, з цягам часу мяняюцца, а вось роля таленту і ў перакладчыцкай справе заўсёды будзе заставацца першастановай. І перакладаючы з мовы-пасрэдніцы таленты ствараюць шэдэўры. Геніяльны Жукоўскі пераклаў «Адысею» не са старажытнагрэчаскай мовы, а з нямецкай, аднак яго пераклад перавыдаецца аж дагэтуль. А ёсць жа больш дакладныя пераклады, зробленыя са старажытнагрэчаскага арыгінала, але сёння пра іх ведаюць толькі спецыялісты, бо літаральнай дакладнасці там больш, а паэзіі менш, чым у перакладзе В. Жукоўскага. Талент робіць цуды. Сучаснік Гётэ і Шылера нямецкі літаратуразнавец і пісьменнік Еган Гердэр, не ведаючы іспанскай мовы, пераклаў з французскай выдатны помнік іспанскага народнага эпаса «Спеў пра майго Сіда». І вось калі знаўцы пачалі звяртаць гэты пераклад з іспанскім арыгіналам, то аказалася, што нямецкі гэкет бліжэй да арыгінала, чым французскі, нават не толькі большай тэкстуальнай дакладнасцю, але і большай глыбінёй пранікнення ў яго дух і паэтычную сутнасць. Вялікі талент і інтуіцыя дазволілі нямецкаму паэту — перакладчыку пачуць праз французскія строфы і старонкі першатворнае гучанне іспанскага народнага эпаса, таксама і геній Жукоўскага дазволіў яму праз нямецкае падрадкоўе ўсачыць сапраўдныя абрысы гераічнага твора.

Да спісаў моўных агрэхай, якія П. Садоўскі выбраў у перакладах Я. Семіянона і В. Сёмухі, ён дадаў яшчэ спіс і маіх, выкрытых ім у аповеці «Крыста», перакладзенай мной васемнаццаць год перад гэтым. Каб

з'явы гарадской будзёншчыны з нейкімі нябеснымі ружамі... Адною гэтай слоўнікавай памылкай Святлоў сказаў, як мы бачым, усю творчую фізіяномію Сасюры. Але ці значыць гэта, што ён дрэнны перакладчык?

Ніколькі. Вартасці і недахопы перакладаў мастацкіх не вымяраюцца такімі выпадковымі промахамі. Параўноўваючы з арыгіналам пераклады раманаў Дос-Пасаса, зробленыя Вал. Сценічам, я павінен быў раз за разам адзначаць на палях, што насуперак перакладчыку: Wagon — не вагон, а фургон. Вор — не вош, а жыхар поўдня. Wretsch — не малютка, а дрэн. Welsh — не да д'ябла, а вайліскага мова. Согн — не саланіна, а кукуруза. Sgoach — не клоп, а таракан і г. д. і г. д. Але таму, што гэтыя дробныя памылкі аніколі не паўплывалі на агульны сэнс і стыль перакладаў, я, нягледзячы на іх, мушу прызнаць, што пераклады Вал. Сценіча з'яўляюцца адным з найвялікшых дасягненняў савецкай славеснасці, бо ў іх ён перадаў самае галоўнае: мастацкую індывідуальнасць перакладаемага аўтара ва ўсёй своеасаблівасці яго стылю. У той час, калі ў дзелавым перакладзе, дзе ставіцца перад усім чыста інфармацыйны мэты, самае галоўнае — слоўнікавая дакладнасць, у перакладзе мастацкім асобным неадпаведнасці слоў маюць трэццую ролю, і тыя крытыкі, якія спрабуюць дыскрэдытаваць у вачах недасведчаных чытачоў той або іншы пераклад з дапамогай указанняў на падобныя промахі, карыстаюцца такой дэмагогіяй выключна для разбэшчвання чытацкіх густаў... Зразумела, я не збіраюся выступіць за абарону перакладчыцкіх ляпусаў, я думаю, што з імі трэба неаслабна змагацца, але галоўнае ўсё ж не ў іх. Галоўнае ў тым, каб перакладчык узяў у сваім тэксце тэмперамент перакладаемага аўтара, яго аблічча, яго голас, яго літаратурную манеру, яго стыль.

Выбіраючы моўныя «крыміналы» і беручы такім чынам на сябе ролю судзі, П. Садоўскі на поўны сур'ез адзначае, што нямецкае «kleines Karussell» гэ-

ган. У сваім перакладзе аповеці Ю. Брэзана «Крыста» я ўжыў «выган», папярэдне пісьмова пракансультаваўшыся з паэтам з ГДР Кіта Лоранцам, які піша на нямецкай і сэрбалужыцкай мовах. У свята на гэтым «выгане» закружыліся каруселі, загукаліся арэлі. З гэтай прычыны П. Садоўскі дакарае мяне ў недастатковым веданні нямецкай мовы і спецыфікі нямецкай вёскі, бо на «выгане», паводле яго слоў, ніякім каруселям быць не належыць. Яны, маўляў, могуць быць толькі на «плошчы», якая ў нямецкай вёсцы з'яўляецца месцам і веселья і забаў. У сапраўднасці гэта зусім не так. Для большай пераканальнасці падаю некалькі радкоў з паэмы Гётэ «Герман і Даратэя», перакладзеных А. Фетам:

Тенью развесистых лип,
которые много столетий
Здесь выростали и корни
Пускали глубоко в землю,
Выгон широкий был окружен
перед самой деревней.

Он поселянам служил и
гражданам местом веселья.

З гэтага відаць, што з некаторымі асаблівасцямі нямецкай вёскі і мовы якраз не надта знаёмы сам П. Садоўскі, як не знаёмы ён і з адным з лепшых твораў нямецкай класічнай паэзіі — паэмай Е. В. Гётэ «Герман і Даратэя», дзе якраз і ўжыта слова Anger у самым недухсэнсцовым кантэксте vor dem Dorfe — «перад вёскай».

Элементарныя правілы этыкі патрабуюць ставіцца з увагай да біяграфій і тых людзей, якіх крытыкуеш. А вось П. Садоўскі піша: «З успамінаў А. Зарыцкага я даведаўся, што ён вучыўся ў Маскоўскім інстытуце замежных моў, працаваў там і меў багатую перакладчыцкую практыку». Гэта выдумка, бо я аніколі не працаваў у тым інстытуце, у якім вучыўся, ніколі не меў багатай перакладчыцкай практыкі і ніколі не пісаў пра гэта — пра тое, чаго не было.

Нязгодную выклікае і тое месца ў артыкуле П. Садоўскага, дзе ён, разглядаючы пераклады з Элюара, зробленыя нашай

Такім чынам, мы бачым, што гэты палемічны верш, накіраваны супраць ідэйных праціўнікаў паэта-камуніста, што «інтымна-сюррэалістычнага» ў ім і кропелькі няма. П. Садоўскі, які, не зразумеўшы ідэйнай сутнасці гэтага верша, выхпапіў з яго тры радкі, увёў у зман чытача ды яшчэ абвінавачаў перакладчыцу ў пошласці.

П. Садоўскі ў сваім артыкуле амаль нідзе не абаяраецца на станоўчы вопыт майстроў беларускага паэтычнага перакладу, але не забываецца пра артыкул М. Навіцкага «Перакладаль па-сапраўднаму», бароніць яго, далікатна называючы М. Навіцкага то аўтарам крытычных нататкаў аб перакладзе «Фаўста» на беларускую мову, то «іншаверцам», то «апанентам». Адным словам, П. Садоўскі робіць выгляд, быццам плагіят у не было, быццам усё адбылося ў рамках звычайнай літаратурнай палемікі.

У сувязі з гэтымі спробамі П. Садоўскага падзец М. Навіцкага як проста нашага апанента мне ўспомніўся выпадак з П. Глебкам, пра які ён расказваў неўзабаве пасля вайны. Пятро Фёдаравіч жыў тады на ўкраіне Мінска, і васьмь разоў ўначы на вуліцы яго хацелі абрававаць. Рабаўніка затрымалі. Праз некаторы час паэта выклікалі ў суд. Там ён убачыў падсуднага — таго самага налётчыка, які хацеў яго абрававаць, а цяпер далікатна гутарыў са сваімі знаёмымі і сваякамі, спагадліва распытваючы: «А як там дзетка? А як бабуля? А як дзядуля?» Ён нават не звяртаў увагі на вартавых. А ўбачыўшы Глебку, міла ўсміхнуўся і ўзняў рукі: «Ах, дарагі Пятро Фёдаравіч, як усё-такі нядобра ў нас з вамі атрымалася». «І тады, — працягваў свой расказ Пятро Фёдаравіч, — я, гледзячы на дабрадзешны твар падсуднага, бачачы яго такую лагодную ўсмішку, раптам адчуў, быццам гэта не ён, а я тут вінаваты, што праз мяне павінен пацярпець гэты на выгляд такі нявінны чалавек».

А, дарэчы, высветлілася, што М. Навіцкі не толькі прысвоіў старонкі з перакладу В. Сёмухі і з працы Т. Матэлёвай, але для свайго артыкула «Перакладаль па-сапраўднаму» спісаў таксама не адну старонку і з кнігі вядомага літаратуразнаўца і перакладчыка А. В. Фёдарова «Асновы агульнай тэорыі перакладу» (1968, М., «Вышшая школа», стар. 75—76). Калі П. Садоўскаму мала фактаў плагіяцтва, пададзена ў ранейшым артыкуле, то я вымушаны прывесці яшчэ некалькі.

У А. Фёдарова: Под несомненным влиянием литературных взглядов Беллинского и в связи с его взглядами на перевод находится статья И. С. Тургенева (первоначально в «Отечественных Записках», 1845, Н. 1) по поводу «Фауста» Гете в переводе М. Вронченко (СПБ, 1844). Здесь — та же забота об интересах широкого читателя и признание необходимости для переводчика «таланта, творческого дара...»

У М. Навіцкага: Пад несумненным уплывам літаратурных поглядаў Бялінскага напісаны артыкул І. С. Тургенева пра пераклад «Фаўста», зроблены М. Врончанкам. У ім клопат аб інтарсах чытача і прызнанне неабходнасці для перакладчыка «таланту, творчага дару».

У А. Фёдарова: Эта же статья Тургенева дает ценный пример такого анализа перевода, при котором прослеживается основная черта в отношении переводчика к оригиналу и вскрывается ошибочность, узость, недостаточность его понимания... Вронченко, как Тургенев это подтверждает множественно цитат, стремился и в самом переводе и в своем комментарии к нему лишить трагедию Гете ее философского элемента...

У М. Навіцкага: Артыкул Тургенева ўскрывае памылковасць, вузкасць, недастатковасць разумення гэтым перакладчыкам сэнсу твора. Письменник множественно цитат з перекладу пацвярджае, што ў гэтым перакладзе і ў каментарыі да яго гётэўская трагедыя пазбаўляецца філасофскага элемента.

У А. Фёдарова: Вместе с тем Тургенев встает на защиту Гете, который «не допускал разединения идеи и формы», «в глазах которого форма... относилась к идее, как тело к душе!» Переводчик же в ряде случаев пренебрегал именно художественным своеобразием подлинника, даже стараясь в комментарии принципиально обосновать такой подход к «Фаусту» ложной ссылкой на то, что будто бы Гете «во всяком сочинении за важное и главное почитал сущность, существо, смысл, направление... все же остальное, отделку и язык, называл одеждою...»

У М. Навіцкага: Разам з тым Тургенеў далучаецца да Гётэ, які «не дапускаў раз'яднання ідэі і формы», «у вачах якога форма... стасавалася да ідэі, як цела да душы». Перакладчык жа ў шэрагу выпадкаў грэбаваў менавіта мастацкімі своеасаблівацямі арыгінала, нават спрабуючы ў каментарыі прычынова абгрунтаваць такі падыход ілжывай спасылкай на тое, быццам бы Гётэ «ва ўсякім творы важным і галоўным лічыў сутнасць, сэнс, кірунак... усё ж астатняе, апрацоўку і мову, называў адзеннем...»

А што датычыць буквалістычных канцэпцый, якія абараняе П. Садоўскі, спасылкачыся на Арс. Таркоўскага, то ў заключэнне артыкула не магу не нагадаць адно з апошніх выказванняў самога Арс. Таркоўскага ў яго пядаўнім артыкуле «Вдохновенное соответствие» («ЛГ», 1981, 18. 11.): «Магчыма, у той час я яшчэ не зусім ясна ўяўляў прычыны пабудовы лірычнага верша Усходу. Пры вырашэнні складанай задачы перакладу такіх вершаў я кіраваўся перакананнем у тым, што мастацтва перакладу павінна несці інфармацыю максімальнай загрузанасці аб арыгінале. Я і цяпер веру, што пераклад тым лепшы, чым ён бліжэйшы да арыгінала і чым з большай сціпласцю перакладчык хавасца ў ценю перакладамага аўтара. Пераклад на 100 працэнтаў верш нельга, але дабіцца вернасці арыгіналу на 80 працэнтаў неабходна». Згода, і на маю думку, 20 працэнтаў пры паэтычным перакладзе — гэта ўжо максімальна дазволена адхіленне ад аўтарскага тэксту. Такім чынам, калі ўжо сам Арс. Таркоўскі сумняваецца ў правільнасці свайго раней выказанага палажэння, фактычна парываючы з ім, з неабходнасцю лічыць абавязак перакладчыка перш за ўсё інфарматыўным, то як жа тады выглядае пазіцыя П. Садоўскага?

Шэсць разоў чытачы сустракаліся ўжо са штогоднікам «Далягляды», на старонках якога змяшчаюцца ў перакладзе на беларускую мову лепшыя творы паэзіі і прозы пісьменнікаў братніх саюзных рэспублік і краін сацыялістычнай садружнасці, а таксама прагрэсіўных літаратараў капіталістычных краін. Выданне гэтае спадабалася многім. Праўда, з-за абмежаванасці плошчы немагчыма было ў адпаведнай меры прадставіць паасобныя літаратуры, а цікавасць да іншамовных твораў узрастае з кожным днём. Гэта — і вынік літаратурных узасмасувязей беларускай літаратуры з іншымі літаратурамі, і павышэнне агульнага культурнага ўзроўню чытачоў.

Каб задаволіць іх запатрабаванні, а таксама садзейнічаць далейшаму росту перакладчыцкага майстэрства беларускіх літаратараў, пашырэнню абсягу іх творчай дзейнасці, вырашана з сёлета года выпускаць два літаратурна-мастацкія штогоднікі. Адзін з іх паранейшым будзе называцца «Далягляды». Мэта яго — знаёміць беларускага чытача з усім тым лепшым, што ёсць у замежных літаратурах. Адначасова выдавецтва «Мастацкая літаратура» будзе выпускаць і альманах, у якім будуць друкавацца творы пісьменнікаў народаў СССР. Назва яму — «Братэрства».

Аб тым, што гэта за выданне, якія мэты яно ставіць перад сабой, мы папрасілі расказаць галоўнага рэдактара штогодніка «Братэрства», лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Рыгора Барадуліна.

— Па-першае, — сказаў Рыгор Іванавіч, — хачу адзначыць такі факт, які, безумоўна, мае немалаважнае значэнне. Наш штогоднік пачынае выходзіць у год 60-годдзя ўтварэння СССР, а гэта найлепшае пацвярджэнне таго клопату, які праяўляе Камуністычная партыя аб развіцці братніх літаратур народаў Савецкага Саюза, як уважліва ставіцца яна да таго, каб прадставіць кожнага народа маглі чытаць лепшыя творы іншых народаў на сваёй роднай мове. Вядома, так было і да выхаду штогодніка «Братэрства». З кожным годам павялічваецца выпуск перакладных кніг у выдавецтве «Мастацкая літаратура», ахвотна змяшчае такія творы і наш старэйшы літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс «Полымя». Не кажучы ўжо пра «Далягляды», якія таксама значную частку свайго плошчы адводзілі літаратурам народаў СССР.

І ўсё ж выхад спецыяльнага штогодніка «Братэрства» — гэта сапраўднае свята. З'яўляецца магчымаць рэгулярна, а

значыць і мэтанакіравана прадставіць на беларускай мове лепшае, што створана ў нашых братніх літаратурах. І не толькі ў галіне паэзіі, прозы...

— Значыць, «Братэрства» — гэта ў пэўнай меры выданне часопіснага тыпу?

— Сапраўды, кола інтарэсаў, калі можна так сказаць, нашага выдання будзе даволі шырокае. Вялікую ўвагу, канечне, будзем удзяляць перакладу твораў паэзіі і прозы. Адначасова мяркуем рэгулярна прадставіць публіцыстыку братніх рэспублік. Будзем змяшчаць інтэрв'ю з вядомымі пісьменнікамі, з перакладчыкамі, якія даўно і паспяхова пе-

ву да твора якога, дарэчы, напісаў наш народны пісьменнік Васіль Быкаў, Сяргей Баруздын, Мірзо Турсун-заде, Эдуардас Межэлайціс і многія іншыя.

Калі гаварыць пра тэматыку твораў, дык яна розная. Але ёсць дзве тэмы, якія прыцягваюць увагу многіх аўтараў. Гэта — ленынская тэма. Тэма рэвалюцыі, неўміручасці ленынскіх ідэй, вернасці справе партыі. І другая тэма — дружба народаў, што ў адзінай савецкай сям'і пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі ідуць да камунізму.

Сёлетні год — год юбілею нашых народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа, 100-гадова юбілей якіх па рашэнні ЮНЕСКА будзе адзначана прагрэсіўнымі людзьмі

«БРАТЭРСТВА» — НОВЫ ШТОГОДНІК

ркладаюць творы беларускіх пісьменнікаў на свае мовы, а таксама з перакладчыкамі іншых літаратур на беларускую мову.

«Хада гадоў» — і такая рубрыка з'явіцца ў «Братэрстве». Дарэчы, будзе яна і ў першым выпуску. Літаратуразнавец Міхась Кенька адшукаў два пераклады вершаў Лермантава, зробленыя ў свой час Аркадзем Куляшовым. Яны дагэтуль не друкаваліся.

— І пра сатыру і гумар таксама не забудзецца?

— Будуць у «Братэрстве» і шаржы, і эпіграмы з вясёлай усмешкай на нашых перакладчыкаў, і на сяброў таксама. У першую чаргу на тых, хто даўно прапагандае беларускую літаратуру, а таксама ўвогуле на вядомых пісьменнікаў братніх саюзных рэспублік. Падборкі гэтыя мяркуем аб'ядноўваць у раздзел «Вясёлая сябрына».

Калі ўжо гаворка зайшла пра раздзелы, рубрыкі, дык напамню, што як і ў «Даляглядах», у «Братэрстве» будзе змяшчацца хроніка перакладных выданняў, у якой будуць называцца кнігі, творы пісьменнікаў братніх літаратур, перакладзеныя на беларускую мову, а таксама змяшчацца звесткі пра тое, звязанае з жыццём Беларусі, што ўбачыла свет у нашых сяброў.

— Цяпер, Рыгор Іванавіч, калі ласка, падарыце прайма першы выпуск «Даляглядаў».

— З'явіцца ў кнігарнях ён павінен напярэдадні 60-годдзя ўтварэння СССР, а паколькі сёлетні год юбілейны, вырашылі пазнаёміць чытачоў з літаратурамі ўсіх саюзных рэспублік, з якімі мы жывём адзінай сям'ёй. Чатырнаццаць рэспублік — чатырнаццаць падборак твораў паэзіі і прозы ўбачаць свет на старонках «Братэрства». Думаецца, няма патрэбы пералічваць усе гэтыя імёны і творы — па магчымасці, будзе прадставлена лепшае, што зместам сваім гаворыць аб дасягненнях нашых сяброў, добра ўпісваецца ва ўсю шматнацыянальную савецкую літаратуру. Абмяжуюся толькі некаторымі — Аляксандр Твардоўскі, Анна Ахматава, Булат Акуджава, Сяргей Залыгін, прадмо-

ўсяго свету. У «Братэрстве» будзе раздзел «Першыя сто гадоў вечнасці», у якім змесцім словы пісьменнікаў братніх літаратур пра нашых класікаў, а таксама творы, прысвечаныя ім.

Назаву яшчэ асобныя матэрыялы, што зацікавяць чытача. Аляксей Адамовіч спецыяльна для «Братэрства» напісаў артыкул, у якім расказвае аб сваёй рабоце разам з Даніілам Граніным над «Блакаднай кнігай», што стала цікавай з'явай у савецкай шматнацыянальнай літаратуры пра Вялікую Айчынную вайну, пра мужнасць народа, які не скарыўся фашызму.

Праблемам перакладу прысвяцілі свае артыкулы Алена Васілевіч і Валянцін Тарас. Гэтым пытанням, канечне, вялікую ўвагу будзем удзяляць і надалей.

Пра братнюю Украіну цікавае эсэ напісаў Уладзімір Караткевіч. Адам Мальдзіс у сваім артыкуле расказвае пра плённасць літаратурных узасмасувязей паміж беларускім і літоўскім народамі.

— Над перакладамі для «Братэрства» працуюць нашы вядомыя перакладчыкі?

— Сярод перакладчыкаў народных пісьменнік Беларусі Янка Брыль, народны паэт Максім Танк, Максім Лужанін, Аляксей Зарыцкі, Вольга Патава, Павел Марціновіч, Аляксей Разанаў, Аляксей Жук, Васіль Зуёнак, Уладзімір Шахавец, Яўгенія Янішчыц, Яўген Шабан і іншыя. Што яшчэ хачу сказаць? У рэдкалегію «Братэрства» ўвайшлі Генадзь Бураўкін, Аляксей Жук, Віктар Каваленка, Анатоль Кудравец, Пімен Панчанка, Вячаслаў Рагойша, Леў Салавей, Янка Сіпакоў, Іван Шамякін. Ад выдавецтва «Мастацкая літаратура» над першым выпускам «Братэрства» працуе рэдактар Галіна Шаранговіч. Афармляе кнігу мастак Мікалай Казлоў.

Інтэрв'ю ўзяў
А. МАРЦІНОВІЧ.

Міхаіл ДУДЗІН

ВЕСТАВІЯ ПЕРАМОГІ

Не ведаю — ці лёс мой, ці падкова
Мяне ратуе ад зямных нягод?
І ў час смяротны я не выпадкова
Вярнуўся зноў у сорак першы год.

Зноў паўтару даўнейшыя паходы
З сябрамі і братамі па крыві,
Якіх шукаюць недзе ўзнагароды,
А мне яны загадаюць: «жыві!»

Вярнуўся да сяброў, што ў час трывогі
Загінулі, не знаўшы аб вайне,
Яны, як веставага Перамогі,
Магчыма, дажыдаюцца мяне.

Платон ВАРАНЬКО

ПРЫКМЕТЫ ПЕРАМОГІ

На смак Перамога — не мёд, не віно,
А спірт наймацнейшы на свеце,
Жытнёвае зерне, што ўпала даўно,
Каб коласам стаць на планеце.

На дотык яна — не шаўковы штандар,
Яна, як бікфорд з дынамітам,
Яна, як маланкі рашучы удар,
Як коннік са стрэмам прабітым.

У сэрцы народа яна, як вясна,
Што сцюжы зімовай не помніць здаўна,
У ружах пад ёю дарога:

Яна і пялёсткам, і ружам радня,
У зрэнках — празрысты блакіт-вышыня,
А ў думках — каб толькі надоўга.

Прагнуліся драбінкі, пругка, цяжка,
Шыпы падкоў сякуць каляны шлях,
Павольна вечар гасне на палях,
Каўпак бязрозавік са смакам п'е з бікляжкі.

Напіўся, закурыў. «Дай аўтамат, Івашка».
А гэта значыць, што за Прутам бой;
Што суне хмара касак, як прыбой,
Аж папаўзлі пад скураю мурашкі.

Была жажліва вальпургіева ноч —
Зямля ў крыві, трава і кожны корч,
Туман укрыў крываваы разлогі.

«Хутчэй, Івашка, дыскі набівай», —
Казаву Каўпак. І пачынаўся край,
Дзе пасівелі сосны ля дарогі.

Навум КІСЛІК

БАЛЬНІЧНЫ ДВОРЫК

У цяністым дворыку бальніцы
Цішыня, а ў спіку халадоў,
Моўчкі, як падбітыя сініцы,
Тут паселі хворыя ў радок.

І шапочуць па-старэчы сіпла,
Быццам парадзелыя лясы,
Ветэраны рознага калібру,
І глухога тэмбру галасы.

У злінялых выцёртых халатах,
Трушчаныя на адзін капыл,
Хто перабіваўся на зарплатах,
Хто ў рабоце выбіваўся з сіл.

У каго ў касцях метал ды порах,
Сцюжа даўняя душу дзярэ,
І сінечу, што засела ў порах,
Нават мыла ў лазні не бярэ.

Тут — братэрства, а не адзінота, —
Кожнага, хто ўедзе ў тую ціш,
Бласлаўляе шыльдай на варотах,
Як дарожны знак, чырвоны крыж.

Пабрацімы па нялёгкай долі,
Больш, як дартарам ці медсястры,
Вераць, што ім з немачу і бодем
Дапамогуць справіцца сябры.

Лечаць душы ў цяжкія хвіліны
Радавым бальнічных карпусоў
Водбліскі ружовых усламінаў,
Шчыры шэпт пяшчотных галасоў.

Колішняе мроіцца і сніцца,
Грэе сэрца сонечным цяплом,
Белая стэрыльная бальніца
Атуліла цёплым іх крылом.

Цені ад платоў і стромкай брамы
Праплываюць па сцяне да дня.
Запісы ўрачоў, кардыяграмы,
Як лісцё, гартае цішыня.

Пераклаў Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Хоць і не хацелася верыць, але дзяўчына памірала.

З таго часу, як знайшлі яе на світанні ў садзе, недалёка ад альтанкі, сярод дзуду пасечаных дрэў і кустоў, мінула не больш за гадзіну. Яна ляжала цяпер, маленькая і бездапаможная, без крыві ў твары, з прыціснутымі да грудзей рукамі, быццам старалася ўтрымаць сваё параненае сэрца, каб яно не адляцела заўчасна ў нябыт.

Ляжала яна на шырокай канале ў светлай зале, куды раней, можа, і заходзіць баялася, паміж дзвюх разгалістых пальмаў, а навокал панавала незвычайная цішыня, быццам і не было той вайны. Толькі час ад часу з-за Дуная далаўтаў які адзінокі стрэл, і тады на нашым беразе — у Пешце — чуўся выбух.

Лёс Румыніі на той жа час ужо быў вырашаны: фашысцкі ўрад Антанеску перастаў існаваць, і Румынія, абвясціўшы вайну нацысцкай Германіі, выступіла на баку антыгітлераўскай кааліцыі. На зямлю Венгрыі разам з савецкімі войскамі ступілі ўжо і салдаты румынскіх дывізій. Гэта быў першы на Балканах пралом у стане сатэлітаў гітлераўскай Германіі.

Над венгерскай раўнінай ярка сінела неба. Пасля змроку трансільванскіх тунеляў перад байцамі адкрыўся нібы нейкі новы свет. Прапыленыя і прадымленыя, знясіленыя ад цяжкіх няспынных баёў, салдаты ўпарта ішлі наперад, і мроіўся ўжо салдатам недзе ў далечы блакітны Дунай, аб якім ведалася толькі па песнях.

А вораг люта супраціўляўся, чапляўся за кожны кавалак зямлі, за кожны населены пункт — вялікі ці малы, — сцякаў сам крывёю і абжаскроўліваў нас.

гі, замкі, завалы. Аднак, калі адчыніліся ўсе вокны і дзверы, калі ў пакой ўварвалася паветра і святло — пакой ажылі. Зазялі сцены, увешаныя карцінамі і дыванамі, засвяцілася бронза ваз і статуэтак, зазвінелі, парушаныя рухам паветра, крышталёвыя падвесы люстраў.

— Ух ты...—выдыхнуў, не стрымаўшыся, нехта з салдатаў, што былі пры рэдакцыі.— Відаць, багацей жыў...

— А ты думаў... Пэўна не з пралетарскага класа пушка. Можа, які сам фюрэр мадзьярскі.

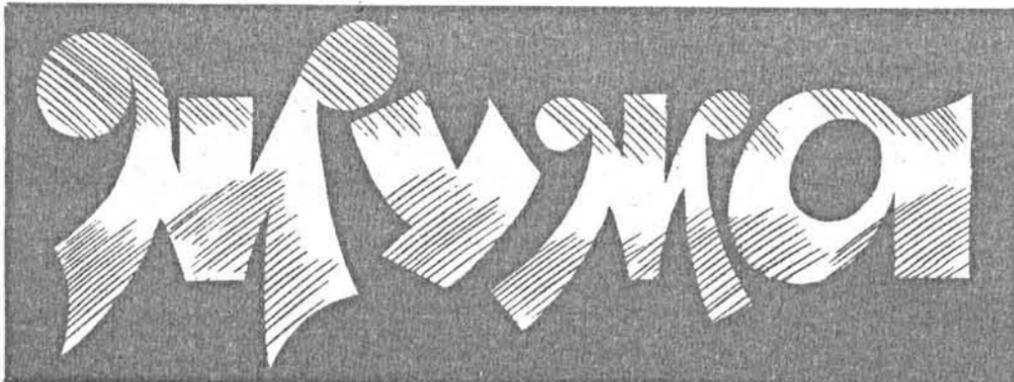
— Яны ўсе на аднаго бога моляцца... На Адольфа.

— Ну, і чорт з ім. Не чашыце дарма языкі, трэба друкарню ўладкоўваць.

— Камандуй, куды што.

— У левы пакой, уніз, «амерыканку», — камандаваў старшы друкар сяржант Васіль Прудок.— Асцярожна толь-

Міхась БЛІСЦІНА

АПАВЯДАННЕ

Узнімаўся пыл, дым, звінелі шыбы, з нашага боку агрызаліся мінамёты — і зноў цішыня.

Салдаты паціху гаманілі ў дзвярах, заглядалі ў залу, але далей не ішлі, — там былі толькі доктар ды некалькі афіцэраў са штаба часці.

Калі ўрэшце афіцэры выйшлі з пакоя, сяржант Васіль Прудок, які, здавалася, больш за ўсіх бедаваў, крануў доктара за рукаў:

— Таварыш капітан, як там наша Жу-жа?

Капітан на хвіліну затрымаўся на парозе, уважліва паглядзеў паверх акулараў на сяржанта, развёў рукі.

— Цяжка сказаць...

— Яшчэ хоць жывая?

— Жывая. А вы што... хто яна вам?

— Гэта ж наша... маленькая гаспадыня. Гаспадыня гэтага дома.

— А-а... так, так.

— Можа, таварыш капітан, кроў патрэбна... то мы... бярыце ў любога. Шкада ж малую, — дадаў другі салдат, з вялікімі рудымі зусамі.

— Будзем рабіць усё, што зможам. На жаль, мала надзеі.

— О-о... таварыш капітан.

З бакавога калідора паявіліся два санітары з насілкамі і медыцынскай сямтравы з вялікай санітарнай сумкай. Доктар, заўважыўшы іх, загадаў:

— Хворую ў медсанбат. Я буду там хвілін праз пятнаццаць.

— Дык, таварыш капітан, калі што...

— Ведаю, ведаю...— Капітан выйшаў.

...Нашы дывізій — танкавыя, мотамеханізаваныя, стралковыя, — прарваўшыся з Румыніі праз Трансільванскія Альпы ў Альфэльд — на вялікую венгерскую раўніну, выйшлі, як кажуць штабісты, на шырокі аператыўны прастор.

Ззаду засталіся ўмацаваныя на ўсю глыбіню глухія горныя праходы, з навісшымі над імі мнагатоннымі каменнымі глыбамі, што часам, нібы знарок некім парушаныя, адрываўся, падалі, каціліся ўніз, перашкаджаючы руху войска. А іх жа — тых праходаў — было толькі два на ўвесь трансільванскі ланцуг. І не абыходзіць яго, ні аб'ехаць, а толькі напрамом, толькі штурмам.

Наперадзе быў Дунай. Але перш чым дайсці да яго, яшчэ трэба было фарсіраваць Цісу, якая пераразае вялікую венгерскую раўніну амаль што папалам. Пачынаючы свой бег недзе ў вярхоўях Карпат, Ціса пlynна нясе свае воды ў нізінных берагах Альфэльда, — часам чыстыя, светлыя, а ў большасці (асабліва па вясне) рудыя ад лёсу і рудных выкапняў, што трапляюцца ёй у дарозе.

Характар у Цісы няўрымслівы: плынь быстрая, глыбіня неймаверная, а калі немцы, каб яшчэ больш перашкодзіць руху нашых войскаў, узарвалі ў Карпатах нейкую плаціну, вада шуганула праз берагі, заліваючы, крышачы ўсё навокал.

Але нішто не магло ўжо стрымаць наступу нашых дывізій: ні шалёная вада, ні ўзарваныя масты, ні няспынны агонь батарэй. Наперадзе ж быў Будапешт, наперадзе быў Дунай, наперадзе ж былі людзі, што чакалі вызвалення ад карычневай пошасці.

Будапешт — горад-прыгажун. Ён ляжаў у дымным мроіве, шырока раскінуўшыся на абодвух берагах Дуная: Буда і Пешт. Арыстакратычная Буда і рабочы Пешт — спляценне заводаў і фабрык.

Пешт ляжаў на левым, нашым, беразе Дуная, і яго гітлераўцы мусілі здаць першым, адступіўшы ў Буду і ўзарваўшы ўсе сем мастоў праз Дунай.

Буда гарэла. Дым слаўся і над дунайскай вадой, чапляўся за рэбры ўзарваных мастоў, што пакарэжанымі шкiлетамі ляжалі ад берага да берага і толькі хвалі вялікай ракі ўпарта біліся аб іх бакавіны, быццам хацелі скрануць з месца гэтыя жалезабетонныя аграмадзіны.

...Асабняк, які прызначыў ваенны камандант пад рэдакцыю дывізійнай газеты, здаўся спачатку зусім нежылым: на першым паверсе наглуха зачыненыя акніцы, на другім — жалезныя зялёныя жалюзі шчыльна ўкрывалі вокны, на дзвярах усюды вялізныя, быццам абчу-

кі, хлопцы, не паламаўце чаго. Заўтра ж газету друкаваць. Во так, во так. А скрыні са шрыфтам у правы пакой. Дружней, дружней бярыцеся. Узялі... Вот і добра.

Па загадзе рэдактара маёра Краўчука ўсё найбольш каштоўнае з гаспадарскай маёмасці было знесена ў тры асобныя пакоі і замкнута на ключ. А ў астатніх сямі размясціліся рэдакцыя і друкарня.

Самы вялікі пакой заняў сакратар рэдакцыі. Тры яго дэтэктарныя прыёмнікі: «Тэлефункен», «Філіпс» і «Тэлеграфія» былі заўсёды напалатовае, каб прыняць неабходны ў нумар матэрыял, асабліва загады Вярхоўнага Галоўнакамандуючага аб поспехах нашых войскаў на франтах баявых дзеянняў.

...Адкуль вынырнула гэтая дзяўчынка, нішто толкам не ведаў. Смуглявая, тоненькая, як сцяблінка, у шырокай квяцістай спадніцы — яна здавалася нейкай залётнай птушкай сярод усяго гэтага тлума, салдацкага неспрако, небяспекі. Уляцела яна ў пакой пад вечар, калі салдаты збіраліся ўжо адпачываць ад дзённай салдацкай работы, і толькі сяржант Васіль Прудок, прылажыўшы галаву да баяна і ад асалоды заплушчыўшы вочы, выводзіў, як звычайна ў час адпачынку, свае задзішныя мелодыі. І баян у яго руках то спяваў, то плакаў — сумаваў па далёкай роднай старонцы, якую не бачыў салдат ужо некалькі год. А то, нібы ачунуўшыся ад задумнення, рэзаў заліхвацкую польку ці «барыню», і тады ўжо было не да сну.

Дзяўчына ўляцела ў пакой, як вецер. Дый уражанне ва ўсіх было такое, быццам сапраўды сюды ўварваўся вецер: увесь жа дом агледзелі, ва ўсе куткі, здаецца, зазірнулі, нідзе нічога і нікога жывога, а тут раптам такое...

Салдаты паўсхопліваліся, хто ў чым быў.

— Ты хто гэта такая? — першым схопіўся Прудок.— Як сюды папала?

Дзяўчынка стаяла пасярод пакоя —

крыху ўзрушаная нечым, крыху разгубленая, вялікімі чорнымі вачамі моўчкі пазірала то на аднаго, то на другога.

— Ты... Кажу... хто? — Сяржант, як мог, стараўся рукамі, пальцамі, мімікай растлумачыць, што ён хоча ад яе. Яна ж толькі матляла галавой:

— Нэм эртэс... Нэм...

Нарэшце, калі сяржант тыцнуў пальцам спачатку ёй у грудзі, пасля паказаў на сябе, дзяўчынка ўрадавана засмялася:

— О-о... Жужа. Жу-жа!

— А я,— сяржант паказаў на сябе:— Вася.

— Васья... О, Васья.

— Што ты, сяржант, з ёю цацкаешся,— заявіў стары віславухі, падобны на маржа, наборшчык Саладуха.— Дурное нейкае дзяўчо. Тут жа фронт. А ты — хто ды што... У камендатуру яе — там разбярэцца, што да чаго.

Відаць, зразумеўшы, што ёю незадаволены, дзяўчына захвалывалася, замітусілася, падбегла да сяржанта і пачала гаварыць, старанна вымаўляючы словы і дапамагаючы жэстамі.

— Я лублу... лублу рускі... музык.

На момант зрабілася ціха. Пасля пачуўся дружны рогат. Смяяліся ўсе. Нават Саладуха не ўтрымаўся, раздзьмуў свае пышныя вусы.

Усміхнуўся і Вася Прудок.

— Ты што... што гаворыш, дзяўчынка? Любіш рускі мужык?

Не разумеючы, чаго смяюцца салдаты, Жужа замахаўла рукамі, закруціла галавой:

— Но... но... не смех, не смех. Я лублу... рускі...

Яна падбегла да баяна, які Прудок палажыў на крэсла каля сябе, узяла яго ў рукі, працягнула сяржанту.

— Давай музык... я лублу музык. Ты іграй, а Жужа... раз-два, раз-два,— і яна закружылася па пакоі.

— Вальс... лублу вальс. Штраус.

Прудок узяў баян і, нібы заварожаны такім імклівым дзявоцым наступам, зайграў рускі вальс. Не паспеў ён сыграць некалькі тактаў, як дзверы адчыніліся і ў іх вырасла высокая постаць маёра Краўчука. Не заўважаны адразу прысутнымі, рэдактар з хвіліну пастаяў, недаўменна паглядаючы навокал, бровы на яго твары грозна сышліся на пераносі.

— Гэта што тут за канцэрт?

Баян ураз змоўк. Аднак сяржант Прудок быў не такі хлопц, каб разгубіцца. Клацнуўшы для парадку абцасамі, ён адрапартаваў:

— Мастацкая самадзейнасць, таварыш маёр, у часе адпачынку...

— А чаму на тэрыторыі прыватная асоба?

— Вінават, таварыш маёр, але гэта не прыватная асоба, а гаспадыня гэтага дома.

Маёр скептычна агледзеў шчуплую дзявоцую постаць.

— Гаспадыня... Не падобна. Тут гаспадыня... ого якая была гаспадыня. Дзе толькі цяпер — невядома.

— Вялікая пані?

— Куды там. Палюбоўніца самога адмірала Хорці. Балерына.

— Ух ты!..

— А гэта што... Служанка, можа, пакаеўка якая.

— Маладаватая, праўда, трохі... Жужай, кажа, зваць.

Пачуўшы сваё імя, Жужа схамянулася, пасмялела, хаця выгляд суролага афіцэра напачатку не на жарт напалохаў яе. Яна адчула, што афіцэр незадаволен нечым.

— Жужа я... Жужа,— ківала яна галавой, прыкладаючы руку да грудзей.

— Смэркачка,— уставіў рэпліку Саладуха.— Дурное дзяўчо...

— Ну дык вось што... каб ніякай самадзейнасці. Зразумелі? Вайна... Мы на варожай тэрыторыі... У Будзе пачаліся баі.

— Слухаю, таварыш маёр.

— А вось пакарміць дзяўчынку, можа, варта. Нейкі здохлы выгляд у яе— відаць, галодная. Пакарміць і... адбой. Праверу.

Маёр выйшаў. Было чутна, як ён грузна тупаў, падымаючыся па лесвіцы на другі паверх.

Жужа таксама памкнулася ісці з пакоя.

— Афіцыр... ты шт... ого, но-но-но. Кемені...— пакруціла яна пальцамі, паказваючы, які маёр строгі і сярдзіты.

— Ды не, ён толькі з выгляду,— Васіль крануў Жужу за руку.— Пачакай.

Ён адчыніў шапчык, дастаў з паліцы кацялок з халоднай кашай, акрайчык хлеба, падаў ёй.

— На, паеш, дзяўчынка... Не саромся, паеш.

Жужа зірнула з недаўменнем на кацялок, вочы ў яе акругліліся, у твар кінулася чырвань. Яна выставіла, нібы баронячыся, наперад рукі. На вачах выступілі слёзы.

— Нэм... Нэм...

— Есэн, дзяўчынка, — сяржант пхаў ёй у рукі кацялок і хлеб, тлумачыў, як мог, нешта на агульначалавечай мове, якую добра разумеюць усе галодныя і абяздоленыя. Жужа адступала да дзвярэй. Твар у яе скрываўся, быццам ад якога болю. Нічога не гаворачы, павярнулася і бегма кінулася за парог.

— Бачыў, якая?..

Саладуха чмыхнуў у вусы:

— Дзікая, шэльма. Вядома, мадзяр-ка: ты да яе па-добраму, а яна... хвост дугой. Давай, Вася, спаць.

Сон быў неспакойны. Усю ноч гримела кананада на правым беразе Дуная. Васіль прачынаўся, выходзіў на двор. Пад раніцу зноў заснуў, але і тут снілася абы-што. У галаве звінела, гуло: ж-ж-жу. Снілася, быццам ён дома ўлетку, на сваім задзісцянскім лузе. Ужо і трава пакошана, а ўсё роўна звініць паветра, кружыць галаву мядовым водарам. Блукае ён па тым лузе, дзе любіў у маленстве пасвіць кароў са сваім вясельым чацвераногім падпаскам. Лыска быў вялікі аматар да чмыліных гнёздаў. Толькі ўнохае якую купіну з чмылямі, як пачынае вытанцоўваць вакол яе, па-віскаваць, чмыхаць на ўсе ноздры. А калі ўжо ўваходзіў у транс, даваў волю кіпцюрам: драў той дзёран, быццам забалоці Маркіян сваё задзісцянскае ляда. Дзярэ тую купіну, пакуль раз'юшаныя чмылі, звычайна такія лагодныя ды нязлыя, не кінуцца на яго ўсім гамузам і пачнуць джгаць куды папала, асабліва дзе гола: у нос, а часам і пад куртаты ашмэлак хваста. Лыска тады ўзвіваецца віруном з тае купіны, лётае колькі часу вакол гала, а калі ўжо не стае церпу, кідаецца на спіну, качаецца, якая не сваім голасам. Нарэшце, калі ў чмыліным стане спакайнее, кладецца ў знямозе на траву, адкідае хвост і ціха-ціха ляжыць, пазіраючы маркотнымі вачамі на Васіля. І па тых вачах відна, што хоча сабака пажаліцца: «Ну што я зрабіў такое, каб са мною гэтак! Проста пагуляў-павесяліўся, а дурныя чмылі што падумалі».

Але ж праходзіў нейкі час, залізвалася пухліна і ўсё пачыналася спачатку.

І зноў гудзе тады луг... Ж-ж-жу-жу-жу...

Назаўтра цэлы дзень набіралі і друкавалі «дывізіёнку», і Васіль Прудок бадай што забыўся на Жужу. Не да таго было. Па Пешту ўвесь дзень ішлі войскі ў бок чэхаславацкай граніцы. Па той бок Дуная дывізіі 3-га Украінскага фронту, фарсіраваўшы раку далёка ад горада ў панізюі, пачалі бітву за Буду, дзе ў падземных сутарэннях, у хадах-выхадах пад старажытнымі палацамі магнатаў заселі адборныя часці гітлераўцаў і харцістаў.

Калі ж настаў час адпачынку і яны засталіся ўдвух з Саладухам, Жужа ўспомнілася. Яе воблік, відаць, запаяў такі ў Васілю душу: сваёй непаўторнай непасрэднасцю, вяселасцю, дзявочай чысцінёй і асабліва агністасцю чорных цыганскіх вачэй. Нічога асаблівага ад яе ён не жадаў і не чакаў, адно хацелася бачыць яе, хацелася чуць яе вясёлы галасок. «Нейкая яна такая,— думалася яму,— не як усе».

Васіль Прудок трапіў у рэдакцыю дывізіёнкі пасля шпітэля, а да гэтага ён быў і аўтаматчыкам, і мінамётчыкам, і камандзірам аддзялення ўзвода разведкі. Пасля цяжкага ранення пад Корсунь-Шаўчэнкаўскім — лячэнне, маршавая рота, зноў дывізія. Калі ж пад Ясамі ад выпадковай бомбы загінуў друкар Бацяноўскі, часова ўзялі Васіля

Прудка, бо ён недзе пахваліўся, што да вайны трохі працаваў у раённай друкарні. Так і застаўся сяржант пры газеце. Сам быў рад і ім былі задаволены: хлопец кемлівы і старанны.

Саладуха ж быў ужо «стары кадр», яшчэ з левабярэжнай Украіны. Справу сваю ведаў, але грашыў ленаватасцю і санліваасцю: хоць не еўшы, хоць не піўшы, абы прыкархнуць.

А Жужа ўсё ж прыйшла. Пастукалася на гэты раз у дзверы. У руках у яе была ёмістая карзіна з нейкімі слоікамі — вялікімі і малымі. Паставіла на падлогу і, ні слова не сказаўшы, выскачыла за дзверы. Васіль хацеў быў дагнаць, але дзе там — яе і след прастыў, быццам скрозь зямлю правалілася.

— Ты толькі паглядзі...— захапляўся Саладуха, дастаючы з карзіны слоікі.— Ты паглядзі, Вася, чаго гэтая дзеўка на-несла. От шэльма!

У карзіне сапраўды было што хочаш: слоікі з марынаванымі агуркамі, памідорамі, салодкім фаршыраваным перцам, варэнне рознае, ды яшчэ нейкія прысмакі зялёнага і жоўтага колеру. Усё гэта хатняга прыгатавання, акуратна закручанае і занатаванае: што і калі зроблена.

Саладуха ажно прысвіснуў ад захаплення.

— Вот круцёлка, удружыла. А ты хацеў здзівіць яе сваёй халоднай кашай.

— Відаць, не галодная. А зрэшты — хто знае. Гэта ж во не хлеб. Гэтым сыты не будзеш.

— Канечне.

— Занясі-ка, Пятро, наверх, афіцэрам. Толькі скажы... скажы, што гэта трафей, самі, скажы, знайшлі. Хаця можна праўду сказаць пра дзяўчыну. Маёр жа яе бачыў. Занясі, Пятро. А я выйду ў сад, паблукую.

...Будапешт жыў трывожным франтавым жыццём. Ужо і над Будай на гары Гелерт залунаў чырвоны сцяг, хаця і не ўсе вуліцы, будынкі, а асабліва падземныя сутарэнні, былі ачышчаны ад гітлераўцаў. Сям-там гримелі выбухі, успыхвалі пажары, рушыліся будынкі, гінулі людзі. Цывільныя, што не пакінулі горада, яшчэ рэдка выходзілі на вуліцы, хаваліся дзе хто мог. Тут жа, на гэтай ціхай вуліцы, дзе стаяў асабняк, панавалі адносна спакой. Адрозніваў за домам рос вялікі сад, сям-там пабліскавалі шклянны дахі аранжарэй і расадагавальнікаў. І хоць быў яшчэ толькі люты, але тут, у Венгрыі, гэта быў ужо пачатак вясны: дрэвы і кусты стаялі голыя, у паветры ж ужо адчувалася абуджэнне прыроды — востра пахла зямля, і гэтых пахаў ужо нішто не магло заглушыць.

Васіль у задуменні ішоў па садзе. У левым кутку заўважыў вялікую альтанку, ашкленую рознакаляровым шклом і нават ацеленую: трубы злучалі яе з аранжарэямі і цягнуліся некуды далей. Асцярожна ідучы па бетоннай дарожцы і аглядаючы сад, ён наблізіўся да альтанкі. Можа б, і прайшоў міма, але нешта прыпыніла, нібы штурхнула. Былы разведчык, які прывык бадзязца ў цемры і адзіноце, ён чуйна ўслухоўваўся ў цішыню, абвостраным слыхам лавіў кожны пабочны гук, які б ён ні быў малы, ціхі. І тут, у гэтым глухім садзе, раптам нешта пачулася: быццам хтосьці ледзь чутна ні то спяваў, ні то плакаў. Аўтамат у міг зляцеў з пляча ў руку (хоць і не быў сяржант бяззліўцам, але аўтамат заўсёды быў пры ім — вайна, не да жартаў). На дыбачках падкраўся да альтанкі, прыслушаўся. Ціха, ні гуку. Таргануў дзверы — зачынены. Тады налёг плячом, ламаючы як след. З трэскам адляцела завала, пачуўся крык.

Пасярод альтанкі, у цмяным святле газнічкі стаяла Жужа. У яе вачах быў невыказны жах, разгубленасць. Убачыўшы сяржанта, яна схамянулася: — Васья!..

Прудок падазрона агледзеў вачамі альтанку. Пустая, больш нікога няма. Дзяўчына ж глядзела на яго неак дзіўна, са страхам. Такая смелая, гуллівая там, у доме, і зусім іншая тут. «У чым справа?»— гэтыя думкі ў міг прамільгнулі ў сяржантавай галаве.

— Ты!.. Жужа!— і тут ён заўважыў,

што апранута яна неак незвычайна: у белым балетным плаці, а на галаве дыядэма, аздобленая бліскучымі каменнямі. Навокал: і на круглым сталі, і на шырокіх плечэннях крэслах таксама адзенне, адзенне — адно другога прыгажэйшае. Жужа нешта тлумачыла, паказвала на сцяну, на партрэт прыгожай маладой жанчыны, відаць, гаспадыні ўсяго гэтага добра. Васіль усё зразумеў і засмяяўся.

Гледзячы на яго, пачала смяцца і Жужа.

— Ну, Васья...

Яна весела закружылася ў сваім балетным уборы па альтанцы. Потым адбеглася ў далыні заценены кут, адкінула дыван, што пакрываў падлогу, і адкрыла вузкі лаз. Вярнуўшыся да сяржанта, узяла яго за руку, у другую — газнічку і, усё паказваючы ўніз, нешта гаварыла, гаварыла, гэтак шчыра, імкліва, што Вася Прудок, крыху павагаўшыся, пайшоў услед за ёю.

Уніз вяла бетонная лесвічка прыступак на дваццаць-дваццаць пяць, далей у бок асабняка абкладзены белымі пліткамі вузкі тунель, даволі сыры, бо пад нагамі хрумсцелі мокры жвір.

Наперадзе ішла Жужа з газнічкай, за ёй сяржант з аўтаматам напатагове (хто ведае, што можа быць у гэтай падземнай пастцы!). Тунель ўпіраўся ў невялікія дзверы з жалезным замком. Адамкнуўшы замок, Жужа ўвяла сяржанта ў вялікі падземны склеп, увесь застаўлены скрынямі, шафамі, сундукамі. Што было ў гэтых шафах ды сундуках — не цяжка здагадацца. Відаць, уцякаючы з горада, гаспадары схавалі тут усё самае каштоўнае, што нехта было забраць з сабой. Жужа адчыняла шафы, паказвала розныя футры, дарагое адзенне, убory, і твар яе ззяў ад задавальнення, быццам яна была не служанка, а сапраўдная гаспадыня ўсяго гэтага добра.

Далей ішла бакоўка з паліцамі, застаўленымі рознымі слоікамі, шкляннымі бутлямі, глінянымі бутэлькамі з рознымі прысмакамі і, відаць, з вінамі.

Сяржант хадзіў ды толькі цмокаў губамі:

— Вось гэта да!

За бакоўкай жалезная лесвіца вяла ўверх. Падняўшыся па ёй і адамкнуўшы верхні лаз, яны апынуліся ў цёмнай кладоўцы, недалёка ад пакоя, у якім была друкарня і жылі Прудок з Саладухам.

Жужа хвіліну ўглядалася ў хлопца. Потым неак нязграбна ткнулася тварам у плячо.

— Ідзі, Васья, ідзі! Жужа лублу рускі... лублу.

І не паспеў Прудок апамятацца, як яна нырнула ўніз, крышка лаза ішоўкнула, і ён застаўся адзін.

У тую ж ноч пад раніцу да Жужы ў альтанку прыйшлі двое. Аднаго з іх яна добра ведала: гэта быў ад'ютант адмірала Хорці. Ён заўсёды суправоджаў адмірала, калі той наведваў сваю прыгажуню Ілону. У такі час Жужа не мела права нават паяляцца ў верхніх пакоях. Другі — вусаты — незнаёмы.

Яны паказалі дзяўчыне запіску, напісаную рукой гаспадыні, у якой яна загадвала дазволіць ім забраць са сховішча ўсё, што яны палічаць патрэбным. Абодва наведвальнікі былі ў цывільнай вопратцы, у аднаго з іх у руках невялікі чамаданчык.

— А дзе ж цяпер сама пані Ілона?— запыталася Жужа.

— О, Ілона ўжо ў Вене. Жужа мусіла павесці іх у сутарэнне, бо другога выйсця не бачыла, тым больш, што разумела — «госці» пры зброі. Але як яны прабраліся сюды, калі вакол столькі рускага войска? Падумаць падумала, але спытаць не асмелілася.

У тунель вусаты паспрабаваў быў ушчыкнуць Жужу за мяккае месца. Яна войкнула і асела на дол.

— Іштван, не гізуй,— прашыпеў ад'ютант,— адмірал гэтага не любіць.

Вусаты толькі засмяяўся. У сховішчы яны нядоўга корпаліся, напоўнілі два рукзакі рэчамі і вярнуліся той жа дарогай у альтанку.

Перад адыходам ад'ютант, узяўшы дзяўчыну за падбародак, сказаў:

— Іштван, не гізуй,— прашыпеў ад'ютант,— адмірал гэтага не любіць.

Вусаты толькі засмяяўся. У сховішчы яны нядоўга корпаліся, напоўнілі два рукзакі рэчамі і вярнуліся той жа дарогай у альтанку.

Перад адыходам ад'ютант, узяўшы дзяўчыну за падбародак, сказаў:

— Іштван, не гізуй,— прашыпеў ад'ютант,— адмірал гэтага не любіць.

(Заканчэнне на стар. 10).

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

Гаворку аб чарговай рабоце гэтага калектыву я хачу пачаць з аднаго эпизода, які выглядае, мабыць, набочным. Уявіце сабе позні вечар у тэатры напружанага здымаў спектакля. На ледзь асветленай пражэктарам сцэне, за маленькімі столікам, сядзяць двое маладых людзей. Гутараць. Раяцца. Можна быць, і спрачаюцца. Толькі ўражанне такое, быццам гэта—суладдзе. Двое на сцэне—маладыя рэжысёры. Адзін — В. Маслюк, які нядаўна ўзначаліў творчы калектыв тэатра; другі — дыпломнік Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Я. Амельчанка. Ён — пастаноўшчык першага самастойнага спектакля «Водпуск па раненні». Я не стаў перапыняць іх творчую размову і пайшоў пасля рэпетыцыі з добрым пачуццём у душы: гэтыя двое здолеюць «паказаць чужы боль» (выраз А. П. Чэхава), бо яны творча апантаняны.

Гэта вельмі важна, бо аддаючы справядліваю даніну павагі прафесіяналізму, мы часам не напамінаем акурата мастакоўскай апантанасці, бо яна не такая кідка і выяўляецца ва ўнутранай засяроджанасці пачынаючага мастака. У наступны дзень я знаёміўся са спектаклем — з плёнам працы рэжысёраў, з работай калектыву, які яны аб'ядналі ў гэтым спектаклі, у пошуку драматургічнага эквіваленту вядомага празаічнага твора.

Аўтар аповесці і тэатр падрабязна, тактоўна і паслядоўна аднаўляюць эпизоды першых месяцаў вайны. Без патэтыкі і дэкларатывных воклічаў. З псіхалагічнай праўдай і шчырасцю ў паводзінах персанажаў. І ўзнікае атмасфера ўзаемавернага даверу, якая аб'ядноўвае глядзельную залу і сцэну. Крытыку не заўсёды варта спасылацца на рэакцыю глядачоў, але гэты спектакль вымагае таго. Трывога, радасць, слёзы, абурэнне—пачуцці, якія нараджаюцца ў глядзельнай зале не пад уплывам нейкіх «ударных» і вонкава эфектных пастановачных прыёмаў, а як натуральная рэакцыя на сапраўды жыццёвую і чалавечую праўду ва ўсім, што адбываецца на сцэне.

Рэжысура і мастак В. Гараднякоў адчулі ў творы В. Кандрацьева дзейнасць самой «апавесці» — спалучэнне ў ёй рэалістычнай, праўдзівай плыні з сучасным успрыманням далёкага і такога заўсёды блізкага нам мінулага. За падкрэсленай пазнавальнасцю падзей, за бытавой характэрнасцю герояў — мастацкае абагульненне і нават тылізацыя характараў, тэмпераментаў, лёсу. Нават гэтыя эмацыянальныя інтанацыі першага года вайны: «Як там фрыц пажывае?» або «Чым спынім, мужыкі?! Чым?» — набываюць у спектаклі то характар будзённа-размоўны, то — своеасаблівага лейтматыву-роздуму, які толькі выліваецца ў такую знешне найўнаватую форму.

На сцэне няма ніякага сцэнаграфічнага перабольшання: невялікі дашчаны астра-

вок — гэта кавалачак мірнага жыцця, сціплая хатняя ўтульнасць, дзе лейтэнант Валодзька сустракаецца з маці, з Надзюхай, з Тоняй. Вакол астраўка — супрацьтанкавыя «вожыкі». Побач вядомы даваенны маскоўскі кантэйль-хол, дзе адбываюцца вострыя спрэчкі і размовы; адсюль ідуць на «перадон», тут жа і памянуць загінуўшую Валодзькаву роту... Глядач разумее такую ўмоўнасць «месца падзей» і цалкам яе прымае, далёка адбываючы ў думках больш падрабязны абставіны.

Мастацкія астэтызм у афармленні сцэны спрыяе стварэнню эфекту «сіюминутности», і мы разам з героямі востра ад-

Спектакль «ВОДПУСК ПА РАНЕННІ» па аповесці В. Кандрацьева на сцэне Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра

чуваем гранічны драматызм падзей, якія адбываюцца вясной 1942 года пад Ржэвам, калі, па словах К. Сіманова, «...няўдалыя спробы ўзяць Ржэў сталі ў нашай памяці ледзь не сімвалам усіх перажытых тады драматычных падзей».

У кожнай сцэне спектакля праз учынк персанажаў рэжысура дае адчуць нам напружанне тылавога жыцця ў вялікім горадзе. Прычым, усё як бы прапускаецца праз успрыняцце галоўнага героя — лейтэнанта Валодзькі (І. Нікалаў), які спачатку па-франтавому катэгарычна судзіць увесь «тыл», затым паступова разумее і ўспрымае дыялектычную складанасць чалавечых узаемаадносін у такі незвычайны час.

Сустрэча лейтэнанта з бязрукім Ягорычам (А. Луцэнка), які спісаны па раненні з фронту і цяпер прывычна гандлюе гарэлкай. Ягорыч шукае «прытулку» ў натоўпе і спрабуе сам сабе растлумачыць хаду падзей, каб зразумець лепш сябе самога ў іх. «Штосьці мы з гэтай вайной прамаргалі, — задумлена скажа ён і дадасць, зазіраючы ў вочы Валодзьку: — Ты ведаеш, як ён, сука, ішоў?» А далей размова «па душах»: ёсць, маўляў, дзяўчына, якая сохне без мужыка і што трэба яму, Валодзьку, сагрэцца пасля «перадка»... У пераказе гэта гучыць грубата, на сцэне — праўдзіва і з добрым мастацкім густам.

Артыст А. Луцэнка іграе Ягорыча з гранічнай прастатой, дзе усё выверана і разлічана да дэталяў. Ён знойдзена і

пластычная дакладнасць, і псіхалагічная глыбіня, і, галоўнае, жыццёвае праўдападабенства. Ягорыч А. Луцэнка ўвесь навідавоку: здзіўляючыся, абурваючыся, засмучаючыся, гэты чалавек шчыра імкнецца зразумець час і сябе. Трывожная думка пра ўласную віну за адступленне таксама не адкідаецца. Аднарукі інвалід вайны, ён па-ранейшаму жыве інтарэсамі Радзімы. Акцёр знайшоў «нерв» ролі, яго персанаж поўны трасты, сумненняў і неспакою. У сваёй безабароннасці перад Валодзькавымі папрокамі

Ягорыч набліжаецца да спасціжэння нейкіх новых для сябе ісцін.

Сустрэча Валодзькі з Сяргеем таксама высвечвае сацыяльны пласт даваеннага і ваеннага часу. Сяргей у выкананні А. Лобача — асоба адметная. Уздзельнік фінскай, ардманосец, ён сваімі ўчынкамі імкнуўся рэабілітаваць імя рэпрэсаванага бацькі. Ды не змог, дакладней кажучы, — не дамогся. Цяпер жа, забяспечаны «броння», адседжаецца ў маскоўскім кантэйль-хале, хоць разумее, што яго месца на фронце. У сваёй драматургічнай аснове гэты вобраз неадназначны, але ў спектаклі ён пакуль што выглядае аднапланавым. Не раскрыты яшчэ сапраўдны змест гэтай натуры, што ў ёй дамінуе: крыўда, расчараванасць або духоўная спустошанасць. Глядачу даводзіцца прыгадаваць аповесць В. Кандрацьева, каб здагадацца аб матывах гэтага ўстойлівага стану ўзрушанасці Сяргея. І дыялектыка пасталення Валодзькі ў сцэнах з Сяргеем як бы замаруджваецца. Гэта — пралік спектакля.

Лепшымі сцэнамі пастаноўкі можна назваць сустрэчы Валодзькі з Надзюхай і са Сцяпанавай. Артыстка А. Гайдзілі ў ролі Надзі далікатна раскрывае і бравату, і прытоеную прагу шчасця, і не па гадах сталае адчуванне гераіняў таго, чым жыве цяпер лейтэнант Валодзька. Пры ўсёй дэманстратывнай «звычайнасці» іх сустрэчы трыміцкі ў дуэце Надзюхі і Валодзькі чыстая мелодыя юнацкіх парыванняў. Добра, што

А. Гайдзілі не спрашае характар гераіні і выразна перадае глыбокую ўстрывожанасць гэтай душы, якой вайна задала столькі складаных пытанняў. «Я ж у цябе першая...» — ціха і сарамліва скажа яна, пакалыхваючы на каленях галаву Валодзькі. Скажа — і сцішыцца, як бы стаіўшы ў душы адчайны крык.

І галоўная ўвага глядача скіравана на лейтэнанта з-пад Ржэва. Ён на нашых вачах сталас маральна, праходзіць шлях ад прасталінейнай жорсткасці ў сваіх меркаваннях аб тыле, дзе нехта п'е піва і закусвае ікрой, а для кагосьці каштоўнасць вымяраецца лішняй сторублёўкай, — да разумення вайны як вялікай трагедыі і вялікага выпрабавання самой чалавечнасці. Адбываецца драматычны пералом — сустрэча з Надзюхай. І яшчэ вострае гэтае пытанне: «Дзе ён, гад, ледзь папрэ?»

Выпрабаванне для героя спектакля — прапанова Тоні паехаць на Заходні фронт, дзе яе тата — генерал. Валодзька кахае і Валодзьку трэба зрабіць выбар. Тут ён і выяўляе сапраўднае разуменне свайго абавязку.

Лейтэнант, нарэшце, адбываецца пайсці да Сцяпанавай, каб выканаць салдацкі абавязак — паведамаць ёй пра смерць мужа, свайго франтавога паплечніка. «Вы — Сцяпанова?» — ціха спытаецца Валодзька ў стомленай вайной жанчыны. «Ад мужа!» — ціха скажа яна і на імгненне застыне, пільна ўглядаючыся ў гэтага юнага хлопца. Варта адзначыць, што гэта сцэна зроблена ў Магілёве вельмі эмацыянальна і па-мастацку вельмі сцэнтравана, таму так арганічна раскрываецца ўнутраны стан кожнага персанажа. У ёй — глыбокі драматызм, які вызначае псіхалагічную тонкасць душэўных перажыванняў герояў.

Ролі Сцяпанавай у стрыманай манеры іграе С. Машэра. Актрыса як бы ўнутры сябе перажывае комплекс разнастайных пачуццяў і адчуванняў гэтай жанчыны. «Калі забіла?.. Дзе пахавалі?.. У агульнай магіле, значыць?»... — гэтыя пытанні задаюцца адно за адным, прычым, на іх Сцяпанова — Машэра і не чакае адказаў. Аказвае ёй вядомы, Галоўнае — выстаяць, стрымацца, не загаласіць. Актрыса ўзнімае гераіню да такіх вышынь, што справядліва было б назваць яе ігру трагедыйным узлётам.

Пасля сустрэчы са Сцяпанавай лейтэнант Валодзька разумее, што не паедзе ён да цесця-генерала, бо няма яму, воіну, перадышкай. «Мама! Тоня! — з надывам скажа ён. — Я павінен да сваіх — пада Ржэў!» Абавязак перад загінуўшай ротай, перад сваякамі, перад Ягорычам, Надзюхай, — перад усімі, каго ён сустрэў у Маскве, абавязак перад Радзімай прымушае Валодзьку зрабіць адзіна правільны выбар. Шлях героя гэтага сцэнічнага твора — шлях вызначэння справядлівасці сваіх унутраных рашэнняў, сваіх учынкаў. У мастацкай прозе В. Кандрацьева такі шлях характарызуецца ёмістым паняццем — гуманнасць. У спектаклі гэта паняцце набывае роз-

Ж У Ж А

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

— Вартуй пільна, Жужыка, будзеш мець добрую ўзнагароду. Слова афіцэра.

Вусаты зноў чамусьці засмяяўся.

Застаўшыся адна, Жужа крыху пастаяла. «Госці зніклі гэтак жа ціха, як і прыйшлі: ні гуку, ні шлоаху, быццам растаялі. Прыслухалася, выйшла ў сад. Сад стаў цёмны, маўклівы, па-вясенняму таямнічы. Толькі калі недзе ў цэнтры над Дунаем успыхвалі дугі ракет ды запальваліся высока ў небе вялізныя стрэлы пражэктараў, сад быццам ажываў, напаяўся рознымі рухоымі ценямі, таямніча варушыў галінкамі дрэў.

Захацелася паглядзець на дом: як там і што. Здалёк дом выглядаў цёмны,

бязлюдна маўклівы. Але Жужа ведала, што гэта не так. Яна ведала, што там па начах працуюць людзі, афіцэры, «яе» салдаты.

Сышла ўніз. Знізу праз жалюзі сачылася святло. На першым паверсе, дзе размяцілася друкарня, чуваць быў шум, стук друкарскай машыны.

Прынікла тварам да халоднага акна, пастаяла. Нечыя крокі парушылі цішыню. Адхінулася ў цень, прыціхла. Крокі аддаліся. «Салдаты, салдаты... Не спяць салдаты. Не спіць і Вася. Вясель, просты рускі салдат Вася», — падумала і цёпла хваля спагады заліла сэрца.

Вярнуўшыся ў альтанку, надзейна замкнулася і наважылася зноў лажыцца спаць. Цёплыя футры, якімі яна захутвалася на ноч ад холаду, ляжалі на

канале. Яна нырнула пад футра, прыгрэлася. І тут раптам быццам іголкай яе працяла думка: «А яны — тыя — прыйшлі з чамаданчыкам? А што ж гэта за чамаданчык і дзе ён? Такі маленькі, чорны чымаданчык... Дзе ж ён?» Спрабавала заснуць, але не магла. Трывога гнала сон. Розныя думкі лезлі ў галаву. Трывога, зарадзіўшыся раз, ужо не давала спакою, білася ў галаву, як часам якая настырная муха ў ліпучай павуціне.

Усхапілася з каналы. Прыхапіўшы газнічку, у адным халаціку кінулася па лесвіцы ўніз. Шукала доўга, перагледзела ўсе шафы, кувэркі, скрыні. Нідзе няма. Нідзе. Можна, памылілася? Не, памылкі не можа быць. Памяць выразна захавала нават памеры і колер чамаданчыка. Маленькі, чорны чымаданчык. Кінулася ў апошні склепкі. І вось там, пад лесвіцай, што вядзе наверх, у памяшканне, дзе жывуць рускія, пад нейкім брудным прасцірадлам яна ўбачыла той чамаданчык. Хацела адразу ўхапіць яго, але калі нахілілася, пачула, што ён паціху цікае. Прылажыла вуха — сапраўды цікае, як гадзіннік. Ёй стала страшна. З'явілася думка: «Гэта ж небяспека. А там жа, наверх, рускія... І яны ж нічога, нічога не ведаюць... І Вася...»

Хутчэй! Хутчэй! Дзяўчына схавала чамаданчык і, прыціснуўшы яго да грудзей, панесла прэч. Толькі хутчэй прэч адсюль... Які доўгі тунель, якая крутая лесвіца, асцвіла калі ў тваіх руках такая страшэнная рэч. Хутчэй, хутчэй! Вось і альтанка. За альтанкай ноч. Яна праглыне гэты страшны чамаданчык. Толькі б сэрца, толькі б хапіла сэрца...

Прабегшы некалькі метраў, ледзьве не спатыкнуўшыся ў змроку, кінула з усяе сілы агідны груз як можна далей ў цемру, кінула, як у агонь. І агонь узнік, як маланка, ён асляпіў, ён запаланіў святломасць, вырваў з-пад ног зямлю і закружыў, закружыў сусвет у апошнім смяротным танцы.

...Пахавалі Жужу там жа ў садзе, каля альтанкі. Што з ёю здарылася такое: няшчасны выпадак ці штосьці іншае? Так, на жаль, ніхто і не ўведаў. Вайна!

Над невялікім пагоркам шэрай вясенняй зямлі Вася Прудок з сябрамі паставілі невялікі драўляны абеліск. На ім надпіс пад шкельцам, набраны самым буйным шрыфтам, які толькі знайшоўся ў паходнай друкарні:

«Той, што вельмі любіла рускую музыку».

ня адценні — патрыятызм, непрыміры-масць да ворага, грамадзянскі максіма-лізм, сапраўдная чалавечнасць.

Да дробязей праўдзівая і ўзваяная рэжысёрамі задума была разлічана на эмацыянальны напал у акцёрскай творчасці, асабліва стваральніка вобраза Валодзькі. Акцёр І. Нікалаеў, пачынаючы свой творчы шлях на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа (там паставіў свае першыя спектаклі і В. Маслюк), паказаў сябе чалавекам пачувальна-антаным сцэнічнай праўдай, яму дарэгія непаробныя чалавечыя пачуцці. Гэтыя якасці таленту артыста, памножаныя на вялікую працавітасць, ярка праявіліся і на магілёўскай сцэне. Яго Валодзька — індывідуальнасць яркая і тыповы прадстаўнік моладзі, якая сустрэла ваенныя гады як гады галоўных жыццёвых выпрабаванняў. Ён максімаліст, яго засмучаюць сутычкі з некаторымі з'явамі рэчаіснасці, ён непрымірымы да людзей пасіўных, яго злеу прыстававанства... Чулы ён у артыста І. Нікалаева: чужая віна, чужы боль, чужое гора загартоўваюць. І яго, Валодзькаў, максімалізм і задзірыстасць змяняюцца мудрасцю, а ўчынкі становяцца сядомымі і прадуманымі. Такую духоўную эвалюцыю душы дакладна і тонка, як мы кажам, «прасочвае» І. Нікалаеў. Сваёй унутранай энергіяй, абаяльнасцю, праўдзівасцю ігры артыст прымушае нас прымаць лейтэнанта Валодзьку такім, які ён ёсць, — жывым і неардынарным.

«Водпуск на раненні» ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры не вольны і ад недахопаў. Не ўсё ў ім яшчэ даведзена да ладу з тэмпа-рытмам (часам у выніку заповаленасці рытму асобных эпизодаў знікае напружанасць і глыбіня апавядання). Псіхалагізм такіх персанажаў, як Сяргей (А. Лобач), Інвалід (Л. Закашанскі), Рабочы (А. Баброўскі), падмяняецца ілюстрацыйнасцю; аднапланавыя вырашаны важныя для агульнага гучання твора вобразы Маші (Л. Гурына) і Тоні (І. Юр'ева). У спектаклі прысутнічае вобраз Старой (А. Кашына). Паводле Кандрацьева, гэта — сімвал мацярынскай долі, відочны і канкрэтны. Аднак, на жаль, з кантэксту спектакля ў Магілёве гэта знікае і з'яўленне на сцэне Старой — Кашынай не нясе ніякай энсавай нагрукі. Патрабуе таксама больш дакладнага выкарыстання музыка (афармленне Э. Катковіча): яе ў спектаклі замнога і не заўсёды яна «працуе» на тэму сцэнічнага відовішча.

І ўсё ж тое, што ў рэпертуары тэатра цяпер ёсць такая пастаноўка, — факт прыемны. У гэтай рабоце ёсць несумненныя рэжысёрскія і акцёрскія ўдачы, разумная пастававацкая партытура, і гэты яшчэ раз сведчыць, што калектыву зольных рабіць мастацкія адкрыцці нават і ў добра распрацаванай на нашай сцэне ваеннай тэматыцы. Дэбют жа маладога рэжысёра Яўгена Амельчанкі на прафесійнай сцэне адбыўся пад кіраўніцтвам таксама маладога мастацкага кіраўніка В. Маслюка — і гэты ўмацоўвае веру ў перспектывнасць тэатра.

Юрый СОХАР.

Фота Ю. АЛЯКСАНДРАВА.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 3

Артыкулы «Сцэнічны свет купалаў-скіх вобразаў» Т. Гаробчанкі і «Творы Якуба Коласа ў тэатры яго імя» У. Няфёда паказваюць лёс літаратурнай спадчыны народных паэтаў Беларусі Я. Купалы і Я. Коласа на драматычных падмостках, «...І права называцца вялікім» В. Васіленка і «Паміж вустца, балот Беларускай зямлі...» М. Грышчанкі — на оперных і балетных. Пра ўвасабленне «Паўлінкі» ў жанры музычнай камедыі (аперэта Ю. Семлянкі) і пра падрыхтоўку Рэспубліканскім тэатрам юнага гледача спектакля, прысвечанага станаўленню паэта-грамадзяніна Я. Купалы, па п'есе «Калыска чатырох чараўніц» У. Караткевіча расказваюць матэрыялы А. Ракавай і А. Козела. Часопіс змяшчае падрабязныя артыкулы аб жыцці і творчым подзвігу Уладзіслава Галубіна, 100-годдзе з дня нараджэння якога адзначаецца ў маі, С. Лаўшукіна («3 плады пачынальнасці») і Р. Смольскага («Рыцар тэатра»), а таксама некаторыя дакументы аб дзейнасці «тэатра Галубіна», які пазней стаў Трэцім БАТ. Гэтыя юбілейныя матэрыялы ілюструюцца архіўнымі здымкамі, частка якіх публікуецца ўпершыню.

«Тэатральны Мінск» № 3 мае календарныя звесткі пра змяняльныя даты ў тэатральным жыцці рэспублікі на чэрвень — ліпень, праграмы новых спектакляў сталічных тэатраў і традыцыйны раздзел «Гумар».

Т. КЛІМ.

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

7 мая — Дзень радыё

А. К. Ведаецца, калі я рыхтавалася да нашай сустрэчы, падумала: цікава, дыктарскія праблемы непакояць яшчэ каго-небудзь, акрамя дыктара? Пайшла ў аддзел пісем Дзяржтэлерадыё і знайшла там стос артыкулаў з часопісаў і газет, у якіх закранаюцца пытанні нашай работы. І ўсе гэтыя добрыя словы адрасаваны выключна дыктарам і вядучым тэлебачання, і ніводнага артыкула, ніводнай заўвагі я не знайшла пра радыёдыктараў...

У. Я. Прафесія дыктара радыё значна старэйшая. Тэлебачанне ж шмат маладзейшае. Можна, і ўвага грамадскасці больша да «малодшага» брата?

А. К. Калі здараецца дыктару радыё трапіць на тэлебачанне (а нам зрэдку да-

А. К. Прафесіяналізм і ёсць самая важная рыса дыктара радыё. Аднак хачу адзначыць, што прафесія дыктара не навучаюць ні ў адной ВДУ краіны. Звычайна дыктарская група папаяняецца за кошт конкурсаў.

У. Я. На тэлебачанні, да таго ж, мы павінны прадбачыць, ці зможа будучы дыктар вольна і натуральна трымацца на экране, размаўляць з суб'ядзеднікам, а значыцца, і з тэлегледачом.

А. К. Так. А што самае цяжкае для вопытнага дыктара на радыё і на тэлебачанні? Гэта, бадай, умёна пазбегнуць заштампаванасці, падабенства на іншых дыктараў.

Нівеліруе дыктараў, відаць, жаданне як мага хутчэй гучаць як «майстры»,

вопытны вядучы, калі сёння ён гаворыць аб праблемах сельскай гаспадаркі, а заўтра выступае па пытаннях прамысловасці, паслязаўтра разважае пра тэатр і г. д., то глядач перастае яму верыць. Вось чаму цяпер «свае» перадачы вядуць самі журналісты ці спецыялісты, якія добра разбіраюцца ў праблеме. Свае перадачы ёсць і ў кожнага нашага дыктара.

А. К. І ў гэтым дыктарам радыё астаецца вам пазайздросціць, бо даўно мінуў час, калі радыёдыктар сядзеў у студыі побач з запрошаным цікавым чалавекам, вёў гаворку, як кажуць, ад сэрца да сэрца. Нам толькі і застаецца што чытаць перадачу, каб было ўяўленне нашай прысутнасці ў момант гутаркі,

прызнана апякункай не толькі тэатра, але радыё і тэлебачання, дык, можа, самы час пагаварыць пра ўдзел дыктараў у мастацкім вяшчанні?

У. Я. Але ж выконваць мастацкія творы дыктарам даводзіцца рэдка. Хоць сярод іх ёсць і добрыя выканаўцы — чытальнікі. На радыё іх больш. Раней і на тэлебачанні часцей у літаратурных перадачах прыма-лі ўдзел дыктараў. А за апошні час не магу назваць літаратурную перадачу, у якой бы ў якасці акцёра выступіў дыктар.

А. К. Мастацкае чытанне неабходна для дыктара, як паветра. Яно стымулюе яго творчы рост, яго прафесійны тонус. Але ж сёння і на радыё нават вопытныя і заслужаныя майстры-чытальнікі рэдка запрашаюцца для вядзення мастацкіх перадач. Праўда, тое-сёе зрушылася з месца: па хаданніце нашага мастацкага кіраўніка заслужанай артысткай БССР Галіны Сядзельнікавай літаратурная рэдакцыя пачала новы цыкл перадач «Дыктары перад мікрафонам». Дыктар сам прапануе рэдакцыі праграму, рыхтуе яе разам з рэжысёрам, якога на гэты выпадак сам выбірае, і з гэтай праграмай выходзіць у эфір. Першая перадача ўжо прагучала, рыхтуецца новая.

У. Я. Я не ведаю, што на радыё ёсць такія цікавыя пачыны. Сапраўды, для творчага росту дыктараў і радыё, і тэлебачання трэба разважаць іх ініцыятыву, больш рабіць для таго, каб яны раслі як прафесіяналы, як асобы. Ды і самі яны павінны вучыцца. Амаль два гады ўся наша дыктарская група займалася тэхнічнай мовы пад кіраўніцтвам педагога А. Шагідзевіч.

А. К. І на радыё амаль год мастацкае чытанне з поспехам выкладаў нам дацэнт Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага А. Калыда. Але выходзяць не толькі «запланаваныя» мерапрыемствы. Як важна жыць поўным, духоўна багатым жыццём: слухаць добрую музыку, чытаць добрыя кнігі, адкрываць для сябе і спасцігаць яшчэ нязведанае ў тэатральным мастацтве, сустракацца з цікавымі людзьмі. Думаю, што не было б лішнім, каб для дыктараў наладжваліся цікавыя сустрэчы з вучонымі, мастакамі, пісьменнікамі, рабочымі, калгаснікамі.

У. Я. Мы, дыктары тэлебачання, не можам паскардзіцца на дэфіцыт цікавых сустрэч. Работа наша не абмяжоўваецца рамкамі студыі. Бываем мы і ў школах, і на прадрпрыемствах. І ў музеях, і г. д.

А. К. Думаю, што мы і самі павінны больш клапаціцца пра самаадукацыю, пра самаўдасканаленне. На Усесаюзным радыё, напрыклад, ёсць дыктары, якія спецыялізуюцца ў навуковых праблемах, ёсць тыя, хто спрабуе сябе ў радыёжурналістыцы.

У. Я. Думаю, што ў будучым так будзе і ў нас. Хацелася б бачыць не проста дыктара, а дыктара-журналіста, дыктара-каментатара, дыктара-артыста. Высокаадукаванага, эрудзіраванага чалавека.

«У НАШАЙ ПРАФЕСІІ НЕ БЫВАЕ ДРОБЯЗЕЙ...»

Дыялог вядуць дыктар радыё Ада КАЛАМІНСКАЯ і дыктар тэлебачання, заслужаны артыст БССР Уладзімір ЯРКОУ

водзіцца дапамогаць адзін аднаму ў рабоце), першае, што робяць жанчыны, — непазнавальна мяняюць прычоскі пад тэледыктараў. І адчуваюць сябе ў новых прычосках, у новым убранні не надта ёмка. Можна, і дыктарам тэлебачання не заўсёды патрэбны святочныя начосы і мудрагелістыя па фасонах і колеры ўбранні?

У. Я. Жанчынам відней. Але давайце пагаворым пра спецыфіку нашай работы.

Калі дыктар чытае ў кадры, ён час ад часу павінен адрывацца ад тэксту, а для гэтага над тэкстам трэба таксама папрацаваць. Калі ж дыктар чытае закадравы тэкст, то павінен уважліва слухаць каманды рэжысёра. А гэта даволі складана: адначасова слухаць тое, што табе гавораць па навушніках, і чытаць тэкст. Да таго ж, у студыі гарача, а дыктар — у касцюме і пры гальштуку.

І калі абагульніць усё сказанае, дык вынік работы дыктара радыё залежыць у асноўным ад яго асабістых прафесійных дадзеных, а дыктара тэлебачання — яшчэ і ад таго, наколькі прафесійна будучы працаваць усё, што заняты на перадачы.

Праўда, дыктару радыё куды больш трэба чытаць тэкстаў за дзень. Але ж нервовай энергіі дыктар радыё траціць меней. Магу вас запэўніць, што дыктар тэлебачання ніводнай перадачы не вядзе без хвалявання.

І яшчэ. Дыктар радыё — выканаўца, а дыктар тэлебачання часта імправізуе па ходзе перадачы, асабліва ў жывой гутарцы. Я ні ў якой меры не хачу пакрыўдзіць дыктараў радыё. Наадварот, хачу падкрэсліць высокі прафесійны ўзровень тых, хто працуе творча, не выходзячы за рамкі тэксту.

сапраўдныя прафесіяналы. ...Тут ёсць яшчэ і такая бяда: прыйшоў малады, нявопытны дыктар на запіс да рэжысёра, а ў таго «на слыху» ўжо выпрацаваны стэрэатып гучання, які нярэдка прымаецца за эталон. Вось ён і цягне выканаўцу на «штамп».

Уся цяжкасць і ўвесь сэнс нашай работы — так прачытаць тэкст, каб дакладна выявіць аўтарскую думку.

У. Я. Згодзен з вамі. Працаваць над тэкстам радыёперадач складана.

А. К. І як прыемна, калі перадача напісана з густам, мовай чыстай, выразнай. Дыктары ўмеюць цініць добра напісаную перадачу, калі аўтар і рэдактар рыхтуюць яе не «на вока», а на слых, для вуха. Рэжуць слых несупадзенні ў гучанні дыктарскай мовы і вуснай гаворкі яго суб'ядзеднікаў, з якімі размаўлялі радыёкарэспандэнты. Калі людзі проста размаўляюць, паўзы, тэмпа іх гаворкі, сам слоўнік — жывыя, непасрэдна, інтанацыя свабодная. І недарэчна чуць, калі побач з імі дыктар чытае па пісанаму. Дыктарскі тэкст павінен быць напісаным так, каб аўтар яго спачатку сам вымавіў, а потым ужо запісаў на паперу як жывую гаворку. Толькі тады атрымаецца эфект прысутнасці дыктара ў момант гутаркі. А яшчэ горш, калі і для выступаючага пішуць нешта чужое, неарганічнае. І ўжо зусім недаравальна, на мой погляд, калі з тэлеэкрана па паперцы чытаюць.

У. Я. І такое бывае яшчэ. Але ж некаторыя людзі, асабліва хто ўпершыню трапіў на тэлебачанне, губляюцца. Тут ужо трэба любымі сродкамі разгаварыць суб'ядзедніка.

Вось тут мы падышлі да галоўнага. Раней дыктары вялі самі амаль усе перадачы. Але ж які б ні быў

хоць вёў яе і запісаў на магнітафон карэспандэнт радыё.

Ды ўсё ж і ў нас, дыктараў, здараюцца выпадкі, калі можна сказаць, незапланаваныя ў перадачы. Я даўно займаюся саманазіраннем, збіраю дыктарскія агаворкі. Мне цікавіць іх прырода, іх паходжанне і прычыны, якія іх спараджаюць. Не буду зараз іх аналізаваць. Гэта тэма сур'ёзная і патрабуе асобнай размовы. Скажу толькі, што па маім назіраннях такія «спатыкачы» дыктара хоць і робяць яго мову неахайнай, як кажуць, «збруджваюць эфір», але, як гэта ні парадоксальна, прыцягваюць увагу слухачоў. Памылка ці агаворка, своечасова заўважаная дыктарам і тут жа тактоўна выпраўленая, успрымаецца слухачамі жыва, зацікаўлена, хоць не ўсякая памылка, вядома, дапушчальная. Непісьменнасць жа дыктару недаравальная.

Няправільнае вымаўленне, памылкі арфаэпіі не толькі не застаюцца незаўважанымі, яны абмяркоўваюцца на занятках, якія вядзе з дыктарамі кандыдат філалагічных навук П. Садоўскі. А гэта ж так неабходна, каб цябе слухалі спецыялісты, а мовазнаўцы асабліва. А, між іншым, пазнаёмліся мы з ім, дзякуючы артыкулу, надрукаваным у «ЛіМен». Ён называўся «Мельпамена супраць арфаэпіі».

У. Я. Дыктары тэлебачання таксама ўдзячны яму за тое, што ён сочыць за нашай рабоце ў эфіры.

А. К. А ўяўляецца, наколькі лягчэй было б нам усім працаваць, калі б нашы мовазнаўцы сабраліся аднойчы разам і дамовіліся наконт лексікі, націскаў і розных цяжкіх словах, і не толькі прыйшлі да згоды ў гэтых пытаннях, але і стварылі дыктарскі слоўнік.

І яшчэ. Калі Мельпамена

ВЕКАПОМНАЕ

Ідуць людзі ў Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. З дня ў дзень. З году ў год. Сотні, тысячы, мільёны наведаўнікаў. Жыхары Мінска, іншых гарадоў і вёсак рэспублікі і краіны, турысты з-за мяжы — тыя, хто перажыў вайну, і тыя, каму абараняць, змагацца за мір сёння.

Людзі ідуць у музей, каб не толькі пазнаёміцца з рэліквіямі Вялікай Айчыннай вайны. Яны ідуць сюды, каб дэкарануцца памяццю сэрца да тых незабыўных падзей, што і сёння не даюць нам права маўчаць, права забыць тых страшных часінаў.

Сказаць праўду пра вайну, пра злачыны фашызму — справа ўсяго сумленнага чалавечтва. Свет гэта разумее. І невыпадковым з'яўляецца, напрыклад, тое, што турыст з Францыі Андрэ Енве пасля знаёмства з экспазіцыяй музея, узрушаны, прыслаў сюды кнігу свайго земляка Георгія Маўрэта «Арадур», якая тансама стала абвінавачным дакументам. У брашуры расказваецца пра злачыны нямецка-фашысцкіх акупантаў у французскім пасёлку Арадур-пор-Глан, дэпартамент Верхняя Вена, акругі Рашуар. Тут 10 ліпеня 1944 года падраздзяленні палка «Фюрэр» дывізіі СС «Райх» расстралілі ўсіх мужчын. Жанчын і дзяцей сагналі ў царкву і затым яе ўзарвалі. З 648 жыхароў пасёлка загінула 642. Карнікі разрабавалі пасёлак і спалілі яго.

Пасля вызвалення Францыі непадалёк ад руін старога Арадур-пор-Глана, што захаваны як гістарычная сведка злачыны фашысцкіх варвараў, пабудаваны новы пасёлак. Пра гэта расказваюць і ілюстрацыі, змешчаныя ў кнізе.

Пра тое, што наш музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны наладжвае цесныя сувязі з многімі іншымі замежнымі музеямі, сведчыць і такі факт. Нядаўна супрацоўнікі польскага музея, які знаходзіцца на месцы былога канцлагера ў Асвенціме, прыслалі ў Мінск псалцінку пад назвай «Асвенціцкая

араторыя» (літаратурны запіс Аліны Новак, музыка Ероні Максімум).

«Асвенціцкая араторыя» створана на аснове рапарта Станіслава Ляшчынскага — акушэркі з канцлагера Асвенцім-Бжэзінка. Так быў абнародаваны найбольш жудасны бок трагедыі Асвенціма. Трагедыя мацярой і дзяцей, што нарадзіліся ў лагеры і былі там закатаваны. Вось толькі некаторыя факты, якія паведаміла сучаснікам С. Ляшчынская.

...У ножным бараку, без падлогі і столі, знаходзілася каля тысячы цяжарных жанчын. Але не было нават вады, каб амыць парадзік. Страшны лёс чкаў немаўлята: да мая 1943 года ўсе дзеці, якія нарадзіліся ў лагеры, знішчаліся адразу ж. Іх тапілі ў бочцы. З мая 1943 года бланкітавокі і светлавалосых пачалі аддаваць на выхаванне, астатнія ж заставаліся ў лагеры...

На працягу двух гадоў аку-

шэрка С. Ляшчынская прыняла больш за тры тысячы родаў. Усе дзеці нарадзіліся жывымі, але выжыла толькі трыццаць.

«Акушэрка з канцлагера Асвенцім, вязьне № 43355 рапартае ад імя тых, якія аб сваёй бядзе не змаглі расказаць свету, ад імя Маці і дзіцяці, — такія апошнія словы рапарта аб несучэшнай трагедыі чалавечтва XX стагоддзя.

«Асвенціцкая араторыя» складаецца з 11 раздзелаў: «Не памятаю», «Халодныя кроплі», «Сон», «І тая сцяна», «Жах», «У час адчаю», «Калі-небудзь», «Пальцамі разблытае гадзіны», «За дымкай — цені», «Зніжшым ценям», «Сухая і суровая сляза»... Вось тэкст апошняга раздзела. «Сухая і суровая сляза не ўпадзе з воч на ўзараную зямлю, не заціце полем канюшыны. Застаецца ў вачніцах абвінавачаннем! Абвінавачваннем! Абвінавачваннем!!!»

Калі я знаёміўся з картатэкай, дзе былі пазначаны новыя экспанаты, што паступілі ў фонды музея, мяне зацікавіў адзін фотаздымак. На ім я убачыў невялікі мінамёт-лапату. Хто ж вырабляў такую зброю? Пашпарт дае толькі мінімальныя звесткі: «...Макет мінамэта-лапаты зроблены Я. Папліцаевым». Але мне пашчасціла. Тут, у залах музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, я сустрэў былога партызана мінчаніна І. П. Іваненку, які збірае матэрыялы для дакументальнай кнігі. Ён і расказаў мне пра свайго таварыша па барацьбе, аружэйнага майстра, начальніка боезабеспячэння партызанскага атрада імя Чкалава брыгады імя Сталіна, што дзейнічала ў Віцеб-

Герой Савецкага Саюза Пётр Міронавіч Машэраў, арганізатар і камандзір партызанскага атрада імя Шчорса, затым камісар партызанскай брыгады імя Ракасоўскага, сакратар Влейскага падпольнага абкома камсамола.

Васіль Георгіевіч Кудашоў, намеснік сакратара камсамольскай арганізацыі партызанскай брыгады імя Ракасоўскага.

Камбрыг Аляксандр Васільевіч Раманаў.

Гэтыя малюнкi, зробленыя былым партызанам Б. Айзенбергам у гады вайны, нядаўна паступілі ў музейныя фонды.

скай вобласці. Ягора Аляксандравіч Папліцаева, які зрабіў макет мінамэта-лапаты і перадаў яго ў музей. Былы партызан жыве сёння ў вёсцы Дуброва на Маладзечаншчыне. Такія мінамёты пачалі рабіць у паходнай кузні атрада восенню 1942 года. Гэта зброя бліжняга бою. Для стала выкарыстоўвалі звычайна трубы Шуляцінскага льнозавода, для сошак — дрот. Калі трэба было мінамёт пераносіць, сошкі здымалі і затыкалі за пояс. Вось так народныя месцішчы знаходзілі сродкі для папаўнення свайго баявога арсеналу...

У пастаяннай экспазіцыі музея ёсць фотаздымак аднаго з кіраўнікоў партызанскага руху на Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, вядомага партыйнага і дзяржаўнага дзеяча рэспублікі В. Е. Самуціна. Здымак гэты быў у экспазіцыі яшчэ пры яго жыцці. Васіль Емяльянавіч часта сустракаўся з піянерамі і камсамольцамі на элэтах, якія праходзілі тут, у музей, выступаў з успамінамі. А лёс гэтага чалавека быў вельмі складаны, напружаны. Па сутнасці, большая частка ягонага жыцця прайшла ў барацьбе. Былы батрак стаў камсамольскім ваяком, потым — рэдактарам рэспубліканскай маладзёжнай газеты «Чырвоная змена», пазней — газеты «Камунар Магілёўшчыны»... Падпольная работа ў Заходняй Беларусі, на Беластоцчynie. Чатыры гады турмы: у лютым 1935 года яго арыштоўваюць улады буржуазнай Польшчы. Пасля вызвалення Заходняй Беларусі Васіль Емяльянавіч актыўна ўключаецца ў сацыялістычнае будаўніцтва. Але не доўга было над краінай неба чыстым. Па-

чалася Вялікая Айчынная вайна... Фронт, тыл... В. Самуціна прызначаюць рэдактарам абласной падпольнай газеты «Віцебскі рабочы», з мая 1943 года ён — першы сакратар Беластоцкага падпольнага абкома партыі, кіраўнік партызанскага злучэння...

У пасляваенныя гады ветэран — на журналісцкай, партыйнай рабоце: рэдактар рэспубліканскіх газет «Звязда», «Савецкая Беларусія», намеснік міністра лясной гаспадаркі БССР... Абіраўся кандыдатам у члены ЦК КПБ, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.

Не дажыў В. Е. Самуцін да сёлётнага свята Перамогі. І вось цяпер у музей захоўваюцца ягоныя дакументы, урадавыя ўзнагароды, — ордэн Леніна, ордэн Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Айчыннай Вайны I ступені, Чырвонага Сцяга, Працоўнага Чырвонага Сцяга, два ордэны «Знак Пашаны», крж Грунавальда, дзесяць медалёў. Іх сям'я героя нядаўна перадала ў музей...

Новы экспанат музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны... Шмат ён расказвае нам, нашчадкаў тых, хто ў суровыя часіны ліхалецця не шкадаваў свайго жыцця ў імя Перамогі, у імя светлага міру на зямлі, у імя нашай будучыні.

І мы зноў і зноў пойдзем сюды, у гэты свяшчэнны залы, каб пакланіцца подзвігу народнаму, каб сказаць: «Мы памятаем вас, ахвяры Вялікай Айчыннай вайны. Мы памятаем вас, героі!»

В. ЧУЧМАН.

АБ'ЯВЫ

МІНСКІ ІНСТЫТУТ КУЛЬТУРЫ

АБ'ЯЎЛЯЕ

ПРЫЁМ СТУДЭНТАЎ

НА 1982—1983

НАВУЧАЛЬНЫЯ ГАДЫ НА ЗАВОЧНАЕ НАВУЧАННЕ ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ:

БІБЛІЯТЭКАЗНАУСТВА І БІБЛІЯГРАФІЯ (спецыялізацыі: бібліязнаўства і бібліяграфія грамадска-палітычнай літаратуры, бібліязнаўства і бібліяграфія мастацкай літаратуры і мастацтва, бібліязнаўства і бібліяграфія сельскагаспадарчай літаратуры, бібліязнаўства і бібліяграфія дзіцячай літаратуры, бібліязнаўства і бібліяграфія тэхнічнай літаратуры).

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНАЯ РАБОТА (спецыялізацыі: арганізацыя і метады культурна-асветнай работы, кіраўнік самадзейнага тэатральнага калектыву, кіраўнік самадзейнага харавага калектыву — кіраўнік самадзейнага акадэмічнага хору і кіраўнік самадзейнага народнага хору, кіраўнік самадзейнага аркестравага калектыву — кіраўнік самадзейнага аркестра народных інструментаў і кіраўнік самадзейных духова-х і эстрадных аркестраў).

Асоба, якая паступае на завочнае навучанне, падае заяву аб прыёме ў бліжэйшую да яе месца жыхарства вышэйшую навучную ўстанову, якая мае адпаведную спецыяльнасць.

Заява падаецца на імя рэктара па адзінай форме з 20 красавіка па 31 мая. Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі (у арыгінале), характарыстыка для паступлення ў ВНУ з апошняга месца работы або вучобы, выданае партыйнымі, камсамольскімі, прафсаюзнымі і іншымі грамадскімі арганізацыямі, кіраўнікамі прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый, праўленнямі калгасаў (прадстаўленне характарыстыкі ад камандавання воінскай частцы звольненым у запас з Узброеных Сіл СССР не абавязкова), зацверджаная адміністрацыя прадпрыемства аб ўстаноўцы, выпіска з працоўнай кніжкі, медыцынская даведка (форма № 286), чатыры фотаздымкі (здымкі без галаўнога ўбору памерам 3x4 см).

Па прыбыцці ў інстытут на экзамены абітурыент прад'яўляе асабіста пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаны запасу) або прыписны пасведчанне (асоба прызыўнога ўзросту).

Паступаючы здаюць уступныя экзамены ў залежнасці ад абранай спецыяльнасці па наступных дысцыплінах: на спецыяльнасць бібліязнаўства і бібліяграфія — па рускай мове і літаратуры або беларускай мове і літаратуры (пісьмова і вусна), гісторыі СССР (вусна), замежнай мове (вусна); на спецыяльнасць культурна-асветная работа — па спецыялізацыі, рускай мове і літаратуры або беларускай мове і літаратуры (пісьмова і вусна), гісторыі СССР (вусна).

Асобы, узнагароджаныя пасля заканчэння сярэдняй школы залатым (сярэбраным) медалём, або якія закончылі сярэдня спецыяльную або прафесійна-тэхнічную навучную ўстанову з дыпламам з адзнакай, здаюць экзамены толькі па адной з дысцыплін, а менавіта: паступаючы на спецыяльнасць бібліязнаўства і бібліяграфія — па рускай мове і літаратуры або беларускай мове і літаратуры (вусна); на спецыяльнасць культурна-асветная работа — па спецыялізацыі.

Пры здачы экзамена з ацэнкай «пяць» яны вызваляюцца ад далейшай здачы ўступных экзаменаў, а пры атрыманні ацэнкі «чатыры» або «тры» здаюць экзамены па ўсіх адпаведных дысцыплінах.

Уступныя экзамены — с 1 па 20 чэрвеня. Залічэнне ў інстытут — з 21 па 30 чэрвеня.

Прыбыцце на ўступныя экзамены — па выкліку прыёмнай камісіі.

Дакументы накіроўваць на адрас:

220001, Мінск-1, вул. Рабкоўская, 17. Прыёмная камісія.

Даведкі па тэл. 25-48-89.

РЭКТАРАТ.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Паўлюк ПРАНУЗА

Сяргей Сяргеевіч Смірной у Хатыні

Ніколі наша помста не астыне.
Не загаіцца болю нашых слёз.
Смірнова сустракаў я у Хатыні.
Стаю задумны каля трох бяроз.

Сняжок павольна засцілаў паляну,
Падобны да ягонай сівыні.
Ён на бабулю спачувальна глянуў.
Пачуўшы з болам: — Дзе ж мае сыны?

Шапталіся бярозкі — тры сястрыцы.
А, можа, аб сяброўках, аб гаі?
На іх і птушкам боязна садзіцца,
Хто можа іх жалобу загаіць?

Слова

Не трэба ручай падштурхоўваць,
Дарогу ён сам пракладзе.
Так слова да справы гатова,
Як толькі ад сэрца ідзе.

Ветэраны

Нам не трэба залішняй падзякі,
Рады сонцу мы, светламу дню.
Мы хадзілі за гэта ў атаку
На варожыя дзоты, браню.

Мы да славы шляхоў не шукалі,
Хто ў гадах быў, а хто юнаком.
У баях мы яе здабывалі
І гранатай, і вострым штыком.

Ветэраны, сябры-ветэраны,—
Паважаны народ, залаты.
На суровым жыццёвым экране
Бачны ў полымі нашы гады.

Сымоу Буднаму

Экскурсанты, гараджане — людна,
Бы сышліся на ўрачысты сход.
Бронзавы, у задуменні Будны
Кнігаю паказвае на ўсход.

Кніга — сонца і гаючы вецер,
Што развейваў чад і змрок вякоў,
Прабівала шлях праз ліхалецце
І была нязгаслым маяком.

І здаецца: ён з друкарні выйшаў
Адпачыць і глянуць на пейзаж...
Ён прапісан на вякі ў Нясаіжы —
Суайчыннік і дарадца наш.

Ноччу сад спачывае без гукаў.
Светлы месяц — нябёс гаспадар —
Прасцірае праменныя рукі,
Лашчыць яблыкi — восені дар.

Ападаюць даспелыя зоры
З недасяглае вышыні.
Сонца ўздыдзе з-за дальняга бору —
І парвеца струна цішыні.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

З мноства твораў, якія даяцца пабачыць на выстаўцы і ў майстэрні гродзенскага мастака Анатоля Гаршкавова, мне асабліва запомнілася карціна «Забутыя лісты». На невялікім палатне — забалочаная непраходная мясціна з рэдкім цэлым кустарнікам. Гэты сумны пейзаж ажыўляюць толькі дзве тычкі, пакінутыя чалавекам. У цёмна-сінім небе над безжыццёвай прасторай — дзіўнае воблака з паштовых канвертаў і скамечаных аркушаў паперы. Вось і ўсё. Просты сюжэт. Але палатно прыцягвае ўвагу незвычайным вобразна-асацыятыўным ладам. Як трапілі сюды пісьмы, хто пісаў іх і хто чытаў іх тут у гэтым суровым, зусім яшчэ неабжитым таёжным краі? Твор краінае шыраццо і спагадай мастака да лесу не вядомых яму людзей, роздумам аб вечнасці чалавечай памяці і каханню, болей за растаптаных пачуццёў... А можа, лісты — памяць аб адным з першапраходцаў гэтага краю, напамін аб яго жыцці, справах, аб цяжкай, сціплай і вельмі

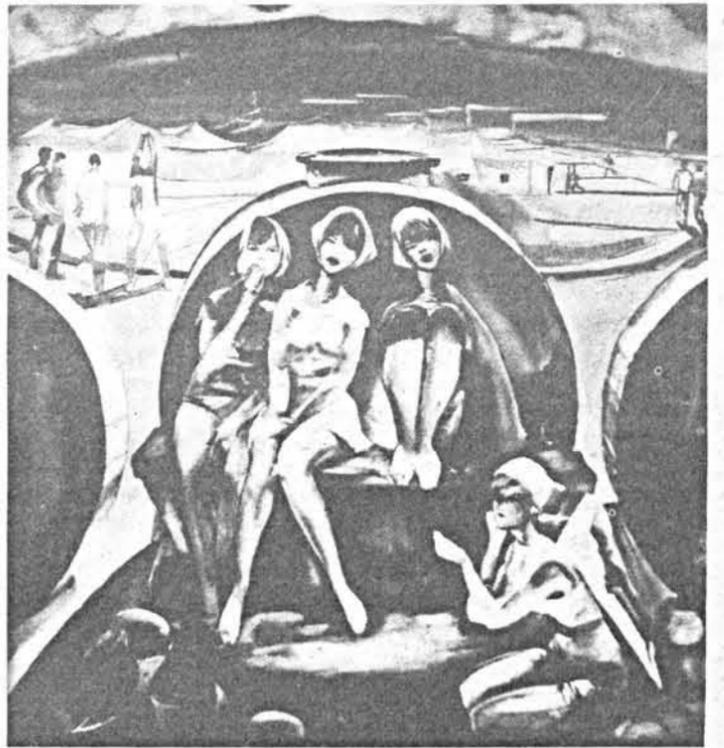
патрэбнай працы, хаця і не вельмі заўважнай для староніага вока, як і гэтыя тонкія тычкі, пакінутыя на няходжанай зямлі. Штуршком для сюжэта карціны паслужыў пачак пісем з добрымі і пяшчотнымі словамі, які знайшоў мастак у напярэбраным будане ў час падарожжа па трасе БАМа.

Характару Анатоля Гаршкавова ўласцівая цікавасць да жыцця. Жаданне ўбачыць свет сваімі вачамі, адчуць характэрнае зямлі і духоўную прыгажосць чалавека — свайго равесніка, будаўніка — першапраходцы,

ў паўсядзённым жыцці, лепш разумееш «свой дом».

Калі прыходзіш на выстаўку, то ў карцінах кожнага мастака перш за ўсё шукаеш непаўторнасць, асабістае ўспрыняццё свету. У яго карцінах, малюнках, акварэльных лістах з серыі «БАМ» гучыць паэзія прыроды, працы, характара самога жыцця.

— Пачынаючы новую работу над карцінай, я заўсёды імкнуса знайсці нешта новае ў вобразна-эмацыянальным ладу твора, свае акцэнтны ў трактоўцы тэмы. Наколькі мне гэта

Малеры з Гродна. 3 серыі «Беларусы на БАМе».

На цёплай зямлі

цёвай прасторай — дзіўнае воблака з паштовых канвертаў і скамечаных аркушаў паперы. Вось і ўсё. Просты сюжэт. Але палатно прыцягвае ўвагу незвычайным вобразна-асацыятыўным ладам. Як трапілі сюды пісьмы, хто пісаў іх і хто чытаў іх тут у гэтым суровым, зусім яшчэ неабжитым таёжным краі? Твор краінае шыраццо і спагадай мастака да лесу не вядомых яму людзей, роздумам аб вечнасці чалавечай памяці і каханню, болей за растаптаных пачуццёў... А можа, лісты — памяць аб адным з першапраходцаў гэтага краю, напамін аб яго жыцці, справах, аб цяжкай, сціплай і вельмі

маштабнасць здзейсненага ім — гэта было штуршком да паездкі на БАМ, на будоўлі Сібіры і Далёкага Усходу, на Каўказ, Крым, Падмаскоўе, Прыбалтыку, у самыя аддаленыя куткі нашай рэспублікі.

Для мастака важна, мяркуючы Анатоля Гаршкавова, увесь час узбагачаць і аднаўляць уяўленне аб роднай зямлі. Кожная паездка, знаёмства ў дарозе з цікавымі людзьмі, іх справах — багаты матэрыял для роздуму. «Калі вяртаешся з Сібіры або Далёкага Усходу, напрыклад, — гаворыць ён, — нібыта ў першы раз бачыш і ацэньваеш усё тое, што акружае цябе

ўдаецца — мяркуючы па тым, як мае карціны ўспрымаюць наведвальнікі выставак. Глядач мой актыўны сааўтар у творчым працэсе, — гаворыць мастак.

На яго палатнах набываюць важкасць самыя простыя матывы. І, магчыма, таму падоўгу затрымліваліся ля палатнаў «У дарозе», «На цёплай зямлі», «Забутыя лісты» наведвальнікі рэспубліканскай выстаўкі, прысвечанай 60-годдзю Ленінскага камсамола, персанальнай выстаўкі мастака, што адбылася ў літоўскім горадзе Панявежэ, а потым — у лютым-сакавіку гэтага года — у яго родным Гродне.

На жывапісных палатнах, акварэльных лістах Гаршкавова адлюстравана жыццё людзей і жыццё прыроды — то лірычна мяккай і пяшчотнай, то суровай і рамантычнай. Назвы твораў нярэдка вызначаюць геаграфію яго творчых пошукаў — БАМ, берагі Чорнага і Балтыйскага мораў, краявіды Гомельшчыны і Гродзеншчыны. Мастак не заседжаецца ў майстэрні. Ён заўсёды ў дарозе. Кожнае палатно, акварэльны ліст, напісаны ім па свежых уражаннях — жывая тканіна жыцця. Адсюль тая ёмістасць жыццёвага матэрыялу, думак, свежасць каларыту.

Рамантычнай прыўзнятасцю, непаўторным характэрным сібірскага краю, працоўных будняў маладых будаўнікоў БАМа вызначаюцца акварэлі і малюнкi, выкананыя мастаком у час паездкі на гэтую «будоўлю стагоддзя». Многія з лістоў серыі «Беларускія кіламетры БАМа», «Беларусы на БАМе», «Людзі нашага атрада», «Лета на Алдане» вылучаюцца высокай мастацкай культурай — тонкай градацыйнай колерам, глыбокай змястоўнасцю. Яны напоўнены трапятаннем — жыцця. Кожны ліст нясе ў сабе вобраз — яркі, запамінальны.

Увагу глядачоў выстаўкі прыцягнуў сваёй суровасцю таёжны пейзаж. Сярод парослых лесам узгоркаў, спускаючыся да ракі, уецца дарога («Каварны Нерынг»). Плаўна выгнутай стужкай яна перасякае раку («Дарога на Беркакіт»). На нізкім яе беразе прытуліліся дамы будаўнікоў. Праз маляўнічую цяснiну з ракой перакiнуліся правяды. На беразе ўзвышаецца ажурная апора («Электраэнергія БАМа»). А вось і самі будаўнікі — энергічныя, жыццярадасныя. Мы бачым іх на лістах гэтай жа серыі: «Будуецца станцыя Залацінка», «Дожджык. На прыпынку», «На прасецы. 48 км.», «Малеры з Гродна», «Будатрадавец» і інш. Эмацыянальнае

багацце гэтых лістоў — у тонкасці іх лірычнага ладу, атмасферы чысціні і душэўнай яснасці.

Не менш цікавыя серыі акварэлей «Рыбакі Балтыкі», «Каўказ», «Крым». Гурзуф. Сіняе паўднёвае неба, стройныя кіпарысы, маляўнічыя даліны. Гурзуф удзень і Гурзуф начны — шхі, загадкава-казачны. Абмытыя хвалямі прыбярэжныя напярэсохлыя дрэвы са скурчанымі, абпаленымі сонцам суччамі — гэта пейзажы ваколіц Судака. Бераг з хацінай рыбака. Каля яго — рыбаўныя снасі і ланцужок падвешанай кефалі. Асабліва вылучаюцца сваім вобразна-эмацыянальным ладам карціны «Крым. Даліна Чуфут-Кале» і «Крым. Горы». Гэта апаэтызаваны вобраз паўднёвай прыроды, тонка адчуцця яе стан, непаўторная своеасаблівасць.

У кожнага мастака павінна быць свая галоўная тэма. У Гаршкавова — гэта Гродзеншчына, яе людзі, яе прырода. І тут асобнай гаворкі заслугоўвае карціна «Сяло Салаўі».

На цэнтральнай частцы палатна — вёска. Вакол яе — узгорыстае поле з чырвонымі камбайнамі. На першым плане буйныя валуны, дрэвы ў залацістым асеннім убранні. Працэс работы над гэтай карцінай адлюстраваны ў шматлікіх замалёўках, эцюдах, белых накідах, якія даяцца пабачыць у майстэрні. Працуючы над карцінай «Сяло Салаўі», мастак бываў там шмат разоў у розную пару года, каб сказаць самае важнае. Хлеб, уборка ўраджаю стала лейтматывам карціны. І як бы яе працяг — палатно «Жніўенская ноч» — грузавікі са збожжам новага ўраджаю каля ваколіцы вёскі. Рытмы каларытных плям ажыўляюць палатно, надаюць кампазіцыі дынамічнасць, адчуванне руху.

І яшчэ адна работа «Зіна Лінік» — партрэт трактарысткі калгаса імя Журовіча Карэліцкага раёна. Мастак здолеў перадаць яе харайтар — валявы, энергічны. Завяршае гэты цыкл карціна «Свята ўраджаю».

Анатоля Гаршкавова малюе прыроду ў розным яе стане. Аднак яго больш за ўсё вабіць ранняе і вечар з яго цішыней, летуценнай задуманнасцю. Мензвіта такі настрой пануе ў яго пейзажы «Саламянка». Гэта невялікая рачулка, якая злучае два возеры. Роўная, нібы люстраная паверхня вады, лодкі на нізкім беразе. Ля вады пасвіцца конь...

Запамінаецца пейзаж «На цёплай зямлі». Карціна напісаная свабодна, з настроем. Хо-

раша, з пачуццём паказаны мастаком восеньскі стан прыроды, яе велічны спакой і пейзажы «Бярозы». Той жа матыў гучыць і ў нацюрморце «Заціхлая мелодыя». Некалькі галінак папараці, пажайцельныя кляновыя лісты, прывезеныя з лесу, скрыпка — здаецца: зараз загучыць мелодыя жыцця прыроды...

Як імкненне мастака ўвасобіць гістарычную памяць народа ўспрымаецца карціна «Старая сцены». Гэта пейзаж-роздум.

Некалькі адрозніваецца па сваёй тэматыцы ад іншых карцін палатно «Гаворыць Масква (Саўінфармбюро)». Першая ваенная зіма. На вясковай вуліцы ля рэпрадуктара група людзей. Кожны чалавек — характар. Але ўсіх іх аб'ядноўвае агульны настрой — засяроджанай увагі. На тварах — чаканне, заклапочанасць, надзея. Гэта карціна напісана паводле ўспамінаў жыхароў вёскі, у якой нарадзіўся мастак. Гэта яго першая карціна, першая вяха, якой пазначаны пачатак творчага шляху. Твор прыкметны перш за ўсё значнасцю тэмы, сур'ёзнасцю задачы, пастаўленай перад мастаком.

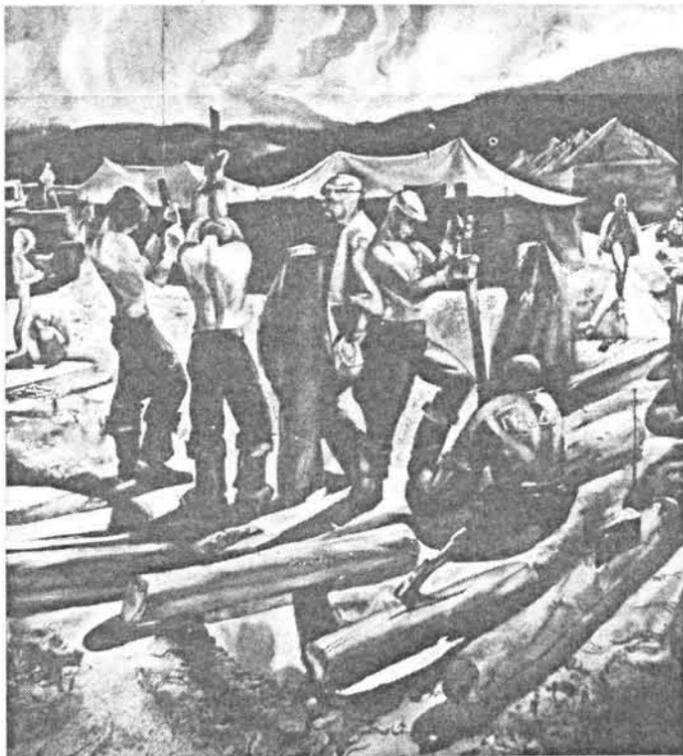

Малюнак будатрадаўца. 3 серыі «Людзі нашага атрада».

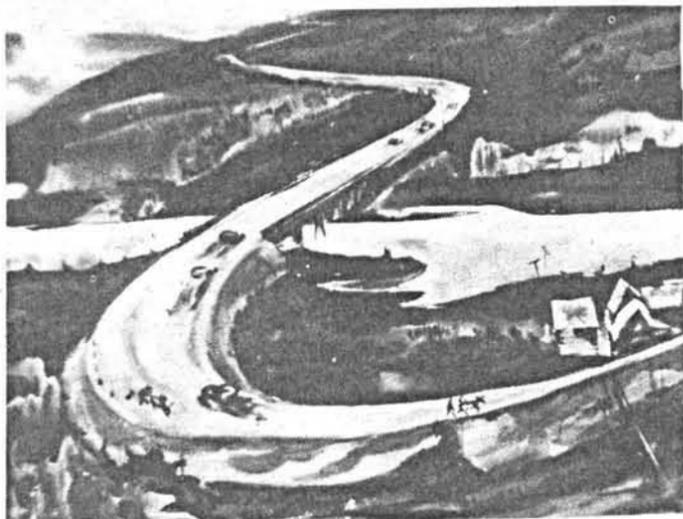
А. Гаршкавоў — мастак малоды. Бываюць у яго, як і ў кожнага мастака, няўдачы. Можна заўважыць у яго творах нямала хібаў, сустрэкаецца нават эклектычнасць, напрыклад, у палатне «Дарога», некаторыя недахопы ў малюнку і г. д. Але ўсё гэта міне з часам. Прычынова тое, што ён — мастак актыўны, удумлівы, увесь у пошуку.

Мастацкі вопыт Анатоля Гаршкавова дазваляе гаварыць аб фарміраванні яго як актыўнай творчай індывідуальнасці.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

Будуецца станцыя Залацінка.

Дарога на Беркакіт. 3 серыі «Тут будзе БАМ».

Кнігу «Я з вогненнай вёскі...» крытыкі шодра і ўдзячна называлі «унікальнай». У гэтым вызначэнні заключалася думка, што кніга гэта непаўторная. Але пазней (М. Кузняцоў, Г. Белая) загаварылі пра «новы жанр», г. зн. што магчымы працяг, развіццё, паўтарэнне.

Праца Святланы Алексіевіч яшчэ раз пацвердзіла, што гэта сапраўды так. Алексіевіч сабрала ў кнігу «Калі жанчыны ваявалі» сотні расказаў, успамінаў франтавічак, падпольшчыц, партызанак, і мы зноў маем твор таго жанру, які ўжо існуе, хоць яшчэ і не зразумелы да канца. (Нават самімі аўтарамі.)

Што я асабіста бачу ў такіх творах тыповае, заманернае, «жанравае»?

Гэта перш за ўсё жывыя галасы самога жыцця, гісторыі — мноства галасоў і хоць усё аб анім, але з розных кропак, баноў.

Гэта — напружана эмацыянальна факсіроўка тых рэальных гісторыяў, праз што дасягаецца незвычайная, непрывычная «тэмпература» чалавечых перажыванняў і тым самым асабліва моц чытачоўскага суперажывання.

Жанр гэты не можа вырастаць на любым матэрыяле, з любых запісаў, бо справа не ў адной колькасці, але і якасці, характары іх. Жывы рэпартаж з месца даўніх падзей, але не ўсякіх, не любых, а толькі такіх, якія сапраўды пераўвасходзілі душы соцень і тысяч людзей, закрунулі сам «нерв» жыцця, сам лёс народны.

Як вядома, працу такую распачалі аўтары, ніх не пачыналі маладымі. Але воль працягваюць падрыхтаваны для часопіса варыянт кнігі Святланы Алексіевіч, урываючы з яна прарануе чытачу «ЛІМ», і зразумее: гэта ж для маладых аўтараў жанр, перш за ўсё для іх! Бо ў яго больш энергіі і мабільнасці? (А гэта во як патрэбна!) і свежасці ўспрыняцця, здольнасці здзіўляцца, адкрываць.

І яшчэ. Іменна маладым літаратарам такая праца найбольш пагэбна самім — дзе іх уласнага пісьменніцкага лёсу. Чым валачы-цягнуць бласонную казку пра белага бычка: як я быў малым, а потым вучыўся ды настаўнічаў ці зноў вучыўся ды нахаў, жаніўся, ды стаў пісьменнікам, і як мяне не заўважалі, крыўдзілі, не разумелі; чым псаваць такой пісанінай сабе характар і людзкія вочы, ці не лепш, узняўшы магнітафон, як Святлана зрабіла, пайсці і паслухаць, што само жыццё пра сябе ведае, памятае? Што людзі, якія жывуць прыкладна, зразумелі, аб чым думаюць? А можа, і пра тое, што твае аднагодкі — не адзін ты, а ўсе вы разам — што вы сабой уяўляеце, чаго вам самім ад сябе чакаць?

Я бачу яшчэ неналькі тэм (іх наўрад ці многа, але, шукаючы, знойдзеце) для новых кніг у тым жа жанры дакументальных запісаў.

Жыццё вёскі ў самым пераломным гады...

Экалогія, чалавек і наваколны свет...

А аналогія — гэта што, спытае «нехта вясёлы» (выраз Яні Брыля), гэта зайцоў, сарок запісаў? Не, можна і людзей. Хто і яны памятае сваю рэчку, лес, поле, луг, «свайх» птушак

і зяроў... (Бачыце, магчымы не толькі трагічны, але і пазытыўны рэпартаж з мінулага!) А што, хай жывуць хоць бы на паперы і тым самым у памяці людской гэтыя жывыя персанажы свету, які знікае, канчаецца! Можна, мацнейшымі будучы жадаючы, патрэба нешта ратаваць, зберагаць, вяртаць.

Загадзя нельга ведаць, што атрымаецца з такіх запісаў і наогул ці атрымаецца. Не ведалі мы гэтага з Брылем і Калеснікам, а пасля з Граніным, налі распачыналі «Я з вогненнай вёскі...», «Блакадную кнігу». Не ведалі і мы са Святланы Алексіевіч, налі гаварылі з ёю пра яе будучую кнігу тады, у семдзесят восьмым годзе — помніцца, адразу пасля мінскага «круглага стала» пісьменнікаў — дакументалістаў.

Усё вырашае дакладна выбраны кірунак працы. І галоўнае — сур'ёзнасць намераў, цяжкасць і здольнасць з год у год жыць чужымі жыццямі так, каб яны сталі працагам твайго ўласнага.

Гэта ўсё Святлане Алексіевіч удалося, бо ўсё, што неабходна, было ў ёй самой. Цяпер яе чаканае самае цяжкае выпрабаванне: непазбежны паспех яе кнігі (я ў гэтым больш чым упэўнены), сотні і сотні пісем ад новых франтавічак і партызанак, а гэта значыць — не вырвацца ёй з гэтай працы яшчэ гадоў пяць, а то і болей.

Застацца на ўзроўні поспеху зробленай таёй працы — гэта не нязможна ўдаецца. Хочацца спадзявацца, што малады аўтар выпрабаванне гэта вытрымае, як вытрымаў незвычайную, выключную нагрузку (а дакладней, «перагрузку») апошніх чатырох год.

Дарэчы, аб гэтых самых «перагрузках», псіхалагічных. Калі мы з рэжысёрам Элемем Клімавым збіраліся здымаць фільм «Забіце Гітлера», узнікла такая складанасць. Ролю Глашыв павінна была выконваць маладая дзяўчына, на твары, у вачах якой самая ўважлівая кінакамера не заўважыла б ніякага амаль жыццёвага вопыту: чыстае нешта, светлае, як крынічка, бачна кожная пясчынка на самым дне... І ў адзін дзень усё павінна было перамяніцца: пасля жудаснай хатынскай драмы. Гэта ўжо іншы чалавек, які ўсё спазнаў — што і за цэлае жыццё не можны ўсвядоміць, зразумее. Як здабыць гэтую праўду, трагедыю з вачэй, з рыс твару антрысы-дзяўчыны? Каб глядач сам адчуў усё, што адбылося. Рэжысёр загаварыў пра гіпнатызёра, каб з яго дапамогай «дагрузіць» душу, падсвядомасць антрысы чужым вопытам — на час ніназдымнаў.

Ну, а зноў зняць усё гэта з яе душы, пасля, мы зможам? Кажуць, што гэта магчыма.

Тое, чым сама Святлана нагрузіла сваю душу, — на ўсё жыццё. Але не будзем яе шнадаваць. Несці чужы цяжар, увесь цяжар жыцця — гэта абавязак пісьменніка. У гэтым яго прафесія. Калі да яе ставіцца сапраўды сур'ёзна.

Кніга пойдзе да людзей, а ўсё тваё застаецца з таёй. І ўсё (больш за 500 чужых лёсаў, жыццяў), што тваім зрабілася, стала. Я больш чым упэўнены ў пісьменніцкай будучыні чалавека з такім пачаткам літаратурнага шляху, які ў Святланы Алексіевіч.

Алесь АДАМОВІЧ.

Чатыры пакутлівыя гады я іду апаленымі кіламетрамі чужога бою і памяці. Запісаны сотні расказаў жанчын-франтавічак: медыкаў, сувязістак, сапёраў, лётчыц, снайпераў, стралкоў, зенітчыц, палітработнікаў, танкістак, дэсантніц, матросаў, рэгуліроўшчыц, шафёраў, радавых лазне-пральных атрадаў — прачак, кухараў, пекараў, сабраны сведчанні партызанак і падпольшчыц. «Наўрад ці знойдзецца хоць адна вайсковая спецыяльнасць, з якой бы не справіліся нашы адважныя жанчыны гэтак жа добра, як іх браты, мужы, бацькі», — пісаў Маршал Савецкага Саюза А. І. Яроменка.

«Толькі па мабілізацыі Ленінскага камсамола ў армію было накіравана каля 500 тысяч дзяўчат, з іх 200 тысяч камсамолак. Семдзеят пра-

«...Там, дзе стаяла наша сяло Дзяйкаўскае, цяпер Пралетарскі раён Масквы. Вайна пачалася, мне было няпоўных васьмнаццаць гадоў. Хадзіла ў калгас, потым скончыла бухгалтэрска курсы, рабіла рахункаводам. І адначасова мы займаліся на курсах пры ваенкамаце. Нас там вучылі страляць з баявой вінтоўкі. У гуртку займалася сорок чалавек. З нашай вёскі — чацвёра, з суседняй — пяцёра, адным словам, з кожнай вёскі па некалькі чалавек. І ўсе дзяўчаткі. Мужчыны і хлопцы пайшлі ўжо, хто мог...»

Неўзабаве паявіўся заклік ЦК камсамола да моладзі стаць на абарону Радзімы, немцы ж пад Масквой былі ўжо. Не толькі я, усе дзяўчаты выказалі жадаанне ісці на фронт. У мяне бацька ўжо ваяваў. Мы думалі, што мы адны

нас залічаць, куды мы едем. Прыехалі на станцыю Шчолкава, непадалёк ад яе была жаночая снайперская школа.

Вывучалі мы статыты — гарнізоннай службы, дысцыплінарны, маскіроўку на мясцовасці, хімабарону. Дзяўчаткі ўсе вельмі стараліся. З заплюшчанымі вачамі навучыліся разбіраць і збіраць «снайперку», вызначаць хуткасць ветру, рух цэлі, адлегласць да яе, навучыліся ячэйкі капаць, поўзаць па-пластунску — усё-ўсё гэта мы ўжо ўмелі. Пасля сканчэння курсаў агнявую і стравую я здала на «пяць». Самае цяжкае было, памятаю, падняцца па трывозе і сабрацца за пяць мінут. Боты мы бралі на адзін-два памеры большыя, каб не траціць часу, хуценька сабрацца. За пяць мінут трэба было апрануцца, абуцца і стаць у строй. Былі

цэнтаў усіх дзяўчат, пасланых камсамолам, знаходзіліся ў дзеючай арміі. Усяго за гады вайны ў розных родах войск служыла больш за 800 тысяч жанчын» («Жанчыны Краіны Саветаў». М., Палітвуд., 1977, стар. 187). У шэрагах народных месціцаў Беларусі было каля 60 тысяч савецкіх партыётак. Кожная восьмая жанчына была партызанкай ці падпольшчыцай.

Такія лічбы. Іх мы ведаем. А за імі — лёсы, жыцці, часта нялёгка, суровыя. Пра гэта мы ведаем менш.

Я хачу расказаць пра іх, ваенных дзяўчат сорок першага. Зрэшты, расказаць буду не я. Яны самі раскажуць пра сябе.

Давыдовіч Тамара Іларыёнаўна, старшы сяржант, шафёр:

«...Я так рада, што гэта можна каму-небудзь расказаць. Што прыйшоў і наш час...»

Я з таго пакалення, якое нарадзілася, калі пазарасталі ўжо акопы, пазалывалі салдацкія траншэі, абураліся бліндажы «ў тры накаты», і толькі чалавечая памяць непадуладна траве забыцця. Я хачу прайсці шлях ваеннай дзяўчыны (часта — дзеўчынехі, амаль падлетка) сорок першага года. Мы ж з ёю сёстры.

СНАЙПЕР

Маленькая жанчына сядзіць у вялікім крэсле, схваўшы твар у далонях: «Не-не, не хачу ўспамінаць... Нервы нікуды не вартыя... І дзесяць са мной цяжка, і мужу. Я сама не вінавата, што я такая...»

Пасля пытаецца: «А чаму вы запісваеце толькі жанчын? Пагаварылі б з маім мужам, воль хто б расказаў... Як звалі камандзіраў, генералаў, умары часцей — усё памятае. А я не помню. Я помню толькі тое, што са мною было. Што стрэмкай балючай у душы сядзіць...»

Просіць схваць магнітафон: «Мне патрэбны вашы вочы, каб расказаць, а ён замінае». Марыя Іванаўна Марозава (Іванушкіна), яфрэйтар, снайпер:

«...Там, дзе стаяла наша сяло Дзяйкаўскае, цяпер Пралетарскі раён Масквы. Вайна пачалася, мне было няпоўных васьмнаццаць гадоў. Хадзіла ў калгас, потым скончыла бухгалтэрска курсы, рабіла рахункаводам. І адначасова мы займаліся на курсах пры ваенкамаце. Нас там вучылі страляць з баявой вінтоўкі. У гуртку займалася сорок чалавек. З нашай вёскі — чацвёра, з суседняй — пяцёра, адным словам, з кожнай вёскі па некалькі чалавек. І ўсе дзяўчаткі. Мужчыны і хлопцы пайшлі ўжо, хто мог...»

Неўзабаве паявіўся заклік ЦК камсамола да моладзі стаць на абарону Радзімы, немцы ж пад Масквой былі ўжо. Не толькі я, усе дзяўчаты выказалі жадаанне ісці на фронт. У мяне бацька ўжо ваяваў. Мы думалі, што мы адны там будзем, аказалася, што ў калі дор не праціснуцца, не то што да сакратара дайсці. Там з усяго Саюза моладзь была, шмат такіх, што ў акупацыі пабывалі, за смерць блізкіх прагнулі помсціць.

Надвечоркам ўсё-такі праціснуліся да сакратара. У нас пытаюцца: «Як жа вы пойдзеце на фронт, калі страляць не ўмецеце?». А мы кажам, што навучыліся ўжо. «А дзе? Як? А перавязваць параненых умецеце?» А нас у тым жа гуртку вучыў перавязваць раёны ўрач вучыў перавязваць. Ну, і ў нас быў козыр, што мы не адны, што нас сорок чалавек і ўсе ўмеюць страляць і аказваць першую дапамогу. Нам казалі: «Ідзіце і чакайце. Ваша пытанне будзе вырашана станоўча». І літаральна праз некалькі дзён у нас былі пазвы на руках...»

Мы прыйшлі ў ваенкамат, нас тут жа ў адны дзверы ўвалялі, праз другія вывелі: у мяне была доўгая каса, вельмі прыгожая каса — я ўжо без яе выйшла.

Мы яшчэ не ведалі, куды

выпадкі, што выбягалі ў строй у ботах на босую нагу. Адна дзяўчына ледзь ногі сабе не адмарозіла. Старшыня ўгледзеў, зрабіў заўвагу, пасля вучыў нас анучкі на ногі накручваць. Стане над намі і бубніць: «Як мне, мае вы дзяўчаткі, зрабіць з вас салдата, а не мішэі для фрыцаў?»

Ну, а пасля прыбылі мы на фронт, пад Оршу, у стралковую дывізію. Камандзір, як цяпер памятаю, палкоўнік Бародкін, запрасіў нас у свой бліндаж, пачаставаў абедам. І, чуючы, пытаецца ў свайго ад'ютанта: «Ці няма ў нас чаго-небудзь салодкага?» Мы пакрыўдзіліся: «За каго ён прымае нас, мы ваяваць прыехалі!» А ён нас прымаў не як салдат, а як дзяўчатак, гаварыў з намі, як з дзяўчынкамі. Ён старэйшы за нас, мы яму ў дочкі падыходзілі. «Што ж я з вамі рабіць буду, любенькія вы мае?» — воль як ён нас сустраў. А мы ж уяўлялі, што ваякі ўжо...

Назаўтра папрасіў паказаць, як мы ўмеем страляць, маскіравацца на мясцовасці. Адстраляліся добра, нават лепей за мужчын-снайпераў, якіх адклікалі з перадавой на двухдзённыя курсы. А пасля маскіроўка на мясцовасці... Палкоўнік прыйшоў, ходзіць, аглядае паляну, потым стаў на адну купіну — нічога не відаць. І тут «купіна» пад ім узмалілася: «Ой, таварыш палкоўнік, не магу больш, цяжка». Ну і смеху было! Ён паверыць не мог, што так можна замаскіравацца. Але ўсё роўна шкадаваў нас, як ішлі на перадавую, папярэджаў, каб асцярожнічалі, не высюваліся.

Выйшлі мы першы раз на «паляванне» (так у снайпераў называлася), мая снайперская пара — Маша Казлова. Замаскіраваліся, ляжым: я вяду назіранне, Маша — з вінтоўкай. І раптам Маша мне:

— Стралай, стралай... Бачыш, немец...

Я ёй кажу:

— Я назіраю. Ты стралай.

— Пакуль мы тут высвятляць будзем, — гаворыць яна, — ён знікне.

А я ёй сваё:
— Спачатку трэба стралковую карту скласці, арыенціры нанесці: дзе хляўчук, дзе бярозка...

— Ты будзеш, як у школе, разводзіць папяровую валакіту. Я прыехала не з паперкамі гуляць, а страляць, — бачу, Маша ўжо злуецца на мяне.

— Дык страляй, чаго ж ты? Так мы сварыліся між сабой. А ў гэты час нямецкі афіцэр аддаваў салдатам распараджэнні. Пад'ехала падвода, і салдаты па ланцужку перадавалі з рук у рукі нейкі груз. Афіцэр стаяў, пасля нешта сказаў і знік. Мы спрачаемся. Бачу я, што ён ужо двойчы паказаўся, і калі мы яшчэ раз яго праваронім, дык і ўпусцім. І калі ён паявіўся трэці раз, я парашыла страляць. Парашыла, а тут раптам падумала: гэта ж чалавек, хоць і вораг, але чалавек, і ў мяне рукі пачалі дрыжэць, па ўсім целе дрыжыкі пайшлі, страх нейкі ахапіў... Але я ўзяла сябе ў рукі, націснула курок. Ён узмахнуў рукамі і ўпаў. Забіты ён быў ці не, не ведаю. Але мяне пасля гэтага яшчэ больш дрыжыкі калацілі...

Праз некалькі дзён Марыя Іванаўна павязе мяне да сваёй сяброўкі. І я яшчэ раз пачую пра тое ж.

Клаўдзія Рыгораўна Крохіна, старшы сяржант, снайпер: «...Было наступленне. Мы заляглі, і я назіраю. І вось бачу: адзін немец прыпадняўся. Я шчоўкнула, ён упаў. І ведаецца, мяне ўсю затрэсла, закалаціла. Я заплакала. Як па мішэнях страляла — нічога, а тут шкада: як гэта я забіла чалавека?»

Потым мінулася гэта. Па сёння памятаю, як мінулася. Мы ішлі, было гэта паблізу нейкага гарадка ва Усходняй Прусіі. І там, калі мы ішлі, ля дарогі стаяў барак ці дом, не ведаю, гэта ўсё гарэла, згарэла ўжо, адны галавешкі засталіся. І сярод гэтых галавешак — чалавечыя косці, пакурчанія шкілеты. Мы, як падышлі, паглядзелі, там зорачкі абгарэлыя сярод вуголля, гэта нашы параненыя ці палонныя згарэлі... Як убачыла тое, не магла супакоіцца, толькі злосць і помста ў душы засталіся.

...Прышла я з фронту. Дваццаць адзін год, а ўся сіва. Паранена была, кантужана, кепска чула на адно вуха. Першыя сівыя валасіны паявіліся ў мяне, калі я нашых спаленых байцоў пабачыла, абгарэлыя зорачкі. Мама мяне сустрэла словамі: «Я верыла, што ты вернешся. Я за цябе малілася дзень і ноч». Брат на фронце загінуў. Яна кажа: «Ён хлопец, мужчына, ён павінен абараняць Радзіму, а ты ж дзяўчынка, я не магу зразумець, як ты адважылася пайсці на фронт. Я аб адным прасіла, калі лараняць, дык лепш хай заб'юць, бо не дай бог дзяўчыне застацца калекай». У нас там, у Чэлябінскай вобласці, вяліся нейкія рудныя распрацоўкі. Як толькі пачыналі там грымець выбухі, а гэта рабілася ноччу, я ў момант падхоплівалася з ложка і перш за ўсё хапала шынель і кідалася бегчы, мне трэба было некуды бегчы. Мама мяне праяройма, абдыме, прыцісне да сябе і ўгаворвае, бы маленькую. Колькі разоў я з ложка кумільгам і за шынель...»

У пакоі цёпла, але Марыя Іванаўна акрываецца цяжкім ваўняным пледам. І расказвае далей:

«...Нашы разведчыкі ўзялі аднаго нямецкага афіцэра, і ён быў вельмі здзіўлены, што ў яго часці выбіта шмат салдат, і забіты проста ў галаву. Звычайны, кажа, стралок не можа

столькі разоў пацэліць у галаву. Пакажыце, папрасіў, мне гэтага стралка, які столькі маіх салдат пазабіваў, вялікае папаўненне атрымаў і штодня да дзевяці чалавек выбівала. Камандзір палка кажа: «На жаль, не магу паказаць, гэта дзяўчына-снайпер, але яна загінула». Гэта была Саша Шляхава. Яна загінула ў снайперскім паядынку. І што я падвяло, дык гэта чырвоны шалік. Яна вельмі любіла гэты шалік. А чырвоны шалік на снезе здалёк відаць, дэмаскрыуе.

Я не ведаю, адкуль у нас смеласць бралася. Звычайныя дзяўчаткі, па семнаццаць-дваццаць гадоў, а ішлі. І пад забітых салдат даводзілася хавацца, калі побач міна ці снарад разарваўся. А цяпер, хоць я і пастарэла ўжо, у мяне ўнукі, а ўбачу — хаваюць незнаёмага чалавека, у мяне страх. Як цёмна, у кватэры адна баюся быць. А на вайне нічога гэтага не было. Помню: мінскі кацёл... Гарачыня, на гімнасцёрках соль выступіла, так пот ліўся, а куды ні зірнеш — лужыны ўсе ў крыві, трупы коней, трупы салдат, тэхніка нямецкая разбітая. І якоесьці пачуццё не страху, а радасці, што мы іх столькі паклалі...

Ноччу ў нас, вядома, бясконцыя размовы. Пра што мы маглі гаварыць? Найперш, вядома, пра тое, што дома робіцца, кожная пра сваю маму расказвала, у каго бацька ці браты ваявалі — пра іх. І пра тое, кім мы будзем пасля вайны. І як мы павыходзім замуж і ці будучы нас мужы любіць. Капітан наш смяўся: «Эх, дзеўкі! Усім вы ўзялі, але пасля вайны пабаяцца вас замуж браць. Рука меткая, талеркай шпурнеш у лоб і заб'еш».

Быццам жартаваў, а выходзіла часта, што праўду гаварыў. Я мужа на фронце сустрэла, у адным палку мы былі. У яго два раненні, кантузія. Ён гэтае жыццё, гэтую франтавую абстаноўку ведае, і што ў мяне нервы. Яму не трэба нічога тлумачыць. Калі я і пагавару на павышаных танах, дык ён ці не заўважыць, ці прамаўчыць. А ў дзяўчатак нашых, у многіх, не склаўся лёс. У сябровак маіх... Тая Озерава ў Ашхабадзе, Роза Шалаева ў Яраслаўлі... Адна і другая выхавалі дачок, але сем'і не склаліся, давалося ім развесціся... Гэта, вядома ж, вайна ўсё...

А што вам яшчэ раскажу... Ну, дэмабілізавалі мяне, прыехала я ў Маскву. А ад Масквы да нас яшчэ ехаць і некалькі кіламетраў пешкі тэпаць. Гэта цяпер там метро, а тады былі вішнёвыя сады, глыбокія яры-равы. Адзін яр вельмі вялікі, мне цераз яго трэба было ісці. А ўжо змяркалася, пакуль я прыехала, дабралася. Вядома, я цераз гэты яр баялася ісці. Стаю і не ведаю, што рабіць: ці вяртацца і дачакацца ранку, ці набрацца смеласці і пайсці. Але баюся і ўсё тут. Цяпер падумаць, дык смешна: фронт прайшла, чаго толькі ні пабачыла — і смярцей і рознага, а тут роў перайсці страшна. Аказваецца, вайна нічога ва мне не змяніла...

На маё шчасце, ехала машына грузавая. Я думаю — прагаласую. Шафёр спыніўся: «Мне да Дзьякаўскага...» Ён: «І мне да Дзьякаўскага», — смяецца, малады хлопец. Я — у кабінку, ён — мой чамадан у кузаў. Бачыць, што на мне форма, медалі, ордэн. Пытаецца:

— Колькі немцаў забіла?
Я яму кажу:
— Семдзсят пяць.
— Трошку са смехам:
— Ага, мо і ў вочы нівод-

Ул. ФІЛОНАЎ.
Дзень Перамогі.

(З выстаўкі «Фотаграфіка-81». Рэпрадукцыя М. Жылінскага).

нага не бачыла?

А я тут пазнала яго:
— Колька Чыжоў? Ты гэта? Помніш, я табе гальштук павязвала...

Адзін час да вайны я працавала ў сваёй школе піянерважатай.

— Маруська, ты?..

— Я...
— Праўда? — прытармазіў машыну.

— Да хаты падвядзі, чаго ж ты сярод дарогі тармозіш. — У мяне на вачах слёзы. І бачу: у яго таксама. Такая сустрэча.

Да хаты пад'ехалі, ён бяжыць з чамаданам да маёй маці: «Хутчэй, я дачку вам прывезу...»

Вярнулася і ўсё трэба было пачынаць спачатку. У туплях вучыцца хадзіць, на фронце ж тры гады ў ботах. Мы прывыклі да рамянёў, падцягнутыя заўсёды, а цяпер здавалася, што адзенне на нас, як на калку вісіць, няёмка неяк сябе адчуваш. Мы спадніц не прызнавалі, усё ў штанах, вечарам іх перамыеш, пад сябе пакладзеш, ляжаш, лічы — папрасаваныя. Праўда, не зусім сухія. Выйдзеш на мароз — скарынкай пакрыюцца. А тут ідзеш у сукенцы, у туплях, сустранеш афіцэра, міжволі рука цягнецца, каб чэсць аддаць. Прывыклі: паёк, на ўсім дзяржаўным, і прыходзіш у краму, бярэш хлеб, колькі табе трэба, а 'заплаціць забываешся. Прадаўшыца, яна цябе ўжо ведае, разумее, што да чаго, і бянтэжыцца напаміны, а ты не заплаціла, узяла і пайшла. Потым табе ўжо сорамна, на другі дзень ідзеш, прабачэння просіш, бярэш што-небудзь іншае і расплачваешся заадно і за ўчарашняе. Прадаўцы не крыўдавалі на нас, яны ўжо ведалі...

Замаяўкае. І гэта тое маўчанне, калі любое пытанне не да месца. Жаночым чутцём угадваю: трэба разам памаўчаць.

«...Я што яшчэ думаю... Вось паслухайце... Колькі яна была, вайна, вельмі доўга... Ні птушак, ні кветак не памятаю... Яны, вядома, былі, але я іх не памятаю... Вось такое... Мы толькі нядаўна, гадоў

восем назад, нашу Машачку Алхімаву знайшлі. Параніла камандзіра артыльерыйскага, яна папаўзла яго ратаваць. І перад ёй разарваўся снарад. Камандзір загінуў, а ёй абедзве нагі пасекла. Мы яе неслі ў медсанбат, а яна просіць: «Дзяўчаткі, застрэльце мяне... Каму я такая патрэбна буду?..» Так прасіла... так прасіла... Яе адправілі ў шпіталь, а мы далей пайшлі, у наступленне. След яе загубіўся. Мы не ведалі, дзе яна, што ў ёй. І куды толькі ні пісалі, нам ніхто адказаць не мог. Памаглі нам следопыты 73-ай школы горада Масквы. Яны знайшлі яе ў доме інвалідаў. Яна ўсё гэтыя гады па шпітальных вандравала, ёй дзевяці аперацый зрабілі. Яна маці сваёй не прызналася, што жывая, дзе яна. Уяўляеце? Мы яе прывезлі на нашу сустрэчу. Яна сядзела ў прэзідыуме і плакала. Потым яе з маці звялі... Праз трыццаць гадоў яны спаткаліся...»

Фізічна адчуваю матэрыяльнасць болю, які жыве ў гэтай маленькай, захутанай у стары плед жанчыне. А раней? Што ж было раней? У кожнага ж свой рахунак вайны: адзінаццаць чалавек не далічыўся мой род — украінскі дзед Пятро, мацерын бацька, ляжыць дзевяці ў Венгры; беларуская бабуля Марыля, бацькава маці, памерла ў партызанскую блакаду ад голаду і тыфу; дзве сям'і далейшых сваякоў разам з дзевяці немцы спалілі ў пуні з сенам у маёй роднай вёсцы Камаровічы Петрыкаўскага раёна; бацькаў брат Іван прапаў без вестак у сорок першым...

Раней было адно веданне, якое эмацыянальна ажывала толькі тады, калі я гартала старыя сямейныя альбомы. Штосьці знямае, роднае пранізвала мяне ў абліччых так непараўна знікшых, але чамусьці гэтае пачуццё не дара стала да ўсвядомленага болю. Аказваецца, патрэбна было слова. Менавіта гэтая сустрэча.

«Дачушка...», — скажа Марыя Іванаўна мне на развітанне, працягнуўшы ўперад гарачыя рукі.

5 мая — 60 гадоў педагогу, прафесору Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, кіраўніку камісіі музычнага ўстава і крытыкі Саюза кампазітараў БССР Г. Глушчанку. Распрацаваў шэраг навукова-метадычных дапаможнікаў, праграм і да т. п., якія ўвайшлі ў вучэбныя планы музычных вучылішчаў. Мінскага інстытута культуры, народных універсітэтаў, кансерваторыі. Пад яго рэдакцыяй выдадзена першая ў гісторыі беларускага музычнага ўстава «Гісторыя беларускай музыкі» (1971 г.). Аўтар кніг (у сааўтарстве з К. Сцеланцэвіч): «Школьнікам пра музыку», «Нашы кампазітары», Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны.

5 мая — 50 гадоў І. Рамішэўскаму. Аператар-пастаноўшчык мастацкіх карцін кінастудыі «Беларусьфільм» і тэлефільмаў «Расказы пра юнацтва», «Іду шукаць», «Саша-Сашачка», «Мы з Вулканам», «Крушэнне імперыі», «Бацька», «Корцін», «Побач з камісарам», дакументальнай стужкі «Трэцяе ліпеня», навукова-папулярных і дакументальных фільмаў.

26 мая — 70 гадоў заслужанаму артысту БССР К. М. Верамейчыку, чья творчасць звязана з калектывамі Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, Рускага тэатра БССР імя М. Горькага і Рэспубліканскага тэатра юнага глядача. Вылучаўся ў ролях характарных герояў і камедыяных персанажаў. Сярод іх найбольшым поспехам у глядацкай кар'еры стала яго выступленні ў ролях Кукушкіна і Палоніна ў драмах «Брэсцкая крэпасць» і «Галоўная стаўна» К. Губарэвіча.

29 мая — 60 гадоў В. Цяўлоўскаму, рэжысёру-дакументалісту кінастудыі «Беларусьфільм». Яго творчасць вядома глядачу па фільмах «Сназ пра Мінск», «Мінск — сталіца БССР», «Тайна Іванаўна-пушчы», па многіх навукова-папулярных стужках, сюжэтах кіначасопіса «Навука і тэхніка Беларусі» і г. д.

Калектыў рэдакцыі часопіса «Неман» выказвае глыбокае спачуванне літаратурнаму супрацоўніку рэдакцыі Аляксее Сцяпанавічу КЕЯ-ЗАРАВУ з прычыны непатраўшага яго гора — смерці бацькі.

Пятрусь АБАРАНАК

РАСЧУЛЕНЫ КАНТРАБАС

Душы тваёй расчулены арган
Няхай спывае хораша
І рук вязьмо—засільвае
Мой сарамлівы і нязграбны стан.
Саліраваў душы тваёй арган,
Граў нада мной,

нягрэшным, нераспусным.
Рукамі ж ты мой сарамяжны стан
Засільвала, сціскаючы да хрусту.
Хацеў я вырвацца, ды зразумеў—
Не будзе ад цябе мне паратунку...
І сам я кантрабасам заграмеў
І перайшоў да кантрапацалунку.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАУДЫ

Прайскуронт: за бессмяротнасць даводзіцца плаціць жыццём.

- Што гаварыць, калі няма пра што гаварыць... Гаварыць пра гэта можна бясконца.
- Не шапчу, што маўчу, а крычу, што маўчу. Не вераць!
- Руплівец і ў сне робіць — сны сніць.
- Усе пішуць з памылкамі, — даводзіў невук, — няма толькі правілаў, каб гэта даказаць.
- Праблемы экалогіі: ракаў можна напладзіцца столькі, што не хопіць піва.

ДУМКІ ЎГОЛАС

У чалавеку ўсё павінна быць цудоўна: і твар, і адзенне, і... вытворчая характарыстыка.

Часам, каб заняць месца пад сонцам, некаторыя стараюцца знаходзіцца ў ценю.

Б. КАВАЛЕРЧЫК.

ДЫЯЛОГІ

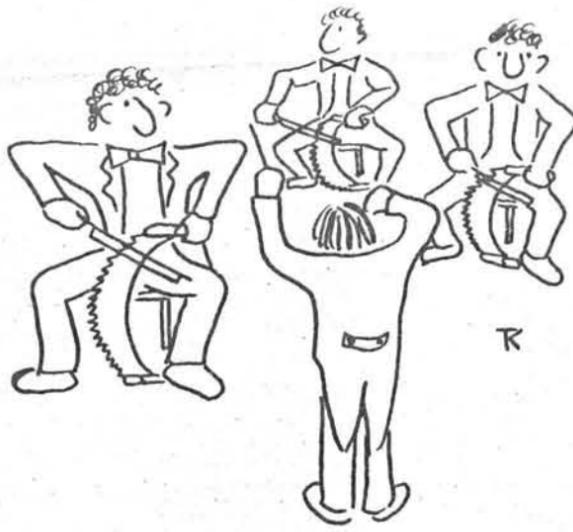
- Ты ведаеш, у нашай супрацоўніцы муж кірпаносы.
- Мусіць, мала яна яшчэ водзіць яго за нос,—азвалася другая сяброўка.
- Вы любіце люля-небаб?
- Не, мне больш падабаецца дзю-до.
- Вось табе куніш з макама.
- Дзякуй! Ад маку не адмоўлюся, а астатняе вярну назад.

З ЧЫМ ЯДУЦЬ... ШЛЯЕЛЫ?

Вы не ведаеце, што такое «шляелы»? Ніколі не чулі пра «генератар ідэй»? Не здагадваецеся, як і калі ўзнікае «аўтакрат»? У такім разе раім зазірнуць у зборнік Уладзіміра Фаміна «Калі ласка, — на святло!», які папоўніў серыю «Бібліятэка «Воўніка». Чалавек дасведчаны — дэканам бібліятэчнага факультэта Мінскага інстытута культуры працуе, аўтар кніжкі з поспехам адказвае не толькі на гэтыя, але і на многія іншыя пытанні. А паколькі зборнік гумарыстычны, то робіць гэта дзе са смехам, а дзе і з іроніяй, выводзячы на святло бюракраты і падхалімаў, пустазвонаў і прыстасаванцаў.

Дык, вы, мусіць, хочаце ўсё ж даведацца, што такое «шляелы» і... з чым іх ядуць? Калі ласка, адгарніце вокладку кніжкі У. Фаміна!

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. І. ГАРОШКІ.

Георгій ЮРЧАНКА

ГУЗІК

АЛЯКСАНДР КАПУСЦІН

Маёр міліцыі Сымон Праніклівы вельмі ганарыўся, што яму даверылі справу аб садзе Парамона Апенькі. Тыздзень таму назад, раніцай, задыханы Парамон прыбег у аддзел і нарабіў вэрхалу, што яго абрабава-лі. Ён крычаў, быццам нева-дома што дзеецца на свеце, а міліцыя нічога не гля-дзіць. Яго ледзь супаноіў сам начальнік. Выявілася, што ў Апенькі абтрэслі не-калькі яблынь.

Начальнік склікаў усіх супрацоўнікаў і сказаў па-лымянню прамову аб тым, што ў іхнім раёне ўжо даў-но не было аніякіх здарэн-няў, а таму гэта злачынст-ва неабходна як мага хут-чэй раскрыць. Іначай гань-ба чорнай плямай ляжа на іх высакародных мундзіры. Потым ён уважліва абвеў вачамі падначаленых і спы-ніў позірк на Праніклівы:

— Таварыш маёр, вам асабіста даручаю расследа-ванне!

— Есць! — чотка прамо-віў Праніклівы і запытаўся: — Дазвольце ісці?

— Ідзіце! — дазволіў на-чальнік.

Праніклівы пахапліва спланаваў: агледзець месца злачынства — траву, плот, падыходы, сабраць паказан-ні тых, што бачылі злачын-ства, што маглі бачыць, і нават тых, што не бачылі, а толькі здагадаліся.

— Вывесці злодзья на чыстую ваду! Выкрыць хіт-рыкі-мітрыкі без сентымен-тальнага далікатнічання, цвёрда і непакісна! — палкія разважання ўсёгоўвалі маё-ру.

Вось ужо каторы раз Праніклівы ходіа дае кругала вакол Парамонавага саду, аглядае тоўстыя слупы, но-выя смаловыя дошкі з ка-лючым дротам паверсе. Ні-дзе ніякага следу. Тады ён мабілізаваў інтуіцыю і эмоцыі, на поўную катушку раскруціў інтэлект. Нішто не дапамагала. Сад сучі-шыўся ў задумнай нерухо-масці і нема маўчаў. Толькі мякка шпоналі ў ім спелыя яблыкі.

Доўжыліся трывожныя дні. Праніклівага смактала прыкрасць. Ён перастаў ес-ці, аднаго разу нават забыў пабрыцца, хадзіў як аглуша-ны. Няўзгодненасць з самім сабою рупіла загаднавай су-

пярэчнасцю. Няпэўнасць тарнавала душу. Не было часу заняцца сведкамі. Але маёр не дазваляў сабе раз-магніціцца і, абыходзячы ў трыццаць чацвёрты раз сад, раптам на ўтравяным прыплатку ўбачыў блішчэ-сты гузік. Звычайны, мета-лічны, на моцнай дужцы. Уважліва агледзеў зямлю, плот. Слядоў нідзе не зна-чылася, быццам злачынца пе-ралаў па паветры. Датчы-насць гаспадара гузіка да злачынства не выклікала сумненняў.

— Цяперака мы возьмем быка за рогі! — сам сабе ра-даваўся Сымон. — Ён можа быць той нітачнай — ук-мыльнуўся: гузік — нітач-кай, — якая прывядзе да вы-крыцця злачынца. І адразу падумалася: — Які вялікі гонар у ягонай працы!

Новая акалічнасць з усе-магутным гузікам наддала ахвоты. Ён асцярожна разо-слаў насоўку, былінкай ус-каціў на яе гузік, каб не сцерліся адбіткі пальцаў. Загарнуў хусцінку і наме-рыўся несці на экспертызу. Але ў апошні момант разва-жання далі асечку: не было фрэнка, ад якога гузік адра-ваўся. Значыць, эксперту нечага будзе даказаць.

Праз навалач турбот і трывог увайшоў новы несп-акой: дзе знайсці фрэнк без гэтага гузіка. Праніклі-вы адразу вырашыў даве-дацца, хто ў вёсцы носіць фрэнчкі з такімі гузікамі.

У вёсцы ён першым суст-рэў дзеда Мялешку.

— Паспрабую пагаварыць з гэтым, — рашыў пра сябе Праніклівы і павітаўся: — Дзень добры, дзядуля.

— Добры дзень, галубок, — адказаў стары і адразу зашамкаў: — Дзівуся я на цябе, даражынькі начальні-чан, што ты цэлы тыздзень шмон робіш ля гэтага саду. Гэта ж якраз тыздзень назад, поцемкам адвёз гідаль гэты Парамонка некалькі мяшкоў яблык сваёй каханцы. А ты з-за гэтых яблык схуднеў, шчокі запалі, вунь на фрэн-чы адарваны гузік, няма хві-ліны прышыць.

Праніклівы халпаўся за фрэнк. Там сапраўды ад-наго гузіка не ставала. Ён шпарна крутнуўся і, забыўшыся развітацца са старым, падбегам пакіраваў у райад-дзел.

Мал. П. КОЗІЧА.

з 10 па 16 мая 1982 года

12 мая, 20.45
«ГАРАДСКІ ЭЦЮД».

Перадача знаёміць з цыклам кар-цін заслужанага дзеяча мастацтваў БССР М. Данцыга, прысвечаных Мін-ску.

13 мая, 20.30
Канцэрт Дзяржаўнага народнага хо-ру БССР.

14 мая, 19.30
ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК.
Літаратурна-мастацкі часопіс «Дзі-на».

У перадачы — новыя вершы паэта А. Канапелькі, рэпартаж з выставкі мастака У. Бароўскага, сюжэт, пры-свечаны 75-годдзю з дня нараджэння народнага артыста БССР І. Матусеві-ча.

15 мая, 11.15
«МЫ І НАША КІНАКАМЕРА».

У чарговай перадачы будуць пака-заны ўрыўкі з новых стужак кіна-аматараў Віцебскай вобласці, адбу-дзецца знаёмства з іх стваральніка-мі. Па шматлікіх просьбах глядачоў будзе паказан фільм магілёўскіх кі-нааматараў «Ці можна даказаць ісці-ну?»

15 мая, 12.30
«СЛОВА ПАЭЗІІ».

Свае новыя вершы чытае Юрка Го-луб.

15 мая, 12.50
І. ЧЫГРЫНАУ. «ПЛАЧ ПЕРАПЕЛКІ».

Спектакль Беларускага тэлебачан-ня. Частка 1-я. «Зазыба». Рэжысёр па-станоўкі — У. Забэла. У галоўных ролях: П. Дубашынскі, Я. Кавалёва, В. Шушкевіч, Г. Аўсянікаў, У. Кудрэ-віч, М. Пятроў.

15 мая, 20.10
«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».

Перадача прысвечана народнаму артысту СССР П. С. Малчанаву, пер-шаму на беларускай сцэне выканаў-цу ролі У. І. Леніна, стваральніку многіх іншых вобразав. Будуць пака-заны ўрыўкі са спектакляў «Крамлёў-скія куранты», «Збянтэжаны Саўна», «Прымакі». Аб сваіх сустрэчах з арты-стам успамінаюць народны мастак СССР З. Азгур, народная артыстка БССР З. Браварская, заслужаная ар-тыстка рэспублікі Г. Арлова, заслу-жаны дзеяч культуры БССР А. Сле-сарэнка.

Вядучая — народная артыстка БССР М. Захарэвіч.

15 мая, 22.45
«СУСТРЭМЕСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦІАЦІ».

Эстрадная музычная праграма з удзелам азербайджанскага сьпевака Сархана Сархана.

16 мая, 11.55
«СПАДЧЫНА».

Перадача падрыхтавана да 100-год-дзя з дня нараджэння заснавальніка беларускага тэатра У. Галубна.

16 мая, 14.10
І. ЧЫГРЫНАУ. «ПЛАЧ ПЕРАПЕЛКІ».

Спектакль Беларускага тэлебачан-ня. Частка 2-я. «Чубар».

16 мая, 16.20
І. ЧЫГРЫНАУ. «ПЛАЧ ПЕРАПЕЛКІ».

Спектакль Беларускага тэлебачан-ня. Частка 3-я. «Выпрабаванні».

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯўЛЯЕ

конкурс на замяшчэнне вакантных пасада прафесарска-выкладчыцкага саставу па кафедрах:

- Струнных інструментаў — ст. вык-ладчык (скрыпка).
- Струнных інструментаў — дацэнт (скрыпка).

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і даку-менты, згодна палажэнню аб конкур-се, накіроўваць на імя рэктара на ад-рас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыя-нальная, 30. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-91-76.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэр-ства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 02252

П	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
М	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намес-ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сак-ратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэ-атра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праявіны творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на-друкаваныя на машыныцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намес-нік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.